

GEHEIMEN VAN DE GRAAL

DEEL 1: JOZEF VAN ARIMATHEA

(Arcanum Novis Testamentis¹)

door

COR HENDRIKS

Inhoud:

1. De beker van het Laatste Avondmaal	2
2. De hellevaart	16
3. Jozef in de gevangenis	28
4. De bevrijding van Jozef	38
5. De Wrake van Jeruzalem	61
6. Het Genootschap van de Graal	75

¹ De tekst stamt uit de jaren '90 en enige toevoegingen heb ik in voetnoten gedaan.

1. De Beker van het Laatste Avondmaal

Voorgeschiedenis

- A 1 Weten moeten alle zondaars
Zowel de kleinen als de minderen
Dat voordat Jezus Christus
Op aarde kwam, zoals ze zeggen,
5 Hij de profeten liet aankondigen
Zijn komst op aarde, en uitroepen
Dat God zijn zoon zou sturen
Naar hier beneden en zou lijden
Vele kwellingen, vele pijnen
10 Heel veel kou en veel sores.

Aldus moet u zich het monstergedicht van Robert de Boron voorstellen; tien regels gedicht, die samen één zin vormen. In die ene zin is een geheel gedachtencomplex samengevat, dat zich niet een, twee, drie laat doorgronden. Wat bedoelt de schrijver bijvoorbeeld met die kleine en mindere zondaars en bestaan er dan geen grote zondaars of is dit dichtwerk sowieso niet voor hen bestemd? De eerste regels van het ‘begin’ van *Van den Levene ons Heren*² (VLOH) lijken hierop een antwoord te geven:

- B 117 Omdat wij allen leven in zonden
Heb ik gezocht en ook gevonden
Van de geboorte van een man
120 Die alle zonden vergeven kan.

Het verhaal van de Graal vervolgt met ons te vertellen, dat, vóórdat Jezus naar de aarde kwam, iedereen – koning, keizer, admiraal – na zijn dood rechtstreeks naar de hel ging. Zoals VLOH:

- B 121 Toen de God der hemelse baren
Zijn schepselen ter helle zag varen

De Graalroman is kort over hoe dit gekomen is:

- A 85 Voor de zonden van Adam onze vader
Wat hem deed doen Eva onze moeder
Door de appel, die ze at
En die ze aan haar man gaf.

Wat voor zonde dit nu eigenlijk was vertelt VLOH:

- B 131 Met een appel braken ze Mijn gebod
Zij dachten zelf te wezen God.

Ten gevolge van deze overtreding zijn ze uit het Paradijs verstoten en zit daarvan de poort op slot. In de Graalroman is deze zonde niet ingevuld, maar wel het gevolg:

² Uit: M. C. A. van der Heijden (red.), *Een groot schat in een klein vat. Geestelijke vertelkunst uit de Middeleeuwen* (Spectrum van de Nederlandse letterkunde 2), Utrecht / Antwerpen 1968, 13-181 (eigen rijmvertaling).

A 112 Want een appel gaf ze hem,
 Die God hen verboden had,
 En al het andere verliet hij.
 115 Maar snel heeft hij hem aan zijn tanden gezet
 En hem in zijn geheel opgegeten;
 En zodra hij hem had gegeten,
 Bedacht hij, dat hij had gezondigd,
 Want hij ziet zijn vlees geheel naakt
 120 Waarover hij een hele grote schaamte heeft
 Zijn vrouw heeft hij naakt gezien
 Aan lust gaf hij zich over.
 Daarna maakten zij hemden
 Van bladeren, die ze aan elkaar naaiden;

Uiteraard is de straf hetzelfde:

A 128 Meteen gooit Hij hen uit de vreugde

wat betekent, dat ze terechtkomen in pijn en ellende, die ook na hun dood niet ophoudt:

B 145 En allen, die tot nu toe zijn geboren
 Gaan in de onreine hel verloren.

Maar, zegt God:

B 147 Opdat Ik hen redden kan
 Zal Ik worden als een man

En Hij stuurt de engel Gabriël naar Maria. De Graalroman maakt hierbij een apocrief ommetje langs het zgn. *Evangelie van de Geboorte van Maria*, dat te vinden is in de werken van Sint Jerome, kerkvader uit de 4e eeuw.

Joachim en Anna zijn al oud, maar hebben geen kinderen, iets wat ze allebei zeer betreuren. Op een keer komt Joachim in de tempel om te offeren en krijgt moeilijkheden met de hogepriester, in de Graalroman voor de herkenbaarheid 'bisschop' genoemd, die Joachim zijn kinderloosheid verwijt. Joachim trekt zich dan terug in de wildernis bij zijn herders, waar hem een engel verschijnt, die zegt, dat hij een dochttertje zal krijgen, dat hij Maria moet noemen, die 'nooit in haar leven zal zondigen'. Het *Maria-ev.* heeft hiervoor een andere terminologie, geënt op de Nazareeërsgeefte: 'Ze zal, volgens je geefte, toegewijd zijn aan de Heer vanaf haar kindertijd en gevuld zijn met de Heilige Geest vanaf haar moeders baarmoeder; zij zal noch eten noch drinken iets, dat onrein is, noch buiten verkeren onder de gewone mensen, maar binnen in de tempel van de Heer.' (II:10)

Deze zelfde Nazareeërgelofte vinden we bij Lucas t.a.v. Johannes, door Gabriël tegen Zacharias uitgesproken: '... en wijn en sterke drank zal hij niet drinken en met de Heilige Geest zal hij vervuld worden, reeds van de schoot zijner moeder aan...' (1:15)

De overeenkomsten zijn legio, want ook Zacharias en Elisabeth zijn oud. Zacharias vraagt om een teken en wordt door de engel met stomheid geslagen. Ook de engel bij Joachim geeft een teken, zij het minder drastisch:

A 74 En opdat ik beter zal zijn geloofd
 Zal je naar Jeruzalem gaan

En aan de poort zal je ontmoeten
Je vrouw, waarna jullie zullen binnengaan
In jullie huis en zo blijven
Samen als goede mensen ...

Waarmee maar gezegd is, dat Maria in ieder geval op een normale wijze verwekt is. Hoe dat Joachim zijn vrouw bij de poort kon treffen, vertelt de Graalroman niet meer, maar de engel ging snel naar Anna toe en vertelde haar hetzelfde verhaal. Overigens komt deze hele geschiedenis ook voor in het zgn. *Jacobus-evangelie*, maar daar verschijnt de engel eerst aan Anna en maar heel kort aan Joachim. Van deze maagd Maria wil God geboren worden, want:

B 159 Zo zal ik verlossen Mijn creaturen
Die nu daar lijden in d'helse vuren.

En zo werd de zoon van God geboren uit de maagd Maria te Bethlehem. De schrijver van de Graalroman besluit de snelheid van zijn verhaal wat op te voeren en brengt ons gelijk bij Johannes de Doper, die op bevel van Jezus ook Jezus in de Jordaan waste met de woorden:

A 157 “Zij, die in hem geloven,
In water zullen zij zich dopen
In de naam van de Vader en de zoon Christus
En samen met de Heilige Geest,
Want door hen worden zij gered,
Van de macht van de Vijand verlost,
Totdat zij zich aan hem [d.i. de Vijand] teruggeven
Door de zonden, die ze bedrijven.”

Deze macht/kracht heeft God via Sint Pieter aan de heilige Kerk gegeven, wier dienaren zorg dienen te dragen voor het heil van de gelovigen;

A 171 Zo wordt lust afgewassen
Van de man en vrouw, en gereinigd;
En de Duivel [= de Vijand] verloor zijn kracht,
Die hij zo lang had gehad.
Zo goed als 5000 jaar of meer
Had hij hen in de hel daar beneden.

Zoals we al bij het Paradijs-verhaal zagen, associeert Robert de zonde van de Val met 'lust'. Door het doopsel worden we weer in de oorspronkelijke reinheid hersteld, maar dat duurt maar net zolang, als we zelf het goede blijven doen. Op handige wijze schakelt Robert nu gelijk door naar de biecht, want:

A 179 Onze Heer, die weet,
Dat de zwakheid van de mens
Zeer erg en gevaarlijk is
En tot zonde zeer geneigd
- Want hij is gewoon dat hij zondigt -
Wilde dat Sint Pieter beval
Een andere manier van dopen:
Dat zoveel keer hij naar achter gaat
Te biechten, wanneer hij zal zondigen,
De mens, wanneer hij berouw zal hebben

En zijn zonden zal willen boeten
En de geboden van de heilige
Kerk onderhouden; aldus zal hij
Gratie aan God kunnen vragen en hij zal het krijgen.

De 5000 jaar of meer uit vers 175 vinden we ook in het zgn. *Nicodemus-evangelie* [uit Vulgata, zie Augustinus, *Stad van God*, 611-618]. In *VLOH*, dat intensief van het *Nic-ev.* gebruik maakt, zegt Adam tegen Jezus:

B 4191 Ik ben hier 500 jaar
- Al zei ik meer, het is waar -

We mogen aannemen, dat hier (door een kopiist?) een nulletje is weggefallen. Overigens is het exacte getal 5500 jaar,³ want dit getal is verbonden met de maten van de Ark van het Verbond, die 2½ bij 1½ bij 1½ el zijn, wat in totaal 5½ geeft. Dit geeft met de formule 1000 jaar is 1 dag dan 5500 jaar als de tijd tussen Adams val en de komst van Jezus. Het *Nic-ev.* geeft hiervan een berekening [vgl. Augustinus, 611]:

Van Adam tot de Vloed	2212 jaar
Van de Vloed tot Abraham	912 jaar
Van Abraham tot Mozes	430 jaar
Van Mozes tot David	510 jaar
Van David tot de Bab. ball.	500 jaar
Van de Bab. ball. tot Jezus	400 jaar

En een handige totaaltelling: 4964 jaar, dus niet de vermelde 5500 jaar. Overigens vinden deze getallen geen ondersteuning in het boek Genesis. Daar is de periode van Adam tot de Vloed 1656 jaar en van de Vloed tot Abraham slechts 292 jaar. In totaal beslaat de hele periode zo'n 4000 jaar. Overigens heeft ook Josephus in zijn *Joodse Oudheden* moeite met tellen. Hij geeft de tijd van Adam tot de Vloed aan als 2656, exact 1000 meer dan Genesis, maar door bij slechts 6 aartsvaders 100 jaar te voegen, komt hij nog altijd 400 jaar te kort om zijn eigen berekening waar te maken.

Het getal 5500 is ook terug te vinden in het *1^e Boek van Adam en Eva*, waar [3:6] God aan Adam de gelofte doet, dat Hij 5500 jaar, d.w.z. 5½ grote dag, voorbij zal laten gaan, voordat Hij komt, die hem [= Adam] en zijn zaad zal redden, hetgeen verderop [21:9] nog eens wordt bevestigd: een verbond van 5500 jaar. Dit verbond wordt verder uitgewerkt in 26:15 e.v. Na deze 5500 jaar, wanneer het verbond is vervuld, zal God aan Adam en zijn nageslacht genade verlenen en hem brengen naar een land van gelukzaligheid, waar verdriet noch lijden zal zijn, maar blijvende vreugde en geluk en altijd schijnend licht en lofprijzingen, die nooit zullen ophouden. Wanneer Adam op een gegeven moment (c. 37) de ellende van het aardse leven niet langer kan aanzien, verzoekt hij God om vruchten van de Boom des Levens. Hij merkt hierbij op, dat de overtreding plaats had op Vrijdag, het 6e uur, waarna ze geen 3 uur meer in de tuin bleven. God komt echter niet terug op het verbond: Wanneer de 5500 jaar vol zijn, zal Hij hem van de vruchten van de Boom des Levens geven en hij zal eten en voor eeuwig leven, hij en Eva en zijn rechtgelovige zaad.

Weer even later [42:7] krijgt Adam te horen, dat hij ook naar het Water des Levens tevergeefs zal zoeken, want dat zal God hem pas gunnen op de dag, dat Zijn bloed op zijn [= Adams] hoofd in

³ Dit is uiteraard de datum van de Schepping (en Val) van Adam; de eerste die naar de hel ging, was Abel. Adam leefde zo'n 1000 jaar, dus zit hij volgens deze telling zo'n 4500 jaar in de hel.

het land van Golgotha vergoten zal worden, voor hem en voor al zijn nageslacht, dat in Hem gelooft. In 56:7 wordt de belofte van 5½ grote dag = 5500 jaar nogmaals herhaald. In het 2^e *Boek van Adam en Eva* [19:1] legt God de 5500 jaar en het mysterie van Zijn komst naar de aarde uit aan Jared, de vader van Enoch.

In het *Boek van de Geheimen van Enoch* vinden we de 5500 jaar niet terug; wel echter de notie, dat 1 dag is als 1000 jaar en op die manier wordt het Scheppingsverhaal uitgelegd [33:1]. Na de 7000 jaar van de schepping wordt de tijd afgeschaft. Wel kunnen we de 5½ terugvinden, want Adam was 5½ uur in het Paradijs, op Vrijdag [32:3]. Even hiervoor [32:1-2] heeft God gezegd, dat Hij Adam zal herstellen bij zijn 2^e komst. Ook geeft Enoch ons een kijkje in de hel, waar alle voorvaderen van alle tijden met Adam en Eva zijn en hij zag de gevangenen in pijn, in afwachting van een eindeloos oordeel. En hij zag de sleutelbewaarders en de wachters van de poorten van de hel daar staan als grote draken en hun gezichten als duistere lampen met hun ogen van vuur en hun scherpe tanden [uit c. 41-42].⁴

Keren we terug naar Robert de Boron, die ons meedeelt, dat

A 193 Ten tijde dat God op aarde liep
En Zijn schepping redde,
Was het land van Judea
Onder Rome en haar onderdanig
Niet helemaal, maar een gedeelte,
Waar Pilatus het baljuwschap had.
Onder hem diende een soldaat,
Die onder hem vijf ridders had,
Jezus Christus zag en in zijn hart
Hem zeer beminde; maar voor geen geld
Durfde hij dat te laten blijken
Vanwege de Joden, die hij zeer vreesde,
Want allen waren tegenstander
Van Jezus, dat volk van hoerenjongen;
Aldus vreesde hij zijn vijanden
Al was hij de vriend van God.

Tja, onze Robert weet ons wel in spanning te houden. Wie is nu toch deze mysterieuze huursoldaat? Ja, dit is Jozef van Arimathea, maar dat hij in dienst van Pilatus zou zijn is nieuw, ook voor Jacob van Maerlant, die erover schrijft in zijn *Merlijn*:

154	... , ende hiet* Pilaet	(heette)
	Ende eest alset in den Walsche* staet	(Franse)
	So hadde hi in ziner Meisenien*	(gevolg)
	Enen ridder, daar wij af liên*	(lezen)
	Ju zullen herde vele hier na	
	Ende heet Josep van Aromathia.	
	Maar dat hi zijn ridder iet was	
	En zegge ick niet dat ick nye* las.	(ooit)

⁴ Zie: Augustinus, 484 & 611; Eliade, *Vom Zalmoxis*, 7, etc.

Dan vraag je je toch af, hoe Robert aan die huursoldaat is gekomen [⁵ *Brieven van Pilatus*] en een mogelijke oplossing zie ik in de overeenkomst tussen de woorden *soudoyer* = huursoldaat en *soudarion* = lijkwade (waarin Jozef Jezus wikkelt). Zonder te verklappen, wie die huursoldaat is, deelt Robert ons mee, dat Jezus niet veel leerlingen had en dat een ervan slecht was. Verder zijn de Joden bezig te bedenken aan welke foltering en ze Jezus zullen onderwerpen. Dan voert hij Judas ten tonele en wel op een uitermate creatieve wijze!

217 En Judas, die God zeer beminde,
 Had een inkomen, dat men noemde
 Tiende, en daarmee was hij *seneschal*
 Onder de leerlingen van Jezus.
 En hij werd daarom jaloers,
 Omdat hij niet zo vol gratie was
 Als de discipelen, zoals zij waren
 De een tegen de ander en elkaar beminden.
 Hij begon zich te vervreemden
 En soms achter te blijven.
 Hij werd wreder, wat hij niet was geweest,
 Zodat iedereen hem ging vrezen.
 Onze Heer wist dit alles goed,
 Want men kan voor Hem niets verbergen.

In die tijd hadden ze de gewoonte,
Dat de kastelein nam
Het tiende van dat, wat men gaf.
Zo gebeurde het op de dag van de *Cene* (L. Avondmaal)
Dat Marie de Madeleine
Rechtstreeks ging naar het huis van Simon.
Aan de tafel vond ze Jezus
Gezeten met zijn discipelen,
Judas voor Jezus, etende.
Onder de tafel verborg ze zich,
Aan de voeten van Jezus knielde ze neer;
Heel hard begon ze te huilen,
De voeten van Onze Heer te wassen
Met die tranen en hen afdroogde
Met haar haren, die ze weelderig had.
Daarna zalfde zij hen met een zalf,
Die ze meebracht, kostbaar en mild,
En het hoofd van Jezus eveneens.
En het huis werd gevuld

⁵ In the Latin Vulgate of the Gospel of Mark (15:43) and Luke (23:50) we find the term "DECURIO" used instead of "COUNCIL MEMBER" to describe Joseph's office or occupation. In Jerome's (Catholic scholar, 345?-420 AD) translation of the Vulgate the term "NOBILIS DECURIO" is used -- the NOBLE DECURIO! Not only that, but early documents of Britain and Gaul refer to Joseph in the same manner. The Welshman Maelgwyn of Llandaff calls Joseph the "NOBILIS DECURIO," as well as Rabanus Maurus (776-856 A.D.), Archbishop of Mayence and writer of the manuscript called the *Life of St. Mary Magdalene*. Gildas Badonicus (516- 570 AD), one of the earliest British historians, also refers to Joseph as "NOBILIS DECURIO." (Internet: John D. Keyser)

Met de kostbare geur
Van de zalf en van de parfum,
Dat ieder van hen zich verbaasde.
Maar Judas wond zich op:
Driehonderd *deniers* of meer was het waard.
Het inkomstenverlies, dat hij leed,
Is een tiende: dertig *deniers*,
Dat had zijn loon moeten zijn.
Hij begon bij zichzelf te denken,
Hoe hij die terug kon krijgen.

En Judas gaat naar de vijanden van Jezus, die zich verzameld hebben bij Caiafas, hun bisschop. Jozef van Arimathea is er ook, al is hij niet blij met wat er gebeurt. Als Judas zo plotseling daar binnenvalt, zijn de aanwezigen bang, maar al snel hebben ze door, welke zaken Judas daar komt bedrijven, en ze betalen hem de dertig *deniers* verradersloon. Bovendien tipt Judas hen over de gelijkens tussen Jacobus en Jezus, die neven van elkaar zijn, en biedt aan Jezus te zullen kussen, opdat ze hem zullen herkennen.

VLOH kiest voor de Johannes-versie en laat de zalving plaats vinden vóór de intocht. Robert daarentegen volgt de Mattheus-Markus-versie zeer op de voet. Ook hier is het verhaal van het verraad door Judas verweven met het verhaal van de zalving. Hierbij heeft Robert de tekst van Joh 12:4-6 betrokken waar we lezen:

Maar Judas Iskariot, een van zijn discipelen, die hem verraden zou, zei: “Waarom is deze mirre niet voor 300 *denarii* (schellingen) verkocht en aan de armen gegeven?” Maar dit zei hij niet omdat hij zich om de armen bekommerde, maar omdat hij een dief was en als beheerder der kas de inkomsten wegnam.

Na het verraad is het wachten op de donderdag. Weer laat Robert het gebeuren plaatshebben in het huis van Simon. Jacob van Maerlant kon er geen goed garen uit spinnen. Vrijwel ieder woord schoot hem in het verkeerde keelgat [*Merlijn* 239-259]:

In het Romaans zag ik ook staan,
Dat God met zijn jongeren zat
Op de Witte Donderdag en at
In Simons huis, die lazarus* was (melaats)
Maar dat is leugens en dwaas:
Simon woonde in Bethania.
Ook schrijft ons het Wals hierna,
Dat hij aldaar werd gevangen,
Want die het dichtte, had dat zo begrepen
En meende wel te weten dat,
Dat Simon woonde in die stad.
Simon was, dat kunnen we lezen,
Van zijn melaatsheid genezen
Lang voordat Onze Heer werd gevangen.
Maar ik laat nu die geschiedenis staan
Van het Romaans en vertel u voort
Het ware Evangeliewoord.

Dus Jacob heeft de tekst van De Boron hier maar laten zitten om niet met zijn geweten in de problemen te komen. Er is teveel wat niet klopt. Overigens is het De Boron nauwelijks kwalijk te nemen, dat hij op deze vrijzinnige wijze met de hier en daar toch wel bijzonder tegenstrijdige Evangelieverhalen omspringt. In de Evangeliën wordt verder ook niet aangegeven van wie die 'bovenzaal' is, waar het Laatste Avondmaal (de *Cene*) gebruikt wordt. Overigens is Maerlants *Merlijn* niet naar de oorspronkelijke versie van Robert de Boron, maar naar een prozaversie van een onbekende auteur, wel aangeduid als de pseudo-Robert (van Borron), wat veel verwarring oplevert! Hoe Maerlant verder te werk is gegaan, zullen we wel nooit te weten komen, want op deze plek ontbreken twee bladzijden aan het handschrift.

Robert de Boron is ondertussen overgeschakeld op het Johannes-Evangelie en geeft ons een curieuze uitleg van de Voetwassing; Sint Jan vraagt Jezus, waarom Hij alle voeten met hetzelfde water heeft gewassen, waarop Jezus zegt:

A 341 ... "Graag zal ik (dat) zeggen:
Dit exempel heb ik van Petrus genomen:
Evenals het water vuil wordt
Van de eerste voeten, die men ermee wast,
Kan niemand zijn zonder zonde;
En zij zullen even bevuild zijn,
Als zij in zonden verblijven.
Maar de anderen kunnen zij wassen,
Want, als zij een beetje bevuild zijn,
Doch daarvoor zullen zij het niet laten,
Dat zij de bevuilden niet kunnen
Wassen, op welke plaats zij hen vinden,
Evenzo heb ik met het vuile water gewassen
Het andere vuil, dat zij heeft gevonden;
En gelijk als de laatsten
Evenzo ook de eersten waren.
Dit exempel zullen we aan Petrus laten
Om het te geven aan de dienaren
Van de heilige Kerk - waarachtig -
Om te onderwijzen aan de andere mensen:
Vanwege hun zonden zullen zij zich bevuilen
En de zondaars zullen zij wassen,
Wie aan God zal willen gehoorzamen
En aan de Zoon en aan de heilige Geest,
Aan de heilige Kerk, zodat niets
Hen schaadt, en zo hen goed helpt.
Zoals niemand kan herkennen
De gewassenen, als men het niet zegt,
Zo ook zijn de zonden bekend
Van niemand, voordat men ze zegt,
Die van de dienaren weten zij niet,
Voordat zij die zeggen."

Dit cryptische exempel betekent volgens mij hetzelfde als het volgende anti-Kathaar-exempel. Iemand komt bij een beekje en drinkt van het water. Nog nooit heeft hij zulk helder en heerlijk water gedronken en hij volgt het beekje stroomopwaarts tot de bron. Deze blijkt een hele lelijke waterspuwer te zijn. Dit is een allegorie op de priesterlijke bediening, die niet aan waarde verliest, wanneer de priester een zondig leven zou leiden [de hostie blijft zijn waarde behouden, etc.].

De arrestatie van Jezus heeft plaats in het huis van Simon (d.w.z. in de ‘bovenzaal’). Judas geeft de afgesproken Judaskus en Jezus wordt gevankelijk afgevoerd. Een onbekende Jood neemt bezit van het zeer fraaie vaatwerk, waarmee Christus zijn sacrament had ingesteld. In het N.T. wordt de beker van het Avondmaal aangeduid met de term *poterion*, hetgeen een beker of kop is en in het MNI. nap wordt genoemd. In het Latijn is de beker vertaald als *calix*: kelk of bokaal, van het Grieks *kalyx*: bloemkelk, een woord verbonden met de nimfnaam Kalypso (verborgen, verhuld). Robert de Boron gebruikt de term *veissel*, wat min of meer het Engelse *vessel* is. In het Nederlands zou *vijzel* een redelijke equivalent zijn, maar vanwege de associatie met stampen kies ik voor de vertaling *vaatwerk*, aangezien *vaas* niet voldoet, evenmin als *vat*, en het woord *vaatsel* geen Nederlands is. Uiteindelijk gaan al deze woorden terug op het Latijnse *vas*, in het MNI. *vat*, en is een verzamelwoord voor alles, wat iets kan bevatten en dat in zeer ruime zin. De schotel (Matt. 26:23) is in het Grieks *tryblion*, wat ook schaal of nap kan betekenen. Latijn *paropsis* (kleine schotel; van hetzelfde Grieks: schotel of bijschotel met fijne gerechten).⁶

De Begrafenis van Jezus

Jezus wordt meteen voor Pilatus gebracht en door de Joden vals beschuldigd, maar Justitie is zwak, een kwaal, waar veel hoge heren aan lijden en Pilatus is er slechts op uit zichzelf in te dekken. In koor brullen de Joden de verderfelijke uitspraak:

A 423 “Over ons zal zijn bloed vergoten zijn
En over onze kinderen, groot en klein!”

En Pilatus wast zijn handen ten teken van reiniging van zijn schuld. Nadat Jezus is afgevoerd door de Joden, komt de onbekende Jood bij Pilatus het vaatwerk brengen, die het in zijn kluis opbergt. Wanneer Jozef (van Arimathea) verneemt, dat Jezus ter dood is veroordeeld, snelt hij naar Pilatus om het lichaam van Jezus te vragen als beloning voor zijn jarenlange trouwe dienst, wat zonder mankeren wordt toegestaan. Jozef snelt naar het kruis, maar de (Joodse) wachters willen het hem niet toestaan, dus druipt Jozef onverrichter zake af, terug naar Pilatus, die de ‘toevallig’ aanwezige Nicodemus opdraagt met Jozef mee te gaan. Ondertussen heeft Pilatus aan Jozef het vaatwerk gegeven, omdat Jozef zoveel van die man hield en hijzelf niets wilde achterhouden om niet achteraf vals beschuldigd te kunnen worden. (De onbekende Jood, die het vaatwerk naar Pilatus brengt, stelt de Joden voor, die Christus aan Pilatus overdragen. Zo geeft Pilatus vervolgens met het lichaam van Christus het vaatwerk aan Jozef.)

Onderweg neemt Nicodemus uit een smidse een hamer [*sic!*] en een tang mee. Bij het kruis heeft Nicodemus de wachters, door Robert voor stinkende honden uitgemaakt, snel overtroeft, zodat die snel naar Pilatus afdruipen.

A 549 En de twee klommen omhoog
En verlost Jezus van het kruis.

⁶ De titel van het eerder genoemde boek *Een grote schat in een klein vat* is afkomstig van het LVOH.

Jozef nam hem in zijn armen,
 552 Heel zachtjes legde hij hem op de grond
 Hij schikte het lichaam goed
 En waste hem heel schoon.
 Onderwijl dat hij hem waste
 556 Zag hij het heldere bloed, dat stroomde
 Uit zijn wonden, die bloedden,
 Omdat ze gewassen werden.
 Dan denkt hij aan de steen,
 560 Die spleet, toen het bloed gutste
 Uit zijn zijde, waar hij was gestoken.
 Vervolgens is hij meteen gerend
 Naar zijn vaatwerk en heeft het genomen
 564 En waar het bloed liep heeft hij het gezet,
 Want hij meende, dat het beter zou zijn
 Voor de druppels, dat ze daarin vielen
 Dan waar ook hij hen zou kunnen stoppen
 568 Hoezeer hij erover nadacht.
 Met het vaatwerk heeft hij goed afgeveegd
 De wonden en goed schoongemaakt,
 Die van de handen en van de zijde,
 572 De voeten rondom en erop.
 Toen was het bloed allemaal verzameld
 En geheel in het vaatwerk bijeengebracht.
 Jozef wikkelde het lichaam
 576 In een lijkwade, die hij kocht
 En in een rots(graf) heeft hij hem gelegd,
 Die hij voor dat doel had uitgezocht,
 En met een steen dekte hij dat toe,
 580 Wat wij hier een tombe noemen.
 [tombe: Grieks: *tymbos*: 1. grafheuvel; graf, 2. grafsteen]

In *Het verloren Evangelie volgens Petrus* vinden we een afwijkende voorstelling over de rol van Jozef van Arimathea. Het evangelie vangt aan, juist nadat Pilatus zijn handen heeft gewassen.

- 1 Maar van de Joden waste niemand zijn handen, noch Herodes, noch iemand van de rechters. En toen zij geweigerd hadden ze te wassen, stond Pilatus op. En toen beval Herodes de koning de Heer mee te nemen met de woorden: “Wat ik jullie beval hem te doen, doe dat.”
- 2 Daar stond ook Jozef, de vriend van Pilatus en van de Heer; en, wetende dat ze Hem gingen kruisigen, ging hij naar Pilatus en vroeg het lichaam van de Heer om het te begraven. En Pilatus stuurde een bode naar Herodes en vroeg om het lichaam. En Herodes antwoordde: “Broer Pilatus, zelfs als niemand om hem gevraagd had, waren we van plan hem te begraven, vooral omdat de sabbat eraan komt: want in de wet staat geschreven, dat de zon niet ondergaat op iemand, die ter dood is gebracht.” [...]
- 6 En toen trokken ze de nagels uit de handen van de Heer en legden hem op de aarde en de hele aarde beefde en er ontstond een grote angst. Toen scheen de zon weer en het bleek

het negende uur te zijn: en de Joden waren blij en gaven het lichaam aan Jozef, dat hij zou begraven, aangezien hij had gezien welke goede werken Hij had verricht. En hij nam de Heer en waste Hem en rolde Hem in een linnen doek en bracht Hem naar zijn eigen graftombe, die genaamd was *De Tuin van Jozef*.

De speerwonde kennen we alleen uit het Johannes-evangelie, waar staat: ‘Maar een van de soldaten stak met een speer in zijn zijde en terstond kwam er water en bloed uit.’ (19:34) Dan wordt de actie vervolgd met: ‘En daarna vroeg Jozef van Arimathea, een discipel van Jezus, maar in het verborgene uit vrees voor de Joden, aan Pilatus het lichaam van Jezus te mogen wegnemen en Pilatus stond het toe. Hij kwam dan en nam Zijn lichaam weg.’ (19:38)

- 39 En ook kwam Nicodemus, die de eerste maal ‘s nachts tot Hem gekomen was, en hij bracht een mengsel mee van mirre en aloë, ongeveer honderd pond.
- 40 Zij namen toen het lichaam van Jezus en wikkelden het in linnen windsels met de specerijen, zoals het bij de Joden gebruikelijk is te begraven.
- 41 En er was ter plaatse, waar hij gekruisigd was, een hof en in die hof een nieuw graf, waarin nog nooit iemand was bijgezet;
- 42 Daar dan legden zij Jezus neder wegens de Voorbereiding der Joden, omdat het graf dichtbij was.

Bij de drie andere evangelisten, de Synoptici, komt de lanssteek niet voor. Echter wel melden ze allerlei verschijnselen, die plaatshebben tijdens Jezus’ sterven. Bij Markus, waar in 15:37 Jezus de geest geeft:

- 38 En het voorhangsel van de tempel scheurde in tweeën van boven tot beneden. [vgl. Luc 23:45 & Mat 27:51]

Dit vinden we bij Mattheus (27:51) nog uitgebreid met:

- 51b ... en de aarde beefde en de rotsen scheurden,
- 52 En de graven gingen open en vele lichamen der ontslapen heiligen werden opgewekt.

In het *Nic-ev.* komt de speersteek alleen in de nieuwere versie voor, waar het volgende vers op de verkeerde plek is toegevoegd, n.l. vóór het gesprek met de twee medegekruisigden:

- 7:8 Toen nam Longinus, een of andere soldaat, een speer, doorstak zijn zijde en meteen kwam bloed en water naar buiten.

En hoewel geen verschijnselen bij het sterven worden vermeld, wordt wel achteraf door Pilatus tegen de Joden eraan gerefereerd.

In het *Rapport van Pilatus de Gouverneur* kunnen we lezen, hoe Pilatus zich van schuld vrijpleit: ‘Maar Herodes en Archelaus en Philips, Annas en Caiaphas en heel het volk met hen, leverden hem aan mij over, terwijl zij een hoop kabaal maakten, opdat ik hem zou veroordelen. Daarom beval ik hem te kruisigen, nadat ik hem eerst had gezeseld, hoewel ik geenszins reden in hem vond voor kwade beschuldigingen of handelingen. Toen hij was gekruisigd, kwam er een duisternis over de wereld en de zon was een halve dag verduisterd en de sterren verschenen, maar geen luister was aan hen te zien; en de maan verloor haar helderheid, als geverfd met bloed; zodat het heiligdom zelf van de tempel, zoals zij dat noemen, niet verscheen aan de Joden zelf bij hun val; maar ze bemerkten een spleet in de aarde en het rollen van opvolgende donderslagen. En temidden van deze angst leken de doden te verrijzen, zoals de Joden zelf getuigen en zeiden, dat het Abraham was en Izaak en Jakob en de twaalf aartsvaders en Mozes en Job, die gestorven waren, zoals ze zeggen, zo’n 3500 jaar tevoren. En er waren er zeer veel, die ikzelf zag verschijnen in

het lichaam, en zij weeklaagden over de Joden, vanwege de overtreding die ze begaan hadden en vanwege de vernietiging van de Joden en van hun Wet.'

Het Evangelie van Mattheus is echter niet zo duidelijk over de plaatshebbende verschijnselen, want in 27:53 staat: 'En zij gingen uit de graven ná Zijn opstanding en kwamen in de heilige stad, waar zij aan velen verschenen.' Maar dat er een aardbeving tijdens de kruisiging is, zegt vers 54: 'De hoofdman en zij, die met hem Jezus bewaakten, zagen de aardbeving en wat er plaats had...'

In een andere versie van de brief van Pilatus, genaamd *Het Rapport van Pontius Pilatus*, worden de gebeurtenissen dan ook verdeeld over sterven en opstanding:

Toen hij gekruisigd was, kwam er een duisternis over de wereld; de zon was geheel verborgen en de hemel leek donker, terwijl het dag was, zodat de sterren te zien waren, al was hun luister verduisterd, waardoor – ik neem aan, dat uwe hoogheid niet onbewust is van dit feit – in de hele wereld ze hun lampen aanstaken van het zesde uur tot de avond. En de maan, die als bloed was, scheen de hele nacht niet, hoewel die vol was en de sterren en Orion weeklaagden over de Joden, vanwege de overtreding door hen begaan.

De rest wordt daarentegen naar de verrijzing geschoven. Engelen roepen Jezus uit Hades tevoorschijn:

En door hun stem bewogen alle bergen en heuvels en rotsen scheurden en grote spleten kwamen in de aarde, zodat de diepten van de afgrond te zien waren. En temidden van deze angst werden verrijzende doden gezien, zodat de Joden, die het zagen, zeiden: "We zagen Abraham en Izaak en Jakob en de twaalf aartsvaders, die zo'n 2500 jaar geleden gestorven zijn en we zagen Noach duidelijk in zijn lichaam."

Ook in het *Verloren Evangelie volgens Petrus* komen we het aansteken van de lampen tijdens de duisternis tegen:

[5b] En velen gingen rond met lampen in de veronderstelling, dat het nacht was, en vielen om.

In het *Nic-ev.* vraagt Pilatus aan de Joden of ze de zonsverduistering en die andere dingen, die gebeurden, terwijl Jezus stierf, hebben gezien,

8:10 waarop de Joden, toen ze dit hoorden, zeiden tegen de gouverneur: "De zonsverduistering gebeurde volgens zijn normale patroon."

De Joden waren naar Pilatus gegaan en spraken met hem over de voorspelling van Jezus' verrijzenis en Pilatus zegt hen het graf te bewaken. In de huidige NBG-vertaling van dit stukje Mattheus (27:62-66), dat ten grondslag ligt aan onze tekst, wordt vertaald met:

65 Pilatus zei tot hen: "Hier hebt gij een wacht..."

Deze vertaling is echter fout en moet zijn:

65 Pilatus zei tot hen: "Gij hebt een wacht..."

De laatste vertaling is niet alleen correct, maar ook logischer. Wat kan het Pilatus schelen als Jezus verrijst! En inderdaad hebben de Joden een wacht, maar dat ze voor deze actie toestemming van Pilatus nodig hadden, lijkt me ook logisch (want hij gaf het lichaam aan Jozef).

In *Van den Levene Ons Heren* vinden we ook een interessante beschrijving van de gebeurtenissen rond Jezus' dood. De speerwond is gecamoufleerd weergegeven, lijkt het.

B 3677 Toen Jezus deze woorden sprak
Gaf zijn zoete hart een krak,

Zijn aderen scheurden, zijn nek brak,
Waarna de bitterdood hem terstond stak.
Daar stierf zijn menselijkheid,
Maar niet zijn goddelijkheid.
Dit weten we voorwaar allegader
Het was Heilige Geest, Zoon en Vader.

Toen aldus verscheiden was Ons Heer
Beefde de aarde terstond zeer,
Donker werd het overal,
De bossen beefden en't aardrijk al.
De zon was met haar schijnen klaar,
Terstond kloven de rotsen allen daar.
De hele wereld werd het gewaar.
De Joden zijn allemaal in gevaar;
De bomen verdroogden, nabij en ver,
Haar schijnen liet na iedere ster.
Het gordijn, dat in de tempel hing,
Scheurde terstond en ieder ding
Veranderde op dat moment van natuur,
Zijn dood vernam elk creatuur.

Ook dat Jozef in dienst is van Pilatus schijnt tot dit MNL.-evangelie te zijn doorgedrongen:

B 3789 Die Jozef kwam naar Pilatus terstond
En viel op zijn knieën op de grond
En zei: "Pilatus, lieve vriend,
Dikwijls heb ik jou goed gediend;
Als gij het toestond, hoe graag nam ik dan
Het lichaam van die zich God noemende man."
Pilatus zei: "Dat keur ik goed
Wij zijn vrienden, dan is alles goed."

Overigens volgt *VLOH* meer Mattheus door de Joden pas de volgende dag aan Pilatus om de wacht te laten vragen:

B 3867 Zaterdag terstond na het kraaien van de haan
Zijn vele Joden naar Pilatus gegaan.
B 3899 Terstond zei Pilatus de Joden aan:
"Waarom zouden we hierom zijn ontdaan?
Ge hebt verlof; zoekt wie ge wilt.
Deze vrees heb ik snel voor u gestild."

Het *Petrus-ev.* is de andere mening toegedaan:

8b En Pilatus gaf hen Petronius de centurion met soldaten om het graf te bewaken ...

Ook in de *Brief van Pilatus aan Herodes* vinden we deze mening:

"Toen nu Procla, mijn (lett. zijn) vrouw, hoorde, dat Jezus was verrezen en verschenen was in Galilea, nam ze met zich mee Longinus de Centurion en twaalf soldaten, dezelfden die de wacht hadden gehouden bij het graf..."

2. De Hellevaart

A 593 De ware God in de tussentijd,
Als een heer, als een profeet,
Is rechtstreeks naar de hel gegaan;
Zijn vrienden heeft hij daar uitgegooid,
Eva en Adam, hun nageslacht,
Die de Duivel in zijn macht had.

Vóór het jaar 600 komt in het Credo (geloofsbelijdenis) niet de formule voor:

5. Hij daalde af in de hel.

Daarna is deze toevoeging wel te vinden en bracht tevens het getal der artikelen van het geloof op twaalf, zodat vanaf toen ook gesproken kon worden van het Apostelen-Credo.⁷ In het Apostelcredo is het zesde artikel, toegeschreven aan Thomas:

Hij daalde af naar de hel en verrees de derde dag weer uit de dood.

Dat Jezus uit de hel de aartsvaders bevrijdde, kunnen we zien als een ontwikkeling uit de door Mattheus vermelde verschijning der ontslapen heiligen, die in de rapporten van Pilatus tot de aartsvaders zijn geworden.

In het *Nic-ev.* treffen we een volledig verslag aan van Jezus' hellevaart. In de Middeleeuwen was dit evangelie zeer populair, voornamelijk vanwege deze hellevaart. Het verhaal zit als volgt in elkaar. Zoals we zagen in het evangelie van Mattheus (27:53), zijn bij Jezus' opstanding en/of kruisiging diverse doden weer levend geworden. Het *Nic-ev.* verhaalt ons van de welbekende Simeon, die in Luc 2:29ff bij de tempelopdracht van Jezus over hem profeteerde, dat deze twee zonen had, die (kennelijk) kort daarvoor zijn overleden en begraven. Jozef maakt aan Annas en Caiaphas, die bezig zijn met een onderzoek naar het verdwenen lichaam van Jezus, bekend, dat deze twee zoons zijn verrezen en thans in Arimathea rondlopen, waarbij ze echter met niemand spreken. Allen gaan dan naar Arimathea, waar de twee worden gevonden, die hun verhaal afzonderlijk op papier zetten, wat echter exact hetzelfde verhaal blijkt te zijn. De ene zoon heet Charinus [vgl. Charon], de andere Lenthius [Lethe?]. De brief (c. 13-20) geeft een verslag van de gebeurtenissen, die plaatsvonden, toen Jezus afdaalde naar de Hel = Sheol (Gr. Hades) = Onderwereld. Aldaar bevonden zich in een afschuwelijke duisternis de zielen van alle overledenen vanaf Adam. Plotseling zagen zij een licht van goud met purper komen, dat de boel deed oplichten. Adam herinnerde zich de belofte van God en verheugde zich, bijgevallen door Jesaja, die de komst van het licht voorspelde naar het land van Zabulon en het land van Nephthalim voorbij de Jordaan, waar de mensen in grote duisternis verkeerden in het gebied van de schaduw des doods. [Jes 11:1; Mat 4:16]

Ze zijn allen blij, Simeon komt er ook bij om zichzelf uit Luc 2:29 te citeren, gevolgd door Johannes de Doper, die als laatste voor Jezus binnenkomt om zijn weg te bereiden. Hij vertelt, dat hij Jezus in de Jordaan heeft gedoopt en de H. Geest in de gedaante van een duif zag neerdalen. Wanneer Adam dit hoort, vraagt hij zijn zoon Seth het verhaal te vertellen van de belofte van 5500 jaar, die de engel Michael tegen Seth verhaalde, toen deze bij de poort van het Paradijs ging vragen om olie van de boom van Genade, voor de vreselijke hoofdpijn, die Adam had. Dit verhaal zou regelrecht uit het *Boek van Adam en Eva* afkomstig kunnen zijn [zie boven: 5500 jaar].

⁷ Vijfde in het *Book of Common Prayer of the United Church of England and Ireland as by law established.*

Jezus is dus de Olie van Gods Genade en zal Adam en de anderen meenemen naar de Boom in het Paradijs. Zoals bekend wordt de Hel bevolkt door duivels. Volgens ons verhaal staan deze duivels onder leiding van de Prins van de Hel, Beëlzebub genaamd, bekend uit het NT (o.a. Mt 10:25) onder de naam Beëlzebul, door Jezus de heer des huizes genoemd, door de Farizeeën 'de overste der boze geesten' (Mt 9:34; Mc 3:22; Luc 11:15). Voor Jezus is deze dezelfde als de Satan (Mc 3:23ff, vgl. met Luc 11:18, waar de Satan door Beëlzebul is vervangen). Verder weten we uit Mt 4:1-11, dat Satan de duivel is, althans zo door Jezus wordt genoemd.

In het *Nic-ev.* wordt Beëlzebub onderscheiden van Satan, welke laatste de appellatie draagt: De Prins en Aanvoerder van de Dood. Hij waart over de aarde rond en was degene, die Jezus probeerde te verleiden. En volgens het *Nic-ev.* was hij het, die zijn [*sic!*] oude volk de Joden opstookte met geloofsijver en kwaadheid tegen Hem; hij was het, die de speer sleep voor zijn lijden, de gal met de azijn mengde en beval, dat Hij die zou drinken, evenals hij het was, die het kruis bereidde en de nagels door Zijn handen en voeten stak. Over dit alles staat hij stevig op te scheppen tegen Beëlzebub, die er hele andere ideeën op na houdt, want recentelijk is hij enige onderdanen kwijtgeraakt, zoals ene Lazarus, reeds vier dagen in zijn macht. Satan moet toegeven, dat dit inderdaad door die Jezus van Nazareth is gebeurd, waarop Beëlzebub bitter begint te weeklagen.

Dit satanisch onderonsje wordt drastisch verstoord door de aankomst van de Koning der Glorie, die toegang eist, en Beëlzebub smijt Satan de hel uit om met Hem te gaan vechten, terwijl hijzelf de bronzen poorten van de Hel laat vergrendelen. Maar dan komen de heiligen in opstand en bevelen hem de poort te openen en David barst spontaan uit in psalm 107, waar we al het hele verhaal kunnen lezen:

15 Dat zij de Heer loven om zijn goedertierenheid
 En om zijn wonderen aan de mensenkinderen
16 Want hij heeft de bronzen poorten verbroken
 En de ijzeren grendels verbrijzeld.
(zie ook vs. 10-14; let echter op de context)

Overigens was ook de roep om toegang een zinsnede uit een psalm, n.l. 24, getiteld: Intocht met de koning der ere, met het refrein:

C 16 16 Heft op uw poorten, gij prinsen,
 En weest verheven, eeuwige poorten,
 En de Koning der Glorie zal binnentreden.

Dat er over de vertaling van deze verzen sowieso onenigheid bestaat, laat een vergelijking zien t.a.v. het woord *prinsen* (NE): *arches* (JB), *hoofden* (NBG). Opgemerkt kan worden, dat *arch* = aarts = eerste = princeps = prins. 'Eeuwige poorten': *ancient doors* (JB), *aloude ingangen* (NBG); let the King of Glory in (JB), opdat de Koning der ere inga (NBG).

Ook Jesaja laat een profetie horen (26:19):

C 16 10 De doden zullen herleven en
 Herrijzen zullen zij, die in hun graven zijn
 En zij zullen jubelen, die in de aarde zijn
 Want de dauw van de Heer afkomstig

Zal hen verlossing brengen.

(zie ook hier het verschil met NBG en JB en deze onderling)

Ook nog een andere zin haalt Jesaja aan, maar hier vergist de eerbiedwaardige profeet zich met zijn collega Hosea (13:14), maar waarschijnlijk hebben we met een citaat uit Paulus' 1^e brief aan de Korinthiërs (15:55) van doen, waar het citaat volgt op een citaat uit Jesaja (25:8), met ongeveer gelijke strekking: 'De dood is verzvolgen in de overwinning.' De tekst van Hosea:

C 16 11 "O dood, waar is je overwinning?
O dood, waar is je prikkel?"

Beëlzebub is echter niet van plan om gelijk op te geven en speelt tegen David de domme, die er psalm 102:20-21 tegenaan gooit (lees ook vs 19!):

20 Want Hij heeft uit zijn heilige hoogte neergezien
De Heer heeft uit de hemel op aarde geschouwd
Om het zuchten der gevangenen te horen
Om de ten dode gedoemden te bevrijden;

Echter onbijbels vervolgt hij met de woorden:

C 16 17 "En nu, vuile en stinkende prins van de hel, open uw poorten, opdat de Koning der Glorie kan binnen binnenkomen, want Hij is de Heer van hemel en aarde."
18 Terwijl David dit zei, verscheen de machtige Heer in mensengedaante en verlichtte die plaatsen, die daarvoor altijd in duisternis waren,
19 En verbrak de ketenen, die tevoren niet verbroken konden worden; en met zijn onoverwinnelijke kracht bezocht hij hen, die gezeten zijn in diepe duisternis door ongerechtigheid en de schaduw des doods door zonde.

Zie voor deze laatste zin Luc 1:79, de laatste regel van de lofzang van Zacharias bij de geboorte van Johannes.

Nu wordt de goddeloze Dood zelf ten tonele gevoerd, een vrouw, die met haar wrede officieren, de duivels, uitbarst in een soort rijzang, aangegrepen door angst en verwarring:

C 17 3 "Wie ben je toch, zonder tekenen van corruptie, maar met een stralende verschijning, een afdoend bewijs van je grootheid, waar je echter geen acht op lijkt te slaan?
4 Wie ben je toch, zo krachtig en zo zwak, zo groot en zo klein, een gewoon iemand en toch een soldaat van de eerste orde,
5 De Koning der Glorie, dood en levend, hoewel eens genageld aan het kruis?
6 Die dood in het graf en levend naar ons is afgedaald en bij wiens dood alle wezens beefden en alle sterren bewogen en nu hebt ge uw vrijheid onder de doden en veroorzaakt ge opschudding in onze legioenen?
7 Wie ben je toch, die de gevangenen bevrijdt, die gebonden waren in de ketenen der erfzonde, en ze hun oorspronkelijke vrijheid teruggeeft?
8 Wie ben je toch, die zo'n heerlijk en goddelijk licht uitspreidt over hen, die blind waren gemaakt door de duisternis der zonde?"

Dan vallen de duivels in en roepen van afgrijzen vervuld:

10 “Hoe komt het toch, o Jezus Christus, dat gij zo’n machtige man bent en schittert in majesteit, zo helder als zonder smet, zo puur als zonder misdaad? Want het lagere deel van de aarde, dat altijd aan ons onderworpen was en waarvan we tribuut ontvingen, zond nog nooit ons zo’n dode, gaf nog nooit zo’n geschenk aan de Prinsen der Hel.

11 Wie ben je toch, die met zoveel durf indringt in onze regionen en niet alleen niet bang is om ons te bedreigen met de ergste straffen, maar die het ook aandurft om de anderen te redden uit de boeien, waar wij hen in hielden?

12 Misschien ben je wel die Jezus, waarvan Satan net tegen onze Prins zei, dat door de dood aan het kruis je de macht van de dood zou ontvangen.”

13 Toen vertrapte de Koning der Glorie de Dood, greep de Prins der Hel en beroofde hem van zijn macht en nam onze aardse vaders mee naar zijn glorie.

We kunnen ons indenken, dat Beelzebub niet erg blij is met deze gang van zaken en hij begint Satan uit te schelden met zijn mooie plan om ‘de Koning der Glorie te kruisigen’.

- 18 3 “Want nu heeft die Jezus van Nazareth met de stralendheid van zijn glorieuze goddelijkheid alle afschrikwekkende krachten van duisternis en dood verdreven.
- 4 Hij heeft de kerkers geheel afgebroken, de gevangenen bevrijd en al degenen, die gebonden waren en die en voorheen tandenknarsten onder het gewicht van hun kwellingen, beledigen ons nu en we zullen verslagen worden door hun gebeden.
- 5 Onze onzalige gebieden zijn ten ondergang gedoemd en geen mens is er meer over ter onderwerping, want ze tarten onze trots.
- 6 Voorheen durfden de doden zich nooit brutaal tegenover ons te gedragen, noch, zijnde gevangenen, konden zij ooit vrolijk zijn.
- 7 O, Satan, jij prins van alle slechterikken, vader van het onzalige en godverlatene, waarom heb je dit toch gedaan, aangezien onze gevangenen tot nu toe altijd zonder een sprankje hoop op redding en leven waren?
- 8 Maar nu is er geen een meer, die tandenknarst en er verschijnt geen enkele traan op hun gezicht.
- 9 O Prins Satan, jij grote bewaker van de onderwereldregionen, alle voordelen, die je verwierf bij de verboden Boom en het verlies van het Paradijs, heb je nu verloren door het hout van het kruis.
- 10 En je geluk was afgelopen, toen je Jezus Christus, de Koning der Glorie, kruisigde.
- 11 Je hebt gehandeld tegen je eigen belang en tegen het mijne, zoals je zodadelijk zult zien aan de grote kwellingen en oneindige bestraffingen, die je zo meteen gaat lijden.
- 12 O, Satan, prins van al het kwaad, uitvinder van de dood en bron van alle trots, je had eerst een onderzoek moeten instellen naar de kwade misdaden van Jezus van Nazareth en dan had je gezien, dat hij niet schuldig was aan een fout, de dood waardig.
- 13 Waarom heb je toch geprobeerd hem te kruisigen zonder reden en zonder recht en heb je naar onze gebieden iemand gehaald, die onschuldig is en rechtvaardig, waardoor we alle zondaren, onzalige en ongerechte personen in de hele wereld hebben verloren?”
- 14 Toen de Prins der Hel zo sprak tegen Satan, zei de Koning der Glorie tegen Beelzebub, de prins der hel: “Satan, de prins, zal voor altijd aan je gebied onderworpen zijn in plaats van Adam en zijn rechtvaardige zonen, die van mij zijn.”

- 19 1 En Jezus stak zijn hand uit en zei: “Komt tot mij, gij al mijn heiligen, geschapen naar mijn beeld, veroordeeld door de boom der verboden vruchten en door de duivel en de dood.
2 Leef nu door het hout van mijn kruis; de duivel, de prins van deze wereld, is overwonnen en de Dood is verslagen.”

Adam valt aan Jezus’ voeten neer en roept luid:

- 5 “Ik wil u prijzen, o Heer, want gij heft mij op en zorgt, dat mijn vijanden zich niet over mij verheugen. O Heer, ik riep om u en gij hebt me geheeld.
6 O Heer, gij hebt mijn ziel omhoog gebracht uit het graf; gij hebt mij in leven gehouden, opdat ik niet ten onder zou gaan in de diepte.
7 Zingt tot de Heer, heiligen van hem, en geef dank in herinnering aan zijn heiligheid; want zijn boosheid duurde maar een ogenblik; en in zijn gunst is leven.”
8 Op dezelfde wijze knielden al de heiligen voor Jezus neer en zeiden met één stem: “U bent gekomen, o Verlosser van de Wereld en hebt werkelijk al die dingen volbracht, die gij hebt voorzgd door de Wet en uw heilige profeten.
9 Gij hebt de levenden door uw kruis verlost en bent tot ons hier beneden gekomen om ons door de dood aan het kruis te verlossen uit de hel en door uw kracht van de dood.
10 O Heer, zoals gij u tekenen van uw glorie in de hemel hebt gezet en het teken van uw verlossing hebt opgericht, uw kruis op aarde nl, zo, Heer, zet het teken van de overwinning van uw kruis in de hel, opdat Dood niet langer heerschappij zal hebben.”
11 Toen stak de Heer zijn hand uit en maakte het teken van het kruis over Adam en Eva en over al zijn heiligen.
12 En hij nam Adam met zijn rechterhand en steeg op uit de hel, terwijl alle heiligen hem volgden.
13 Toen riep de koninklijke profeet David stoutmoedig:
 “Zingt de Heer een nieuw lied
 Want hij heeft wonderen gedaan
 Zijn rechterhand en zijn heilige arm gaf hem zege.
14 De Heer heeft zijn heil bekend gemaakt
 Zijn gerechtigheid geopenbaard voor de ogen der volken (heidenen).”⁸
15 En de hele schare der heiligen antwoordde:
 “Deze eer hebben al zijn heiligen
 Amen, geloofd zij de Heer.”
16 Hierna riep de profeet Habakkuk (3:13):
 “Gij trekt uit tot redding van uw volk
 Tot redding van uw gezalfde.”
17 En alle heiligen zeiden (vrij naar Ps 118:26ff):
 “Gezegend hij die komt in de naam des Heren
 Want de Heer heeft ons verlicht.
 Dit is onze God voor altijd
 Hij zal over ons heersen tot in eeuwigheid, Amen.”

⁸ Ps 98:1-2.

18 Op deze manier spraken alle heiligen van de heilige zaken van zijn eer en volgden de Heer.

- 20 1 Toen gaf de Heer Adam, bij de hand houdend, over aan Michael de aartsengel, die hen naar het paradijs bracht, gevuld met genade en glorie.
- 2 En ze werden tegemoet getreden door twee zeer oude mannen, die door de heiligen werden gevraagd, wie ze waren en waarom ze niet met hen in de hel waren, maar al in het paradijs.
- 3 Een van hen antwoordde: “Ik ben Enoch, die door het woord van God is opgenomen; en deze man hier bij me is Elia, de Tisjbiet, die is opgenomen in een vurige wagen.
- 4 Tot nu zijn we hier gebleven zonder de dood te proeven, maar we staan op het punt terug te keren bij de komst van de Antichrist, gewapend met hemelse tekenen en wonderen om door hem verslagen te worden te Jeruzalem om opnieuw levend te worden opgenomen in de wolken na 3½ dag.” [Op 11:3-12]
- 5 En terwijl de heilige Enoch en Elia dit vertelden, zie, daar kwam een miserabel uitzierend figuur, die op zijn schouder het teken van het kruis droeg.
- 6 En toen de heiligen hem zagen, zeiden ze tegen hem: “Wie ben je, want je ziet eruit als een dief en waarom draag je een kruis op je schouders?”
- 7 Waarop hij antwoordde: “Je zegt het goed, want ik was een dief, die allerlei slechts bedreef op aarde.
- 8 En de Joden hebben me met Jezus gekruisigd; en ik zag alle verbazingwekkende dingen, die er met de schepping plaatshadden bij de kruisiging van de Heer Jezus.
- 9 En ik geloofde, dat hij de schepper is van alle dingen en de almachtige koning; en ik bad tot hem met de woorden: Heer, gedenk mij, wanneer gij in uw koninkrijk komt.
- 10 Hij zag neer op mijn smeekbede en zei tegen me: “Waarlijk, ik zeg je, vandaag nog zult gij bij me in het Paradijs zijn.” [Luc 23:43]
- 11 En hij gaf me dit teken van het kruis met de woorden: “Draag dit en ga naar het Paradijs; en wanneer de engel, die daar op wacht staat, je niet wil toelaten, toon hem dan het teken van het kruis en zeg hem: “Jezus Christus, die nu is gekruisigd, heeft mij tot u gezonden.”
- 12 En toen ik dit deed en de engel, die op wacht staat bij het Paradijs, dit alles vertelde, deed hij de poort voor me open, introduceerde me en zette me aan de rechterhand in het Paradijs,
- 13 Terwijl hij zei: “Blijf hier even wachten tot Adam, de vader van de hele mensheid, komt met al zijn zonen, de heilige en rechtvaardige dienaren van Jezus Christus, die gekruisigd is.”
- 14 Toen ze dit verhaal van de dief gehoord hadden, zeiden de aartsvaders met één stem: “Gezegend bent Gij, o almachtige God, vader van eeuwige goedheid en vader der genaden, die zulke gunsten heeft verleend aan hen, die tegen hem zondigden, en die hen heeft gevoerd naar de genade van het Paradijs en hen heeft geplaatst temidden van uw grote en geestelijke voorraden, in een geestelijk en heilig leven, Amen.”

Tot zover het verslag van Jezus' hellevaart, opgeschreven door Charinus en Lenthius, die echter geen toestemming hebben om nog andere mysteriën van God te onthullen op orders van de aartsengel Michael, die hen beval naar Jeruzalem te gaan en met niemand te praten, totdat de tijd daar was om deze mysteries van de Heers goddelijkheid te verhalen. Nadat de twee hun merkwaardige boodschap hebben overhandigd, lossen zij in het niets op.

Wanneer de Joodse Raad dit alles verneemt, zeiden ze tegen elkaar: “Werkelijk, al deze dingen zijn door God gewrocht en gezegend is de Heer Jezus voor eeuwig. Amen.” En ze liepen rond vol bezorgdheid, angst en beven en sloegen zich op de borst en gingen zo naar huis.

Nicodemus en Jozef vertelden al deze dingen aan Pilatus, die hen liet opschrijven in de openbare verslagen van zijn huis. Daarna ging Pilatus naar de tempel van de Joden en riep alle geleerden en doktoren in de Wet bijeen en ging met hen in een kapel van de Tempel. Hij beval alle deuren te sluiten en zei: “Ik heb gehoord, dat jullie een zeker groot boek in deze Tempel hebben; ik verlang van jullie, dat het voor me wordt gebracht.” En toen het grote boek, gedragen door vier dienaren van de Tempel en versierd met goud en edelstenen, was gebracht, zei Pilatus: “Ik bezweer jullie bij de God van jullie vaders, die deze Tempel heeft bevolen te bouwen, dat jullie de waarheid niet voor me verborgen zullen houden.

22 4 Jullie weten alles, wat in het boek geschreven is. Zeg me daarom nu, of jullie in de geschriften iets gevonden hebben over Jezus, die jullie hebben gekruisigd, en in welke tijd van de wereld hij moest komen; laat het me zien.”

5 Toen bevalen Annas en Caiaphas, nadat ze gezworen hebben, alle anderen die erbij waren de kapel te verlaten.

6 En ze sloten de poorten van de Tempel en van de kapel en zeiden tegen Pilatus: “Je hebt ons laten zweren, o rechter, bij de bouw van deze Tempel je te onthullen, wat waar is en juist.

7 Nadat we Jezus hadden gekruisigd, niet wetende dat hij de zoon van God was, maar in de mening, dat hij zijn wonderen verrichtte door toverkunsten, riepen wij een grote vergadering bijeen hier in de Tempel.

8 En toen we onderling ons aan het beraden waren over de wonderen, die Jezus heeft gewrocht, vonden we vele getuigen in ons land, die verklaarden, dat ze hem levend hadden gezien ná zijn dood en hem hebben horen spreken met zijn discipelen en hem zagen opstijgen in de hoogte van de hemelen en daar binnengaan.

9 En we zagen twee getuigen, wier lichamen Jezus uit de dood had doen verrijzen, die ons vele vreemde dingen vertelden, die Jezus deed onder de doden, waarvan we een geschreven verslag in onze handen houden.

10 En het is onze gewoonte om jaarlijks dit heilige boek te openen in een vergadering en daarin te zoeken naar raad van God.

11 En we vonden in het eerste der 70 boeken, waar Michael de aartsengel tegen de derde zoon van Adam, de eerste mens, zegt, dat over 5500 jaar, Christus, de meest geliefde zoon van God o aarde zou komen. [Dit is het *Boek van Adam en Eva*.]

12 En we namen verder in aanmerking, dat hij misschien wel de God van Israël zelf is, die tegen Mozes zei: ‘Je zult de Ark van het Verbond maken: 2½ el lang, 1½ breed en 1½ hoog.’ [Ex 25:10]

13 En door deze 5½ el voor de bouw van de Ark van het Oude Verbond wisten we, dat in 5½ duizend jaar Jezus Christus zou komen in de Ark of het Tabernakel van een lichaam;

14 En zo getuigen onze geschriften, dat hij de zoon is van God en de Heer en Koning van Israël.

15 En omdat na zijn lijden onze opperpriesters verbaasd waren vanwege de tekenen, die door hem werden gewrocht, openden wij het boek om alle generaties te doorzoeken, tot op de generatie van Jozef en Maria, veronderstellende dat hij is van het zaad van David.”

Nu volgt de reeds eerder vermelde incorrecte telling, waaruit zou moeten blijken, dat Jezus, door hen gekruisigd, de zoon van God is en de ware en almachtige God. Amen. [Ook in twee andere apocriefe boeken worden ons blikken in het hiernamaals gegund, zij het losstaand van Jezus' hellevaart. Het zijn de *Openbaringen van Petrus* en *van Paulus*.]

Zoals reeds opgemerkt, was dit thema in de Middeleeuwen zeer populair en zo kunnen we het ook aantreffen in de Middeleeuwse mysterie-spelen. Het commentaar⁹ verwijst ook als bron naar het *Nic-ev*. Gegeven wordt de Yorkse versie.

Jezus verricht het openingswoord, waarna Adam verzucht, dat hij al 4600 jaar zit te wachten. Na Eva verhaalt Jesaja zijn Neptalym-Zabulon-spreuk; Simeon is er en Johannes de Doper laat zijn roepende stem horen; Mozes babbelt met Elia over die heuvel, waar Jezus' lichaam wit als sneeuw en zijn gezicht als de zon werd. De duivels raken verontrust en klagen tegen Beelzebub. Deze roept assistentie erbij van figuren, die niet bij Nicodemus voorkomen, zoals Astrotte (Astoreth, 2 Kon 23:13) en Anaball, Bele-berit (Baal-berith, Richt 8:33) en Bellial (Belial, in Ps 18:5 in StB; Ps 101:3; Beliar in 2^e brief van Paulus aan de Korinthiërs JB, Belial in NBG; en in Nag Hammadi, *Apocryphon van Johannes II*, I, 11: de 12^e is Belias, die over de diepte van Hades is), terwijl naast Sattan ook Lucifer wordt genoemd.

Satan is weer trots op de wijze, waarop hij Jezus verschalkte m.b.v. de Joden, terwijl Beelzebub klaagt over Lazarus. Dan volgt een uitgebreide discussie tussen Jezus en Satan, waarin Satan wat citeert uit Salomo en Job en Jezus wat slechterikken opnoemt (Kaïn, Judas en Achedefeel [= Ahithopel, zelfmoordenaar uit 2 Sam 17:23], Datan en Abiron [Dathan en Abiram, Num 16:27-32] en hun afstammelingen en iedere tiran, die Hem en de zijnen kwelt, die de duivel mag houden. Maar de lijst van Jezus wordt snel langer en de duivel wil er nog wel een schepje bovenop doen door influisteringen, maar die kans wordt hem niet gegund, want hij wordt door Mighill [Michael] aan banden gelegd. Dan volgt een lofzang van Adam, waarin hij nogmaals de 4600 jaar vermeldt.

In *Van den Levene Ons Heren* treffen we de meest uitgebreide versie aan van de hellevaart (vs 3927-4503!). Eerst krijgen we een rondreis door de hel.¹⁰ Uit de zin uit Ps 86-13: 'Gij hebt mij gered uit de diepten van Sheol' wordt afgeleid, dat de hel meerdere lagen heeft en wel twee:

B 3936 Maar allebei zijn ze stinkend en kwaad.

Deze twee lagen liggen boven elkaar en:

3945 Daaronder zijn vlammen en een vuur zo heet
En voor iedere kaitijf* staat daar wat gereed *(schurk)
3949 Bij dat vuur stroomt een beek
Zo koud en zwart en gruwelijk
Werd de halve zee erin gedaan
Ze zou terstond tot ijs zijn vergaan.
In dat vuur daar zo heet
Hangen ketels gereed,
Waarin eindeloos de kaitijvige zielen

⁹ *English Mystery Plays*, 552.

¹⁰ Zie de afbeelding in *All the Lost Books*, 104f.

Branden, borrelen en wielen*.

*(wentelen)

Afwisselend worden de zielen gekookt in het hete vuur en gedompeld in de ijskoude beek.
Verder wemelt het er van de rare beesten:

- 3971 Padden, slangen, serpente en draken
Die naar het verslinden van zielen haken.
4003 Voorts is het er zo donker en zo zwart,
Zo stinkend en gruwelijk en zo hard,
Dat men de donkerte voelen vermag;
Zo'n grote kwelling nog nooit iemand zag.

De schrijver doet zijn best de kwellingen goed te laten uitkomen:

- 4035 Daar beklagt de moeder niet haar kind
Omdat iedereen daar al genoeg te klagen vindt,
Noch de vader zijn zoon;
Elk krijgt daar zijn verdiende loon.
Daar zwijgt nooit iemand stil,
Daar doen de duivels hun wil.
Daar krijgt men en wringt men de handen,
Daar zucht men, daar knarsen de tanden.

Getuigenissen worden erbij gehaald van de Evangelist, van Sint Gregorijs en Sint Augustijn, o.a. met de opmerking,

- 4093 Dat een half uurtje daar
Langer is dan hier 500 jaar.

En dit alles dan met de bedoeling dat:

- 4099 We zouden moeten nadenken in dit levensuur
Over dit gloeiende vuur,

etc., waarop een nieuwe opsomming volgt van alle afgrijselijkheden. Al deze onaangenaamheden bevinden zich in de onderste laag. De bovenlaag is, naar het woord van Sint Pouwels [brief aan de Epeziërs 4:39] weliswaar beter, maar nog steeds kwaad. In vs 8 lezen we, dat:

Opgevaren naar den hoge voerde Hij krijgsgevangenen mede.

Dit wordt in vs 9 uitgelegd als, dat Hij dan ook is neergedaald naar de lagere, aardse gewesten.

- 4143 Boven in dit mindere zeer
Waren de dienaren van Onze Heer.

Hoe nu moeten we ons die hellevaart voorstellen?

- 4161 Jezus was in het graf gelegd,
 Zoals ik reeds hiervoor heb gezegd.
 Drie ridders lagen daarop met vele
 Wapens, opdat men Hem niet zou stelen.
- 4165 Zijn lichaam lag heel stil in het graf,
 Zijn geest daalde naar de helle af.
 Toen hij voor de helle kwam
 En er een kruis in zijn handen nam,
 Stootte hij tegen de poort, zodat ze boog
- 4170 En daarna in stukken vloog.
 De bliksem sloeg diep in de grond,
 Toen Jezus voor die poort stond,
 Waar nooit licht kwam en komen zal,
 Kwam nu klaarheid overal,
- 4175 Waardoor al de duivels in onmacht lagen,
 Toen ze zo'n grote klaarheid zagen.

Adam is de eerste, die Jezus opmerkt en hem verwelkomt. Hij refereert nog eens aan die fatale appelbeet, (die hem toch bijzonder speet,) want daardoor:

- 4201 “Niet ik alleen, maar ook al mijn magen*,
 Die hier voortdurend staan te klagen,
 En iedere mens, die ooit is geboren,
 Is om mijnentwil verloren.”

*(verwanten)

Daarna komen Noach, Abraham, Jacob met zijn twaalf zonen, Mozes, David, Jesaja, etc., kortom:

- 4241 Een zeer verheugd gezelschap,
 Dat om zijn komst had blijdschap.

En Jezus zegt nog eens duidelijk, waar het om ging:

- 4255 “Om de kwellings, die gij had zo groot,
 Heb ik gesmaakt de bittere dood
 En om hen, die zijn en zullen komen...
- 4261 Nu krijgen jullie een schone beloning
 Met mij daarboven in de hemelse woning.”
- 4267 Ze namen elkander bij de hand
 En volgden Jezus naar het beloofde land.
 Plechtig zingend aldus:
 “Sanctus, sanctus, sanctus Dominus.”

Dit konden de duivels niet zomaar laten gebeuren:

- 4281 De een nam een staak, de tweede een brander,
 De derde nam tangen, een pikhaak weer een ander.

Toen riepen zij allen: “Wij zijn ontdaan,
Zo snel laten we onze prooi niet ontgaan!”

De duivels rennen achter de heiligen en Jezus aan, maar kunnen hen niet inhalen. De opperduivel stelt voor om op een andere toer te gaan en gaat Jezus vragen, wat de bedoeling is.

4318 Toen riep de duivel naar Onze Heer:
“Luister eens, jij doet mij grote oneer,
4320 Dat jij zonder verlof kwam
Naar mijn hel en daar nam
Mijn zielen, die nu met je meegaan;
Gij zult ze snel weer terug afstaan!”

In Jezus' antwoord aan de duivel kunnen we lezen:

4337 “Eertijds was je, klaar en schoon,
Met Mij daarboven bij de hemeltroon.
Ik ben je God, ik ben je Heer
4340 Ik werp jou in dit bittere zeer
Om jouw grote hovaardigheid
Wierp ik jou in deze treurigheid.”

Dit wordt door de duivel beaamd, maar hij protesteert:

4351 “Dat ge zo leegrooft mijn rijk
Dat daar blijft noch arm noch rijk
Dat ge mij zelfs ontnemt de man,
Die ik met de appel bekwam,
4355 Dat ge me van al degenen berooft,
Die ge mij zelf had beloofd.
Wat voor een rechtvaardige is hij dan.
Die zijn belofte niet houden kan?
Al bent ge God, ge doet onwet,
4360 Ge ontdoet wat ge hebt gezet.
Ge berooft me, dat is zonneklaar,
Van wat ik heb gehad 500¹¹ jaar.

In de tekst staat 500, zie echter eerder: 5000 jaar. In het antwoord van Jezus lezen we, dat Hij de wereld heeft geschapen evenals de mens:

4395 Deze eerstgeschapen man noemde ik Adam,
Van wie ik, terwijl hij sliep, een rib nam;
En van die rib maakte ik een lijf
En noemde haar Eva, want het was een wijf.

¹¹ Metrisch past ‘vijfhonderd jaar’ beter bij ‘zonneklaar’ (dan vijfduizend jaar; vijfenvijftighonderd is te lang).

Deze twee werden door hem van verstand voorzien en de heerschappij over de dieren gegeven en toen geplaatst in een wonderfraaie tuin, waarin de dichter zich helemaal uitleeft. Maar hij was het, de verderfelijke Vijand, de verleider, die met zijn raad deze tuin verloren deed gaan voor de mensheid, al was dat geheel en al door God voorzien. Sindsdien ging iedereen naar de hel, maar dat heeft nu lang genoeg geduurd, vandaar dat hij de engel Gabriël naar Nazareth had gestuurd, beladen met de blijde boodschap en door zijn dood zijn nu al zijn vrienden verlost uit de hel en hij jaagt de duivels weg, die smadelijk de aftocht blazen. Jezus en zijn vrienden gaan naar het Paradijs, de hemelse troon. Dan is het zondag en Jezus gaat weer in zijn lichaam in het graf en hij wordt weer levend.

B 4523 Voordat Jezus het graf uitschreed,
 Waarin hij gewikkeld was, dat kleet,
 Dat nam hij en rolde het ineen
 En legde het opgerold op een steen.

3. Jozef in de gevangenis

Na de hellevaart en de bevrijding van de gerechtigen, verrees hij, al wisten de Joden dat niet en konden ze dat niet zien. Daarna verschijnt hij aan de Magdalena, de apostelen en aan al de zijnen en al snel gaat dit nieuws als een lopend vuurtje door het land en als de Joden het horen, verzamelen zij zich in de synagoge. Ze zijn het erover eens, dat de zaken zich slecht ontwikkelen en besluiten Jozef en Nicodemus te grijpen om op deze wijze ingedekt te zijn, mochten er lastige vragen komen. Gelukkig had Nicodemus een vriend bij die Raad zitten, die hem waarschuwt, zodat hij tijdig de benen kan nemen. Jozef daarentegen is minder gelukkig:

A 675 De deur van Jozefs huis verbraken zij
En ze grepen hem en namen hem mee;
Maar eerst lieten ze hem zich aankleden,
Want hij was reeds gaan slapen.

Hij wordt ondervraagd, maar hij weet van niets. Hij wordt ervan beschuldigd Jezus te hebben gestolen en meegenomen.

696 Stevig hebben ze hem geslagen en afgeranseld.
Ter plaatse was een ronde toren
Die hoog was en zeer diep.
Daarheen namen ze hem en sloegen hem weer
700 En sloegen hem vlak tegen de grond;
Ze hebben hem in de gevangenis neergegooid,
In het diepste deel van het huis,
Dat vreselijk was en duister,
Geheel gemaakt van harde stenen.
705 Stevig hebben ze hem opgesloten en dichtgemaakt
En boven hem goed verzegeld.

Niemand wist waar Jozef gebleven was en Pilatus was kwaad, dat hij zijn goede vriend kwijt was. Alleen God is zijn goede vriend niet vergeten en verschijnt aan Jozef in diens gevangenis met medebrenging van het kostbare vaatwerk, dat een licht verspreidt in Jozefs duistere hol. Wanneer Jozef dit ziet, wordt hij gelijk met vreugde vervuld en vraagt naar de herkomst van het licht, al raadt hij tegelijk, dat het van God afkomt. Jezus verklaart hem, dat de Goddelijke Deugd hem te hulp komt om hem te behouden voor het Paradijs. Dan vraagt Jozef aan Jezus, wie hij eigenlijk is, en deze legt hem uit, dat hij de zoon van God is, die kwam om de zondaars van de veroordeling en van de grote helse kwelling te redden. (741-744)

745 Ik ging naar de aarde om de dood te lijden,
Aan het kruis te eindigen en te sterven,
Om het werk van mijn Vader te redden,
Dat Adam had doen verdoemen
Door de appel, die hij at,
750 Die Eva zijn vrouw hem gaf

Door de raad van de Vijand,
Die ze eerder geloofden dan God.

763 Door een vrouw was de mens verloren,
En door een vrouw werd hij teruggevonden.
Een vrouw bezorgde ons de dood,
Een vrouw gaf ons het leven terug.
Door een vrouw waren we gevangen,
Door een vrouw zijn we hersteld.

Dit sluit aan bij de woordspeling Eva - Ave, het begin van de zgn. *Engelse groet*, het Ave Maria, en als zodanig gebruikt als naam voor Maria.

In *De Geschiedenis van de Franken* van Gregorius van Tours (-594) vinden we een summier uittreksel van het *Nic-ev.*:

I:21 Jozef, die Christus' lichaam met kruiden had gebalsemd en het verborgen had in zijn eigen tombe, was gearresteerd en opgesloten in een gevangenis. Hij werd door de hogepriester zelf bewaakt, want, zoals er beschreven staat in de verslagen, gezonden door Pilatus aan de keizer Tiberius, de haat, die ze hem toedroegen was heviger, dan die zij voelden voor Onze Heer zelf. Christus werd bewaakt door soldaten, maar Jozef stond onder toezicht van de hogepriesters zelf.
Onze Heer verrees en toen hij niet in zijn tombe gevonden kon worden, waren de wachters verschrikt door het visioen van een engel. Gedurende de nacht werden de muren van de cel, waarin Jozef zat opgesloten, opgelicht in de lucht en was hij bevrijd van de gevangenschap, want een engel kwam hem bevrijden.
Toen de hogepriesters de wachters verwijten maakten en hen bevalen het heilige lichaam onmiddellijk aan hen te overhandigen, gaven de soldaten ten antwoord: "Geven jullie Jozef terug en wij zullen Jezus teruggeven; maar we weten heel goed, dat jullie net zo min Gods weldoener kunnen produceren, als wij Gods zoon kunnen laten terugkeren." De priesters waren verbijsterd hierdoor, maar na wat ze gezegd hadden, mochten de soldaten weggaan.

Overigens lijkt Gregorius dol op apocriefen, want zijn volgende paragraaf (22) bevat Jezus' verschijning aan Jacobus:

Toen hij Onze Heer dood aan het kruis had gezien, schijnt de Apostel Jacobus een eed te hebben gezworen, dat hij nooit meer brood zou eten, tenzij hij Hem weer zag verrijzen. Toen Onze Heer eindelijk op de derde dag weer omhoog kwam, na de hel verslagen en overwonnen te hebben, toonde Hij zich aan Jacobus en zei: "Sta op, Jacobus, en eet, want Ik ben nu verreezen van de dood." Dit was Jacobus de Rechtvaardige, die ze de broer van Onze Heer noemden, want hij was de zoon van Jozef, hem gebaard door een andere vrouw.

Dit laatste vinden we ook terug als opmerking toegevoegd aan het einde van de *Brief van Pilatus aan Herodes*, waarin staat:

Justinus, een van de schrijvers, die er waren in de dagen van Augustus en Tiberius en Gaius, schreef in zijn 3^e discours: Maria nu, de Galilese, die de Christus baarde, die gekruisigd is te Jeruzalem, was nooit met een man geweest. En Jozef verliet haar niet; maar Jozef bleef in

heiligheid zonder een vrouw, hij en zijn vijf zonen van een eerdere vrouw, en Maria leefde verder zonder een man.

Het verhaal van Jozefs gevangenschap verloopt anders bij Robert de Boron als in het *Nic-ev.*, maar toch is te zien, dat hij van de tekst van het *Nic-ev.* gebruik maakt. Zo is b.v. het antwoord dat Nicodemus aan de priesters gaf door Robert bij dat van Jozef gevoegd (c. 9-11). Nicodemus wordt in het *N-e.* wel gevangen genomen, althans hij vluchtte gewoon niet, maar kwam openlijk de synagoge binnenlopen, want hij was een leider der Joden. Hij wordt echter aangevallen op zijn vriendschap met Jezus en met hem naar de andere wereld verwenst, waar Nicodemus geen problemen mee heeft. Ook Jozef komt zelf opdraven en wordt ondervraagd, maar kan niets meer vertellen dan ze al wisten en beschuldigt de Joden ervan Jezus vermoord te hebben. Hij herinnert hen aan hun uitspraak toen Pilatus zijn handen wasten en zij riepen: “Laat zijn bloed over ons komen en onze kinderen,” en dat zal waarschijnlijk nu bewaarheid worden. De Joden raken buiten zinnen en grijpen Jozef en sluiten hem op in een kamer zonder ramen en ze vergrendelen de deur, plaatsen wachters en doen een zegel op het slot. Na de sabbat, waarop er geen rechtzittingen mogen plaatsvinden, laten Annas en Caiaphas, de rechters, Jozef voor zich brengen, maar hoewel het zegel nog op het slot zit, is er geen spoor van Jozef. Ondertussen komt ook een van de soldaten van Jezus’ graf melden, dat hij verrezen is en dat ze doodsbang waren geweest, toen ze een engel zagen. Wanneer de soldaat verwijten worden gemaakt, kaatst hij de bal terug met het antwoord, dat we al bij Gregorius van Tours lezen en dat Robert ook gebruikt, maar dan uit de mond van de Joden en enigszins anders:

A 659 “Als jullie Jozef bij ons brengen,
Door Jozef zullen jullie dan Jezus terugvinden.”

De soldaat in het *Nic-ev.* zegt:

10 12 “Produceren jullie Jozef, die jullie onder bewaking in een kamer opsloten, en wij
zullen Jezus produceren, die wij bewaakten in het graf.”

Dan zeggen de Joden, dat Jozef in Arimathea is en de soldaat, niet op zijn mondje gevallen, zegt, dat Jezus dan in Galilea is, zoals door de engel meegedeeld aan de vrouwen bij het graf. Dan worden de Joden bang, verzamelen een hoop geld en kopen de soldaten om opdat ze verklaren, dat de leerlingen het lichaam van Jezus hebben gestolen, wat ze deden, zoals we kunnen lezen bij Mattheus (28:11-15).

Dan wordt het verhaal nog uitgebreid met drie personen (de priester Phinees; de schoolmeester Ada[s] en de Leviet A[n]geus), die ook beweren Jezus te hebben gezien, ja, hem zelfs te hebben zien opstijgen naar de hemel te midden van zijn discipelen en de zeer goedgegelovige Joden laten zich schuld bewust nog meer geld uit de zakken kloppen door deze drie slimme Galileeërs, die zich niet schroomden regelrecht uit Marcus (16:15-18) te citeren en te zweren bij de God van de aartsvaders.

Als ze weg zijn, beginnen de Joden onder elkaar te klagen en dan staat Nicodemus op, houdt een speech over de zoektocht van Elisha naar Elia en geeft het advies om Jozef te gaan zoeken, wat gedaan wordt en boden worden naar Arimathea gestuurd met een brief en Jozef gaat op de uitnodiging in. Voor de raad vertelt hij, hoe hij midden in de nacht in gebed verzonken was en het huis plotseling omringd werd door vier engelen, waarna hij Jezus zag, stralend als de zon, en hij viel van angst op de grond.

- 21 “Maar Jezus pakte me bij de hand, hief me op van de grond en mijn gezicht was nat van de dauw; maar hij veegde mijn gezicht af, kuste me en zei tegen me: ‘Vrees niet, Jozef; kijk me aan, want Ik ben het.’
- 22 Toen keek ik hem aan en zei: ‘Rabboni Elias!’ Hij antwoordde me: ‘Ik ben Elias niet, maar Jezus van Nazareth, wiens lichaam je hebt begraven.’
- 23 En ik zei hem: ‘Toon me de tombe, waarin ik je legde.’
- 24 Toen nam Jezus me bij de hand, bracht me naar de plek, waar ik hem gelegd had, en toonde me de linnen doeken en de zweetdoek, die ik over zijn hoofd had gelegd. Toen wist ik, dat het Jezus was en ik aanbad hem en zei: ‘Gezegend hij, die komt in de naam van de Heer.’
- 25 Toen nam Jezus me weer bij de hand en bracht me naar Arimathea naar mijn eigen huis en zei tegen me: ‘Vrede met u, maar ga niet je huis uit voor woensdag [of: de 40e dag], maar Ik moet naar mijn discipelen gaan.’”

Keren we terug naar Robert de Boron, die Jozef bezocht laat worden door Jezus, die het vaatwerk meebrengt met daarin het allerheiligste bloed, door Jozef verzameld, toen hij Jezus vanaf het kruis verlost en zijn wonden waste. En Jezus geeft hem de opdracht dit vaatwerk te bewaken, dat na hem door nog drie andere personen bezeten zal worden. Ook legt hij Jozef uit, hoe de mis een voortdurende herinnering zal zijn aan Jozefs liefdesdaad, want:

- A 901 Dat jij me van het kruis hebt verlost
En in het graf me hebt neergelegd,
Dat is het altaar, waarop mij zullen leggen
Zij, die me zullen offeren.
- 905 Het kleed, waarin ik werd gewikkeld,
Zal *corpora* worden genoemd.
Dit vaatwerk, waarin ge mijn bloed deed,
Toen je het van mijn lichaam verzamelde,
Zal kelk genoemd worden.
- 910 De pateen (*platine*), die dat zal afdekken,
Zal de steen betekenen,
Die boven me werd verzegeld,
Toen jij me in het graf had gelegd.
- 917 Allen, die je vaatwerk zullen zien,
Zullen in mijn gezelschap zijn;
Van gemoed zullen zij volheid hebben
- 920 En vreugde eeuwigdurend.
Zij die deze woorden zullen kunnen
Begrijpen en die zullen onthouden,
Zullen voor de mensen deugdamer zijn
Evenals voor God bevalliger.
- 925 Zij zullen niet vals aangeklaagd kunnen worden
In de rechtzaal, noch van hun recht bezwendeld
Noch op het slagveld overwonnen,
Als ze goed hun rechte pad hebben behouden.”

Robert bekent ons, dat hij dit alles nooit geschreven zou hebben en ook niet gekund had, als hij niet het Grote Boek had gehad, waarin de geschiedenis is opgeschreven door grote *klerken* (d.w.z. geleerden). In dit Boek, zegt hij,

A 935 Daar staan de grote geheimen beschreven,
Die men de Graal noemt en [ook zo] heet.

Dan krijgt Jozef van God de Graal met de woorden:

939 ... “Jozef, wanneer je het zal willen
En je zal er noodzaak toe hebben,
Keer je dan tot deze drie Krachten,
Die één zijn, zoals jij gelooft;
En die gelukzalige dame,
Die de Moeder van God is genaamd,
945 Die de gezegende Zoon van God droeg.
Heel erg goed zal die [de graal] je raad geven
En je zal, zoals ik het geloof,
De Heilige Geest met je horen praten.

Dan neemt Jezus afscheid van Jozef, die in de gevangenis moet blijven, want het zou niet redelijk zijn om Jozef mee te nemen. Hij blijft in het donker achter, maar hoeft niet bang te zijn of bedroefd:

957 “Want jouw bevrijding zullen houden
Voor een wonder, zij, die het zullen horen.
De Heilige Geest zal met je zijn,
Die je altijd raad zal geven.”

Het is duidelijk, dat we op een keerpunt zijn. Zelfs Robert maakt zijn entree en geeft ons een kijkje achter de schermen. Er is een *Groot Boek*, geschreven door grote geleerde schrijvers met daarin alle *Geheimen en de geschiedenis van de Graal*. Eindelijk is dan het hoge woord eruit: de Graal. En tevens heeft Jezus aan Jozef alles verklaard! De mis is een voortdurende herinnering aan Jozefs daad. Zo lezen we bij Honorius van Augsburg in zijn *Gemma animae* (Parel van de ziel) 1,47 [Nitze, 124]:

Dicente sacerdote [...], diaconus venit, calicem coram eo sustollit, cum favone partem ejus cooperit, in altari reponit et cum corporale cooperit, praefens Joseph ab Arimathia, qui corpus Christi deposuit, faciem ejus sudario cooperuit, in monumento deposuit, lapide cooperuit. Hic oblata, et calix cum corporale cooperitur, quod sindonem mundam significat, in quam Joseph corpus Christi involvebat. Calix hic, sepulcrum; patena lapidem designat, qui sepulcrum clauserat.

In deze woorden, die ik maar even zal vertalen, kunnen we in feite de tekst van Jezus' uitleg terugvinden:

Terwijl de priester [s]preekt, komt de diaken, heft in tegenwoordigheid van hem de kelk op, bedekt hem gedeeltelijk met de *favonus*, zet hem terug op het altaar en bedekt hem met de *corporaal*, naar het voorbeeld van Jozef van Arimathea, die het lichaam

van Christus (van het kruis) afhaalde, zijn gezicht met het *sudarium* bedekte, in het graf neerlegde en met een steen toedekte. Deze *oblata* en kelk worden met de corporaal bedekt, wat het zuivere linnen (*sinдон*) voorstelt, waarin Jozef het lichaam van Jezus wikkelde. De kelk is het graf en de *pateen* stelt de steen voor, die het graf afsloot.

Dus terug naar Robert zien we genoemd:

1. De avondmaaltafel
2. Het altaar is het graf. Niet vermeld door Robert is, dat het altaardoek (ook) de lijkwade voorstelt.
3. Het corporaal is een kleine vierkante doek en stelt het *sudarium* voor, algemeen gehouden voor een gelaatszweetdoek, maar feitelijk de lijkwade. Deze corporaal bedekt kelk en hostie.
4. Daarop komt de *pateen*, door Robert *platina* genoemd, wat overeenkomt met MNI *plateel*: vlakke schotel, schaal. Misschien doelde Robert op de betekenis: wit goud. In het Frans is *plat*: een schotel; *platine*: schoteltje [Lat. *patena*: schotel].

Uit dit alles mogen we ook afleiden wat het Grote Boek is: dit zijn gewoon allerlei grote boeken, want destijds waren boeken nogal groot. Een van deze boeken is ongetwijfeld de *Gemma Animae*, terwijl de term natuurlijk bij uitstek van toepassing is op de Bijbel. omdat in feite allerlei Grote Boeken in aanmerking komen, is er één ‘boek’ in het bijzonder, dat hier te noemen valt: Het *Graduaal*.

Zoeken we in het Engels Wb het woord *Grail* op, dan vinden we: 1. Graal; 2. Graduaal; en bij *gradual(en)*: RK 1. trapzang; 2. koorboek. In het Frans is dit woord *Graduel*: 1. een *verset*, opgezegd tussen het epistel en het evangelie; 2. een boek, dat alles bevat, dat gezongen wordt tijdens de Mis. Een *verset* is een klein paragraafje uit de Bijbel. MNI. (VERDAM): *gradael*: koorzang, tussenzang bij de mis; een boek, waarin zulke liederen staan.

Als bijv. nw. in het Frans/Engels betekent het: geleidelijk en komt van het Latijn *gradus*, wat trede van een trap betekent, vanwaar: trapzang, hetzij omdat de zangers op een verhoging stonden, hetzij omdat de noten een soort trap vormen. Wij kennen dit woord als *graad* met vele betekenissen, die allemaal te maken hebben met *opklimmen*. Een afgeleid woord is *gradatim*, Ned. *gradatie*: 1. stap voor stap (= geleidelijk); 2. trapsgewijs (in stappen).

In de vertaling van de *Perlesvax* van S. Evans (die het boek *The High History of the Holy Grail* noemt) wijst deze in zijn inleiding op een tekst uit de *Kroniek van Helinand* (± 1220, ook voorkomend bij Vincent van Beauvais, *Spec. Hist.* B 23, c 147, ± 1244). Helinand was een monnik van Froidmont, die een ‘Wereldgeschiedenis’ schreef en bij het jaar 720 meldde:

In deze tijd werd een prachtig visioen onthuld door een engel aan een zekere heremiet in Brittannië, betreffende Sint Jozef, de decurion, die het lichaam van Onze Heer van het kruis afnam, evenals betreffende de pateen of schotel, waaruit Onze Heer at met Zijn discipelen, waarvan de geschiedenis was opgeschreven door die heremiet en geheten is: *De Gradali* (Van de Graal). Nu wordt in het Frans een brede schotel met enige diepte (*scutella lata et aliquantuleum profunda*) een *gradalis* of *gradale* genoemd, waarin kostelijke vleesgerechten in hun saus worden geserveerd voor rijke lui in stappen [= fases (*gradatim*)], telkens een beetje van verschillende dingen, en wordt in de volkstaal *graalz* genoemd, omdat het aangenaam (*agréable*; Lat. *grata*) en aanvaardbaar voor degene is, die ervan eet, alswel om dat wat het voedsel bevat, omdat het toevallig van zilver of ander kostbaar materiaal is, als om de inhoud ervan, te weten, de veelvuldige gangen van kostelijke (vlees)gerechten. [...]

De afleiding van *grata* = *agéable* (aangenaam, prettig) kunnen we ook bij Robert de Boron terugvinden en het lijkt me, dat hij ook daar vandaan komt. [vs 2663] De afleiding van Helinand is dan ook geen echte oplossing, maar bevestigt het vermoeden, dat de Graal iets met *gradueel* te maken heeft. Op deze wijze kwam ik tot het volgende: *graal* is een composietwoord uit *graad* en *schaal*. Deze Nederlandse woordafleiding zou niet geldig zijn, wanneer deze woorden niet algemeen zouden zijn. Echter in het Latijn zijn ze *gradus* en *scala* (Eng. *grade* en *scale*, etc.). In het Latijn vinden we op twee manieren de begrippen *gradus* en *scala* met elkaar verbonden:

1. De trap = *scalae*, verdeeld in: de trede = *gradus*
2. De (weeg)schaal = *scalae*, verdeeld in: de graad: *gradus*

In modern Nederlands is een *schaal* natuurlijk ook een vaatwerk (*veissel*). Merkwaardig genoeg ligt het woord ook vlakbij het woord *schaak* en we zullen nog een aantal maal met deze overeenkomst worden geconfronteerd. Schaken is natuurlijk ook een spel, dat zich in stappen (zetten) afspeelt, terwijl er ook sprake is van een rangorde (gradatie) der stukken. Zelfs is het mogelijk te promoveren (*scalae*, van *scando* = (op)klimmen; zie Lat Wb: *scando gradus aetatis adultae*). De stap associeert via *pas* = passie naar de *staties* (= stappen, Eng. *stages*) van de Kruisweg; een *passionael* is een boek over het lijden van een heilige.

Volgens het *Liturgisch Wb* is een *gradualepsalm* (canticum graduuum) voortgekomen uit de Joodse liturgie, waar het verband hield met de 15 traptreden, die op het tempelplein het voorhof der mannen scheidde van dat der vrouwen, hoewel het ook kan betekenen: lied bij de (Berg)beklimming (bij de opgang naar Jeruzalem). Er zijn 15 trappsalmen van OT-oorsprong en ze slaan op de Tempel (ps. 121, 122, 125, 126, 128, 132, 133). Door de oudste kerkvaders is dit overgenomen en geïnterpreteerd als opgang naar Christelijke volmaaktheid. Er was een verdeling in 3 groepen van 5 liederen met de namen: *via purgativa*; *via illuminativa*; *via unionis*. In de liturgie worden ze gebruikt, waarbij het hemelse Jeruzalem, met Christus als levende tempel en Maria als Bruid en Moeder van Christus als meest verheven beeld werd gebruikt.

Een *graduale* is 1. een boek, het eerste deel van het Romeinse antiphonarium en het bevat *graduales*, halleluia's en tracten en werd in Rome *cantatorium* genoemd. De officiële naam van dit boek luidt: *Liber Gradualis A Gregorio Magno olim ordinatus*; 2. de tussenzang (deel van de RK-Misviering); de naam is ontstaan omdat de zangers op de treden (*gradus*) van de *Ambon* gingen staan. Ambon is van *anabainoo*: opklimmen, dus verhoging en symbolisch voor Golgotha (de plaats der verhoging). In de oosterse rite was dit afgescheiden van de gelovigen door een hekwerk (iconenmuur).

Dus een Graalboek is een boek met *graduales*, trapzangen, en een *graduale* is ontleend aan of heeft betrekking op de lezingen van de dag, zodat een bundel *graduales* van alle dagen van het jaar met vermelding van bijbehorend epistel en evangelie een primitieve vorm van een missaal (misboek) is. Dit gedeelte wordt het *tijdeigen* genoemd en is het dagelijks wisselende deel van de Mis, gevolgd door de preek en het Credo (de geloofsbelijdenis), waarna wordt overgegaan tot het eigenlijke misoffer, dat uit 3 delen bestaat:

1. De offerande: de voorbereiding van brood en wijn
2. De consecratie: de verandering van brood en wijn in het lichaam en bloed van Christus
3. De communie: de nuttiging van lichaam en bloed van Christus

De offerande begint met de opdracht van het brood, gesymboliseerd door de *Oblata* (grote hostie) op de pateen. Na een gebed maakt hij met de pateen een kruisteken en legt de hostie op de corporaal. Hij doet wijn in de kelk, zegent het water en doet er een weinig van in de wijn.

Behalve de verklaring, dat dit is ter nagedachtenis aan het water en bloed, dat uit Jezus' doorstoken zijde stroomde, wordt ook geopperd, dat Jezus zelf ook wijn mengde met water bij het avondmaal. Dan volgt weer een gebed, waarna de kelk wordt opgeheven en opgedragen. Dan maakt de priester (Lat. *sacerdos* = heilige gave = gever van het heilige) met de kelk een kruisteken, zet hem op de corporaal neer en dekt hem met de *palla* (doekje = 'zweetdoek'). Hierna volgt de *lavabo* = handwassing, ons welbekend van Pilatus. De priester identificeert zich dus met Pilatus, die ook Christus offerde. De handwassing van Pilatus is dus geen teken van onschuld, maar van reiniging van de bloedschuld! Ook de priester, zijnde als ieder ander mens beladen met zonden [zie hfdst. 1], moet zich eerst zuiveren van de schuld, alvorens het wonder te verrichten van de transsubstantiatie, het tegenwoordig zijn van God in de gedaante van brood en wijn.

T.a.v. de geheime woorden (vs. 935) verwijst Nitze naar Paulus' 2^e Brief aan de Korinthiërs 12:4, waarin Paulus het volgende zegt:

Ik ken iemand in Christus, die veertien jaar geleden werd opgenomen - hetzij met, hetzij zonder lichaam, dat weet ik niet, maar God - helemaal tot in de derde hemel. Hij was dus opgenomen in het Paradijs en hoorde daar **geheimvolle woorden, die geen mens mag uitspreken** (*et audavit arcana verba quae non licet homini loqui*).

van het Grieks: *arrèta rhèmata* = geheime woorden of onuitsprekbare woorden, wat neerkomt op, dat de geheimen niet in woorden te vangen zijn. De uitspraak van Paulus is bijzonder intrigerend, want wie is deze man, over wie hij wel zou willen roemen, tenzij Christus zelf? (zie 10:18)

Ook komen we een referentie naar 'geheime woorden' tegen aan het begin van het *Evangelie van Thomas*, waar gezegd wordt:

“Ziehier de geheime woorden (les paroles secrètes), die de levende Jezus heeft gesproken en die Didymus Judas Thomas heeft opgeschreven.”

Verder is er nog sprake van *disciplina arcani* in Mc 4:34, waar Jezus de betekenis van parabels onthult aan leerlingen. [Zie ook: *Handelingen van Thomas*, p. 95 nt 1]

Keren we terug naar het Graduaalboek met de tijdeigen trapgezangen, want in de Mis wordt op dit moment de *secreta* gebeden, het zgn. *stilgebed*. Deze *secreta* bevatten geloofsgeheimen. In het missaal wordt dit uitgelegd als een opdragen van de stoffelijke offergaven, maar dit lijkt me toch wat te kort te doen aan de inhoud van de *secreta*. Een willekeurig voorbeeld (7e zondag na Pinksteren):

O God, die de verschillende offeranden van de Oude Wet tot één volmaakt sacrifice hebt verenigd: aanvaard dit offer van uw toegewijde dienaren en heilig het door uw zegening, als weleer dat van Abel, opdat hetgeen ieder in het bijzonder ter ere van uw majesteit geofferd heeft, aan allen samen tot zaligheid moge strekken.

In deze ene *secreta* zien we dus een heel complex aan gedachten in een korte zin verwoord. De offerande van Abel, het offer van Abraham met Isaak en dat met Melchizedek, etc., worden in een keer allemaal gekoppeld aan de Mis, die dit alles in zich verenigd, zijnde zowel het Paasoffer van de Oude Wet, het Oude Verbond, als de wet van het Nieuwe Verbond, waar we nu aan toe komen.

De secreta wordt gevolgd door de *prefatie*, een plechtige dankgebed ter inleiding van de consecratie, gevolgd door het sanctus, want nu komen we aan het heilige deel van de Mis. Het sanctus is een geloofsbelijdenis in de Drieëenheid, terwijl het tegelijk herinnert aan de intocht van Jezus in Jeruzalem: “Gezegend hij, die komt in de naam des Heren.” Na de bijzondere intenties van de Mis gelezen en de gemeente verbonden te hebben met het mystieke lichaam van de Kerk, heeft de consecratie plaats en net zoals Jezus bij het Laatste Avondmaal neemt de priester het brood en de wijn, spreekt de woorden van Jezus en het wonder van de transsubstantiatie is voltrokken: brood en wijn zijn veranderd in lichaam en bloed van Christus. De gelovige wordt opgeroepen nederig te zijn als Thomas!

De tekst van het Avondmaal is naar Mattheus 26:26-28. De priester heft de hostie (offer) omhoog om die te laten zien na de woorden: “Neemt en eet hiervan allen, want dit is mijn lichaam.” Dan ontdekt hij de kelk en zegt: “Neemt en drinkt hiervan allen, want deze is de kelk van mijn bloed, van het nieuw en eeuwigdurend verbond (geheim van het geloof), dat voor u en voor vele vergoten zal worden tot vergeving der zonden.” Bij Mattheus wordt alleen ‘verbond’ gezegd, herinnerend aan het verbond in Ex 24:8 met de Joden gesloten. In de Mis wordt dit dan tot een nieuw verbond, waarmee wordt uitgedrukt, dat het oude verbond is opgeheven. Ook zien we de kelk in de tekst ingeschoven: Mattheus heeft alleen: ‘het bloed van mijn verbond’, wat wordt tot: ‘De kelk van mijn bloed’. Ook in de begeleidende gebeden ligt de nadruk op de kelk: ‘Het heilig brood van het eeuwig leven en de kelk van de altijd durende zaligheid’ (gebed na de consecratie),

waarbij nog eens herinnerd wordt aan de oude offers:

‘Gij hebt willen aanvaarden de giften van uw dienaar, de rechtvaardige Abel, en het offer van onze aartsvader Abraham en hetgeen uw hogepriester Melchisedech u opgedragen heeft, een heilige offerande, een vlekkeloos offer.’

Zoals we reeds zagen, hangt het woord kelk samen met het Griekse *kalyx*: 1. bloemkelk, 2. vruchtomhulsel, van het ww *kalyptô*: iets omhullen, verbergen. In het Latijn is *calix*: beker, bokaal, schotel, pot, met het samenhangende ww *caligo*: in duisternis gehuld zijn (vanwaar ook: kortzichtig zijn), of: duisternis verbreiden. *caligo*: 1. dikke nevel, 2. duisternis, stikdonkere nacht, 3. in geestelijke zin: floers, duisternis, verbijstering, 4. sombere, treurige omstandigheden.

We zien dus de graal-symboliek al in het woord voor kelk terug; wat je ziet, is de buitenkant; en net zoals de graal bedekt is, zo wordt ook de kelk, bedekt o.a. door de corporaal de kerk binnengedragen vanuit de sacristie (de *camere* in het Graal-verhaal). De betekenis van *caligo*: in duisternis gehuld zijn, herinnert aan de eigenschap van de graal, dat onwaardigen die niet kunnen zien. Dit is een implicatie van vs 917, waarover meer verderop. Ook de betekenis ‘treurige omstandigheden’ komt volop tot zijn recht: we vieren een dodenmaal!

We komen nu bij het 3^e deel van de Mis, de communie, oftewel het nuttigen van het mystieke lichaam van Christus, het Brood des Levens. Na het bidden van het Onze Vader, waarin we vragen om dit hemels brood, consumeert de priester namens de gemeente de oblata na deze te hebben gebroken en een puntje als herinnering aan de lanswonde in de kelk te hebben laten vallen. Ondertussen is het Lam Gods gezongen. Na de consumptie van hostie en wijn deelt de priester aan de gelovigen, d.w.z. de waardigen, die zijn wezen biechten, de hosties uit. De Graalsymboliek in de communiegebeden (met het brood en de pateen in de hand op de borst kloppend):

Het hemels Brood zal ik nuttigen en de Naam des Heren aanroepen; Heer, ik ben niet waardig, dat Gij onder mijn dak komt, maar spreek slechts één woord en ik zal gezond worden!

De priester nuttigt zijn hostie:

Het Lichaam van onze Heer Jezus Christus beware mijn ziel ten eeuwiggen leven.
Amen.

De priester ontdekt de kelk:

Wat zal ik de Heer teruggeven voor alles wat Hij mij geschonken heeft? De Kelk der Zaligheid zal ik nuttigen en de naam des Heren aanroepen. Lovende zal ik de Heer aanroepen en tegen mijn vijanden zal ik beveiligd zijn. Het Bloed onzes Heren Jezus Christus beware mijn ziel ten eeuwiggen leven. Amen.

De priester laat na het nuttigen nog wat wijn in de kelk schenken:

Heer, geef dat wij met een rein hart ontvangen, hetgeen wij met de mond genuttigd hebben; en dat de tijdelijke gave ons een geneesmiddel worde voor de eeuwigheid. Moge Uw Lichaam, Heer, dat ik genut en Uw Bloed, dat ik gedronken heb aan mijn binnenste kleven; en geef, dat er in mij, die de zuivere en heilige sacramenten gevoed hebben, geen vlek van zonde overblijve. Gij, die leeft en heerst in de eeuwen der eeuwen. Amen.

Ook in de begeleidende gebeden is de gedachte ingesloten, dat voor onwaardigen het niet alleen niet werkt, maar zelfs averechts werkt:

Heer Jezus Christus, laat de nuttiging van Uw Lichaam, dat ik, onwaardige, durf ontvangen, mij niet tot vonnis en veroordeling strekken; maar dat zij mij door Uw goedheid voordelig weze tot bescherming van ziel en lichaam, en mij een heilzaam geneesmiddel verschaffe...

Robert heeft dit in concrete termen vertaald (925-929)

4. De Bevrijding van Jozef

Jozef zit in de gevangenis en de tijd glijdt voorbij zonder vat op hem te hebben, want hij leeft bij de Gratie van de Graal. Maar de wereld maalt door en Jozef lijkt geheel vergeten te zijn. Nu voert Robert een mysteriefiguur in: de pelgrim, die een merkwaardige bemiddelaarsrol moet spelen om de afstand te overbruggen.

A 968 Hij was als jonge jongen
In dat land van Judea
En bleef daar heel lang wonen,
Ten tijde dat Jezus rondging
Over de aarde en zijn naam predikte,
Die veel wonderen deed,
Want daar was hij erg goed in.
980 De pelgrim zag dat alles daar.

Later ging hij naar Rome en logeerde daar bij een wijs man. Nu was op dat moment de zoon van de keizer ziek; hij had lepra en vanwege de afschuwelijke stank, die hij verspreidde, was hij opgesloten in een toren zonder ramen, met een kleine opening voor zijn eten. Dit besprak de gastheer met de pelgrim, die vertelt, dat hij in *Outremer* [= Overzee = Palestina tijdens kruistochten] een geweldige profeet gezien had, die allerlei kwalen genas: kreupelen, blinden, verrotten, te veel om op te noemen. De gastheer vraagt hem, wat er gebeurd is met die profeet, en de pelgrim vertelt uitgebreid hoe Jezus door die hoerenzonen van een Joden is gemarteld en omgebracht en hij zegt ervan overtuigd te zijn, dat die profeet Vaspasiën (Vespasianus) had kunnen genezen.

Dan snelt de gastheer naar de keizer en vertelt hem alles, wat de pelgrim verteld heeft, die er dan wordt bijgehaald en nogmaals het verhaal vertelt, aan de keizer, die zijn mannen erbij roept en hen het verhaal van de pelgrim vertelt. Iedereen is verbaasd, dat zoiets heeft kunnen gebeuren onder de regering van Pilatus, die algemeen voor een verstandig man wordt gehouden. De pelgrim verklaart zich bereid zich te laten opsluiten, zodat ze ondertussen zich van de waarheid van zijn woorden kunnen overtuigen. Als het niet waar is, mogen ze hem zijn hoofd afhakken. Dit wordt gedaan en een bode wordt gestuurd om de waarheid te achterhalen en de keizer voegt toe:

1190 “Want het zou heel fijn en goed zijn
Als deze wonderen waar zouden zijn;
En als we in ons bezit konden krijgen
Het een of ander, dat mijn zoon
Zal genezen en bevrijden van het gevaar,
1195 Zou dat voor ons een goed lot zijn
En niets zou er beter zijn.

Wanneer Vaspasiën al dit nieuws hoort, is hij al bijna beter en hij smeekt zijn vader om boden te zenden en de keizer laat brieven maken voor de machtigste lieden van Judea en Pilatus in het bijzonder, waarin de keizer schrijft:

- 1216 Dat hij gezonden had enige van zijn mensen
 En beval dat men naar hen luisterde
 Naar alles wat ze hen zouden zeggen en geloven
 Van de dood van Jezus, die zij doodden,
 1220 Toen ze hem aan het kruis hingen.

De keizer stuurt de wijste man, die hij kan vinden, want hij wil de waarheid weten. En mocht hij dood blijken, dan moet er gezocht worden naar het een of ander ding, dat van die wijze is geweest. De boden vertrekken, hebben een gunstige wind en de overtocht is snel volbracht. Een van de boden stuurt aan Pilatus, die een vriend van hem is, bericht en Pilatus komt hen tegemoet rijden en de twee gezelschappen ontmoeten elkaar precies in Arimathea. De brieven van de keizer worden overhandigd en Pilatus leest die door en zegt:

A 1278 ...”Goed erken ik dat wat ik erin vind.”

Dit verwondert de bodes zeer, want:

- 1283 Tot grote dwaasheid kan het verkeren
 Als hij zich niet weet te verexcuseren
 Want hij zal ervoor moeten sterven:
 Dus laat hij moeite doen zich vrij te pleiten!

Pilatus neemt de bodes mee naar binnen, sluit alles goed af en begint een enorm verhaal te vertellen, alles wat hij van Jezus weet en wat hij van anderen gehoord had.

- 1299 Hoe de Joden Hem haatten,
 Verraderlijke boef noemden ze Hem;
 Evenals hoe hij genas
 De zieken, wanneer Hij wilde;
 Bedrieglijk kochten zij Hem,
 En betaalden ze en werd hen geleverd
 1305 Door Judas, die Hem had verkocht
 En die Zijn discipel was;
 Voor al het leed, dat ze Hem deden
 En hoe ze Hem bij Simon vastnamen
 En ze Hem voor hem brachten
 1310 En hoe ze Hem beschuldigden.
 “En ze vroegen me voor hen te berechten
 En dat ik Hem ter dood veroordeel.
 Ik zei, dat ik Hem niet berechtte,
 Want geen reden zag ik daartoe.
 1315 Toen ze zagen, dat ik niet wilde berechten,
 Begonnen ze kwaad te worden.
 Want het zijn hele machtige lui
 Met grote rijkdom en macht.”

[Ik,] Pilatus, kon niet op tegen de Joden, die de schuld collectief op zich nemen en:

- 1333 “Ze grepen Hem beet en namen Hem mee
En gaven Hem klappen en sloegen Hem
1335 En aan de staak werd Hij gebonden
En aan het kruis gekruisigd
En ze deden al dat wat jullie gehoord hebben,
Voordat jullie hierheen kwamen.
Omdat ik wilde, dat zij wisten
1340 En dat ze goed zouden inzien,
Dat het me werkelijk zwaar woog,
Evenals dat het me niet aangenaam was
En ik gereinigd zou willen zijn
- want het was een te grote zonde -,
1345 Vroeg ik in aanwezigheid van hen om water
En meteen waste ik mijn handen
En zei, dat ik net zo schoon was geworden
Van het kwaad en de dood van Jezus
Als mijn handen schoon waren...”

Hij vertelt van de huursoldaat Jozef, die hem diende met vijf ridders, die als beloning niets anders wilde hebben dan het lichaam van de profeet, dat hij te rusten legde in zijn eigen rotsgraf. En daarna heeft hij taal noch teken van Jozef vernomen en hij denkt, dat hij vermoord is of in een kerker gestopt. De bodes beseffen, dat Pilatus niet zo fout was als ze gedacht hadden en deze stelt voor een algemene vergadering van de Joden daar over een maand te beleggen. De bodes gaan akkoord en Pilatus zendt zijn eigen bodes het land door en een maand later verzamelen zich alle Joden te Beremathye [var. op Arimathea; zie infra: Berenice]. Na een lange speech van Pilatus en aandringen van de bodes, bekennen de Joden, dat ze Pilatus ertoe hebben gedwongen en dat ze zelf de schuld op zich genomen hebben, toen Pilatus zijn dood niet wilde toestaan. Nu zijn de bodes overtuigd van het ‘niet zo fout zijn geweest’ van Pilatus. Toen vroegen ze:

- 1470 Wie het was, en van welk een macht,
Die profeet, over wie men praatte.
Zij antwoordden, dat hij deed
De grootste wonderen van de wereld,
Die je hebt in de rondte.
1475 Voor een tovenaer hielden ze Hem,
De mannen en vrouwen, die Hem zagen.

De bodes vragen of ze iemand kennen, die iets van deze profeet bezit, dan zouden ze dat graag horen.

- 1483 Een van hen kende een vrouw,
Die bij zich [thuis] een portret had,
Dat ze iedere dag aanbad.

Maar hij kan hen niet vertellen, hoe ze daaraan gekomen is. Pilatus wordt erbij geroepen en hij vraagt naar de naam en het adres van de vrouw. Ze blijkt Verrine te heten en in de Schoolstraat te wonen en Pilatus zendt een bode om haar bij zich te ontbieden en ze komt meteen.

1500 En Pilatus, zoals God wilde,
Toen hij haar zag komen, stond op
Tegen zijn wil; ...

Verrine is zeer verbaasd over de grote eer, die hij haar aandoet, en Pilatus neemt haar apart en vraagt haar naar het portret van de profeet, dat ze thuis heeft en of ze het zou willen laten zien. De vrouw zegt eerst van niets te weten, maar als de boden vertellen, dat ze hopen ermee de zoon van de keizer te genezen en het graag van haar zouden kopen, geeft Verrine toe, wil het echter niet verkopen, maar zal meereizen naar Rome met het portret. Verrine gaat naar huis het portret halen en is snel terug, met het portret onder haar mantel.

1573 Ze zijn voor haar opgestaan
En grote eer hebben ze haar gebracht.
1575 Ze zei hen: “Nu, gaat zitten
En dan zullen jullie de *suaire* zien
Waaraan God zijn gezicht heeft afgeveegd,
Die de Joden geweld aandeden.”
Ze waren allemaal gaan zitten;
1580 Zodra ze het konden zien,
Waren ze allen gedwongen op te springen,
Want ze konden het niet tegenhouden.
De goede vrouw werd gevraagd,
Waarom ze waren opgestaan.
1585 Eenieder antwoordde, dat hij zich niet kon tegenhouden.
“Werkelijk! Het dwingt ons dat te doen,
Als we het portret zien.”

En ze vragen haar, hoe ze aan deze *suaire* is gekomen. Volgens de LAROUSSE ELEM. is een *suaire* hetzelfde als een *linceul*, waarin men een dode wikkelt. Ook een *linceul* is een doodskleed of lijkwade.¹² Verrine geeft het volgende verhaal:

1593 “Een *sydoine* had ik laten maken
En droeg ik onder mijn arm
En ik kwam de profeet tegen
Op mijn weg, waarover ik ging.
De handen droeg hij vanachter vastgebonden,
Met een leren riem vastgemaakt,
Om de grote God smeekten mij zeer
1600 De Joden, toen ze mij tegenkwamen,
Dat ik mijn *sydoine* aan hen zou lenen,
Om de profeet zijn gezicht af te veggen.

¹² Ook een *sydoine* (van *sidónium*, voor *sindónium*) is een *suaire*. (DAF 538)

- Meteen heb ik de sydoine genomen
 En hem heel goed zijn gezicht afgeveegd,
 1605 Want hij zweette zo hard,
 Dat het van heel zijn lijf afgutste.
 Ik ging weg en zij namen hem mee,
 Ondertussen slaande, gaven ze hem veel klappen,
 Veel deden ze hem misdaad.
 1610 Desondanks klaagde hij in het geheel niet.
 En toen ik mijn huis betrad
 En mijn sydoine bekeek,
 Heb ik er dit portret op gevonden,
 Precies zoals het is gevormd.

En Verrine verklaart zich bereid met de boden mee te gaan. De boden danken haar hartelijk en snel vertrekken ze naar Rome naar de keizer, die blij is hen terug te zien en meteen vraagt, of de pelgrim de waarheid sprak.

- 1634 Ze zeiden, dat hij over niets loog:
 “Meer nog was er wat hij niet zei,
 Zowel de schande als de smaad,
 Die ze de profeet hebben aangedaan;
 Geen berouw hebben zij.
 Pilatus was niet zo erg fout,
 1640 Als we van te voren hadden geoordeeld.”

De keizer vraagt of ze iets hebben kunnen vinden van de profeet ter genezing van zijn zoon en hem wordt precies verteld, hoe alles gegaan is. Dan gaat de keizer naar de vrouw, verwelkomt haar en zegt haar rijk te zullen maken, omdat ze zowel vreugde (*joie*) als gezondheid meebrengt voor zijn zoon, en Verrine laat het portret zien.

- 1669 Toen hij het zag, boog hij drie keer
 En hierover verwonderde hij zich zeer
 En hij zei tegen de wijze vrouw,
 Dat nooit eerder hij zo'n portret zag
 Van een mens, noch dat zo mooi was,
 Noch van goud, zilver of bast.
 1675 Tussen beide handen heeft hij het genomen
 En naar de kamer bracht hij het,
 Waar zijn zoon ommuurd zat,
 Vanwege zijn ziekte ingesloten;
 En in het raampje heeft hij het gezet,
 1680 Zodat Vaspasien het zag.
 En weet wel, toe hij het had gezien,
 Nog nooit was zijn vlees geweest
 Zo gezond, als hij van toen af had,
 Want Onze Heer behaagde het aldus.

Vespasianus roept, dat ze de muur neer moeten halen, wat gelijk gebeurt en daar staat een kerngezonde Vaspasien. En hij vraagt meteen naar dat portret en hij krijgt het hele verhaal te horen van de profeet, die de Joden hebben gedood. Dan wordt de pelgrim uit zijn benarde positie bevrijd en hij krijgt zoveel, dat hij voor de rest van zijn leven rijk is evenals Verrine. Als Vaspasien hoort over de dood van Jezus, vraagt hij aan zijn vader toestemming deze wandaad te gaan wreken. En zijn vader geeft hem permissie er 'zoon noch vader' te sparen. En zo kwam het portret van Jezus in Rome

1747 Dat men de *Veronique* noemt,
Dat men in Rome als een grote relikwie beschouwt.

De *Veronike* (*fronicke*) is de naam voor de zweetdoek van Christus in het MNL (VERDAM). In het Eng Wb. vinden we als betekenis van *Veronica* = *vernicle* = (zweetdoek met) afbeelding van Jezus' gelaat. Misschien is dit woord op dezelfde wijze als het MNL. *fronicke* ontstaan uit *veronice*, maar ook de associatie met *vernis* = glanzend is mogelijk. [De Engelse mystica Juliana van Norwich beschreef in een visioen 'het heilige vernicle van Rome', waarop Jezus zijn gezegende gelaat had afgedrukt, toen hij zijn zware lijden onderging en gewillig zijn dood tegemoet trad. Ten aanzien van deze afbeelding vroegen velen zich af ..., hoe zij zo was verkleurd en zo verre van schoon kon zijn. Volgens haar had het gelaat een jammerlijke en gekwelde blik en wisselden de kleuren van bruin tot zwart. (Uit de *Revelationes*: WILSON, 94)]

De naam Veronike komt van het Griekse *Veronikon*, wat betekent: het ware ikoon (beeld). In de bovenstaande tekst van Robert de Boron wordt de eerste keer (vs 1484) het woord *visage* gebruikt = gezicht van een mens; daarna wordt de term *semblance* = gelijkenis gebruikt; allebei de woorden zijn door mij met 'portret' vertaald, hoewel het niet om een geschilderd portret gaat. De bedoelde relikwie te Rome is echter wel een geschilderde ikoon, wordt weliswaar *acheiropita* (niet door mensenhanden gemaakt) genoemd, maar deze benaming dankt het aan zogeheten contact-magie (waarover later meer). Volgens RvHAELST, 35 werd dit Vera Icon eeuwenlang te Rome vereerd. De paus had het gekregen van keizer Constantijn in de 4e eeuw. In 640 bouwde paus Johannes IV een kapel voor de verering van het Vera Icon, gelegen aan de rechterzijde van de ingang tot de Basilica di Byzantium, waarin een beeld van de H. Maagd, versierd met het purper van de Byzantijnse keizer, werd vereerd. In 1011 wijdde paus Sergius een altaar aan het *soudarium* in de kapel 'Paus Johannes'. In 1143 vermeldt een handschrift: 'Het sudarium van Christus, dat Vera Icon genoemd wordt.' In 1191 kwam de Franse koning Philip-Augustus de Vera Icon te Rome vereren. Sinds 1207 werd de relik in de processie megedragen. Tijdens bijzondere gelegenheden, als in 1300 en 1350, stroomden duizenden bedevaartgangers naar Rome om er de plechtigheden van het 'jubeljaar' bij te wonen. Als beschermings-scapulier droegen zij een afbeelding van de Vera Icon om de hals. Tot in 1527 de soldaten van de allerchristelijkste koning Karel V aan de *sacca di Roma* begonnen. Vele kunstschaten, relikwieën en documenten uit de kerkgeschiedenis vielen hun baldadigheden ten prooi. Ook de Vera Icon werd uit zijn schrijn gelicht. Eigenaardig genoeg bestaat die kostbare, zilveren schrijn nog ledig in Rome. Maar de Vera Icon verdween. In de schrijn ligt nu een praktisch vergane sluier, waarop enige roestbruine vlekken voorkomen. Niemand weet of dit de originele vera Icon is.

De naam Veronica komen we al in het *Nic-ev.* tegen, zij het daar verbonden aan de bloedvloeiende vrouw [Mc 5:25-34]. In de oudere tekst heet ze Bernike [5:26]. Een voetnoot [*All the Lost Books*, 70] verwijst naar Eusebius, *Hist.Eccl.* I, 7, 18, waar deze vrouw, Veronica

genaamd, wordt vermeld evenals het standbeeld, dat ze oprichtte ter ere van Christus. Het standbeeld bestond uit twee figuren: een vrouw, die op één knie rust en met haar uitgestrekte armen op een smekelinge lijkt. Daar tegenover ... de gestalte van een staande man met een dubbel kleed keurig over de schouder gelegd, die zijn hand naar de vrouw uitstrekt...

Het beeld, ook vermeld in de *Apocritus* van Macarius van Magnesia, stond in Paneas (= Caesarea Philippi). Hier zou de vrouw gewoond hebben en het was de woonplaats van Eusebius. Waarschijnlijk was het een votiefstuk ter ere van keizer Hadrianus, wat de inscriptie 'Aan de Heiland, de Weldoener' zou verklaren. Ongeveer 600 is het beeld vernietigd. [WILSON, 96]

In de Griekse vorm Bernike (Van Berenike: overwinning brengend) kunnen we de naam veronica aantreffen in Hand. 25:13. Het comm. van de *JB* vermeldt, dat Agrippa, Bernice en Drusilla de kinderen zijn van Herodes Agrippa I. Volgens LAROUSSE is Bernike geboren in 28 en volgens het *LWb* was ze de beminde van Titus (Tacitus, *Hist.* 2, 2); na de verovering van Jeruzalem nam hij haar mee naar Rome, maar daar werd ze weldra door hem verstoten. De naam Berenice was behoorlijk populair in de Oudheid. Volgens het *WdM* was Berenice de dochter van koning Ptolemaeus Philadelphus van Egypte en Arsinoë en getrouwd met haar broer Ptolemaeus Euergetes (3e eeuw VC). De eerste Ptolemaeus is vooral bekend van zijn legendarische aankoop van een vertaling van de hele bijbel in ruil voor de vrijlating van 100.000 Joodse slaven. Toen de tweede Ptolemaeus ten strijde trok in Syrië, beloofde Berenice, die innig van hem hield, aan Venus haar hoofdhaar, als hij gelukkig terug zou komen, en toen dat ook gebeurde, sneed ze haar haar af en legde het neer in d tempel van Aphrodite Zephyritis (Venus van het voorgebergte Zephyrium in Egypte). De volgende dag was het verdwenen en de Samische astronoom Conon verklaarde, dat het onder de sterren was gezet, en daar vindt men onder de naam *Hoofdhaar van Berenice* een sterrengroep in de buurt van de staart van de Leeuw aan de noordelijke hemel met alleen sterren kleiner dan de vierde grootte. Dit is Berenice I (± 340-275 VB); verder is er Berenice II (± 280-246 VC), dochter van Ptolemaeus II en getrouwd met Anthiochus II van Syrië. Berenice III (± 273-221 VC) was getrouwd met Ptolemaeus III, maar bleef koningin van Cyrene; ze had een samenregering met Ptolemaeus IV, die haar doodde [volgens *WP* is dit de Berenice van het hoofdhaar].

In hoofdstuk 2 lazen we van de rapporten, die Pilatus naar Rome zou hebben gezonden en natuurlijk had die muis een staartje, zoals we lezen in *De berechting en veroordeling van Pilatus*, gewoonlijk genaamd *De Paradosis van Pilatus*.

Toen nu de brieven in de stad van de Romeinen aankwamen en werden voorgelezen aan Caesar en vele toehoorders, werd iedereen verschrikt, omdat door de overtreding van Pilatus de duisternis en de aardbeving hadden plaatsgehad. En Caesar, met kwaadheid vervuld, stuurde soldaten en beval, dat Pilatus als gevangene gebracht moest worden. En toen hij naar Rome gebracht was en Caesar vernam, dat hij eraan kwam, ging hij zitten in de tempel der goden met de senaat en het hele leger en heel zijn machtsvertoon en beval, dat Pilatus in de ingang moest staan.

Caesar: "Goddeloze, toen je zulke grote tekenen door deze man zag doen, waarom heb je hem zo durven behandelen? Door deze kwade daad te durven, bracht je ongeluk over de hele wereld."

Pilatus: "Koning en alleenheerser, ik ben niet schuldig hier aan, maar het is het Joodse volk, dat deelnam en schuldig is."

Caesar: "En wie zijn zij?"

Pilatus: "Herodes, Archelaus, Philippus, Annas en Caiaphas en heel het Joodse volk."

Caesar: “En waarom heb je hun opzet uitgevoerd?”

Pilatus: “Hun volk is oproerig en ongehoorzaam en wil zich niet aan uw macht onderwerpen.”

Caesar: “Toen ze hem aan jou overleverden, heb je hem vast moeten nemen en naar mij moeten sturen en niet aan hen moeten toegeven zo’n man te kruisigen, die rechtvaardig was en grote en goede wonderen verrichtte, zoals je schreef in je rapport, want door zulke wonderen had Jezus blijk gegeven de Christus te zijn, de koning der Joden.”

En toen Caesar dit zei en de naam van Christus noemde, vielen alle godenbeelden om en werden tot stof voor de ogen van Caesar en de senaat. En iedereen, die bij Caesar stond, begon te beven vanwege het uiten van deze woorden en het vallen van hun goden en aangegrepen door angst gingen ze allen weg, ieder naar zijn eigen huis, verbaasd over wat er gebeurd was.

En Caesar beval Pilatus op te sluiten, opdat hij de waarheid over Jezus zou leren kennen. En de volgende morgen, toen Caesar in het Capitool zat met de hele senaat, besloot hij Pilatus opnieuw te ondervragen.

Caesar: “Zeg me de waarheid, goddeloze, want door je goddeloze daad, die je tegen Jezus bedreef, zijn zelfs hier de kwalijke gevolgen te zien, doordat de goden vernield zijn. Zeg me, wie hij is, die was gekruisigd, want zijn naam vernietigde alle goden.”

Pilatus: “Waarlijk zijn zijn daden waar; want zelfs ikzelf was overtuigd door zijn werken, dat hij groter was dan de goden, die wij vereren.”

Caesar: “En waarom ging je dan door, dat tegen hem te doen, terwijl je wist wie hij was, of was je iets slechts aan het ondernemen tegen mijn regering?”

Pilatus: “Ik deed het vanwege de overtreding en beroering van de wetteloze en goddeloze Joden.”

En Caesar werd heel kwaad en hield beraad met de senaat en zijn officieren en beval een decreet tegen de Joden te schrijven als volgt:

Aan Licianus, die de eerste plaats bekleed in het Oostland, gegroet:

Ik ben geïnformeerd over de brutaliteit, zeer recent bedreven door de Joden, die in Jeruzalem wonen en de steden daaromheen, en hun wetteloze gedrag, hoe ze Pilatus dwongen om een zekere god genaamd Jezus te kruisigen, door welke grote overtreding van hen de wereld werd verduisterd en ten ondergang gedompeld. Besluit daarom met een soldatenmacht onmiddellijk naar hen toe te gaan en verklaar hun onderwerping in slavernij volgens dit decreet. Breng, door te gehoorzamen en tegen hen te handelen en hen te verspreiden in het buitenland over alle volken, hen tot slavernij en laat, door hun volk zo snel mogelijk te verdrijven uit Judea, zien, voor zover dat nog niet duidelijk was, dat zij vol kwaad zijn.

En toen dit decreet in het Oostland kwam, gehoorzaamde Licianus, uit vrees voor het decreet, en vernietigde heel het volk der Joden en liet degenen, die overgebleven waren in Judea, in slavernij brengen samen met hen, die verspreid waren onder de niet-Joden, opdat bekend zou worden bij Caesar, dat deze dingen gedaan zijn door Licianus tegen de Joden in het Oostland, en het hem zou behagen.

En opnieuw besloot Caesar Pilatus te ondervragen en beval een kapitein, Albius genaamd, Pilatus’ hoofd af te hakken met de woorden: “O Heer, vernietig mij niet met de doortrapte Hebreëën, want ik zou mijn hand niet naar U uitgestoken hebben, ware het niet vanwege de wetteloze Joden, omdat ze oproer tegen mij verwekten; maar Gij weet, dat ik het deed in onwetendheid. Vernietig mij niet, dus, vanwege deze zonde van mij, noch gedenk het kwade in mij, o Heer, en in uw dienaar Procla, die hier bij me staat in het uur van mijn

dood, die Gij leerde profeteren, dat Gij aan het kruis geslagen moest worden. Straf niet haar ook voor mijn zonde, maar vergeef ons en tel ons in het deel van uw rechtvaardigen.”

En waarlijk, toen Pilatus klaar was met zijn gebed, kwam er een stem uit de hemel, die zei: “Alle generaties en families van de niet-Joden zullen je gezegend noemen, aangezien onder jou alles, wat de profeten over Me zeiden, werd vervuld; en jijzelf moet als Mijn getuige bij Mijn tweede komst verschijnen, wanneer ik de twaalf stammen van Israël zal oordelen en hen, die Mijn naam niet hebben beleden.”

En de prefect hieuw het hoofd van Pilatus af en zie, een engel van de Heer ving het op. En toen zijn vrouw Procla de engel zag komen en zijn hoofd opvangen, gaf ook zij, vervuld met blijdschap de geest en werd met haar echtgenoot begraven.

Het commentaar van *All the Lost Books* merkt bij dit verhaal op, dat Pilatus hier tot een martelaar wordt gemaakt, zoals ook Tertullianus hem vrijwel tot een heilige verklaarde in *Apol. contra Gentes* c. 21. De synaxaria van de Grieks Orthodoxe Kerk herdenkt Procla, de vrouw van Pilatus op 28 oct. De Aethiopische kalender reserveert 25 juni voor Pilatus en zijn vrouw Procla. De reden om deze namen onder de heiligen op te nemen is, dat Pilatus, door zijn handwassing getuigde van de onschuld van Jezus, terwijl Procla haar man probeerde te weerhouden van medewerking met de Joden [zie hiervoor Mat 27:19].

Dit is niet het enige verhaal met het motief van de omvallende godenbeelden [vgl. 1 Sam 5:1-5]. Ook in het zgn. *Kindertijd-evangelie* komt een dergelijk verhaal voor. Het heeft plaats tijdens de vlucht van de H. Familie naar Egypte. Tijdens de tocht breekt de zadelriem (4:5ff). Ze zijn vlakbij een grote stad, waar een afgodsbeeld staat, waarheen alle andere afgoden van Egypte hun offers en geloftes brengen.

- 7 Bij deze afgod hoorde een priester, die wanneer Satan uit deze afgod sprak, deze woorden overbracht aan de bewoners van Egypte en omstreken.
- 8 Deze priester had een zoontje van drie (?), dat door een grote bende duivels bezeten was, die vele vreemde dingen zeiden en wanneer de duivels hem aangrepen, naakt rondliep in gescheurde kleren, stenen gooiend naar degenen, die hij zag.
- 9 Vlakbij deze afgod [dit is een heel groot beeld] was de stadsherberg, waar Jozef en Maria heengingen, en toen ze er hun intrek namen, waren alle inwoners van de stad verbaasd.
- 10 En alle magistraten en priesters van de afgod verzamelden zich voor het beeld en vroegen, wat er aan de hand was. “Wat betekent al deze consternatie en schrik, die over heel ons land gekomen is?”
- 11 De afgod antwoordde hen: “De onbekende God is hierheen gekomen, die waarlijk God is; noch is er een naast Hem, die goddelijke verering waardig is; want hij is waarlijk de zoon van God.
- 12 Dit land beefde bij het gerucht van Zijn komst, vanwaar de huidige beroering en consternatie; en wijzelf zijn bevreesd door de grootheid van zijn macht.”
- 13 En tegelijkertijd stortte het afgodsbeeld ter aarde en bij zijn val liepen alle Egyptenaren en anderen te hoop.
- 14 Maar de zoon van de priester, toen zijn gewoonlijke ziekte over hem kwam, ging naar de herberg en vond daar Jozef en St. Maria door iedereen verlaten en alleen achtergebleven.

- 15 En toen de Vrouwe St. Maria de luiers van de Heer Christus had gewassen en te drogen hing over een paal, nam de jongen, bezeten door de duivel, een ervan en legde die op zijn hoofd.
- 16 En gelijk kwamen de duivels naar buiten door zijn mond en vlogen weg in de gedaante van raven en serpentes.
- 17 Vanaf die tijd was de jongen gebezen door de kracht van de Heer Christus en hij begon dank te zeggen aan de Heer, die hem had genezen.
- 18 Toen zijn vader hem hersteld zag in zijn vroegere gezonde gedaante, zei hij: "Mijn zoon, wat is er met je gebeurd en hoe ben je genezen?"
- 19 De zoon antwoordde: "Toen de duivels me aangrepen, ging ik de herberg binnen en daar vond ik een wonderschone vrouw met een jongetje, welks luiers ze net had gewassen en ophing over een paal.
- 20 Ik nam een van deze luiers, legde die op mijn hoofd en onmiddellijk verlieten de duivels me en vluchtten heen."
- 21 Hierover was de vader buitengewoon verheugd en zei: "Mijn zoon, misschien is deze jongen de zoon van de levende God, die de hemel en aarde maakte.
- 22 Want zodra hij onder ons kwam, was de afgod gebroken en vielen alle afgoden om en waren vernietigd door een grotere macht."

Er is ook nog een heel ander verhaal over de dood van Pilatus, dat voor ons veel interessanter is, zoals we zullen zien. Het is ook te vinden in *All the Lost Books* en heet: *De dood van Pilatus, die Jezus veroordeelde*. Dit is dus geen Pilatus-vrijpleiterij.

Toen nu Tiberius Caesar, keizer van de Romeinen, leed aan een ernstige ziekte en hoorde, dat er in Jeruzalem een zekere dokter, Jezus genaamd, was, die alle ziekten genas, enkel door zijn woord - niet wetende, dat de Joden en Pilatus hem ter dood gebracht hadden -, ontbood hij een van zijn adjudanten, Volusianus genaamd en zei hem: "Ga zo snel als je kunt overzee en zeg Pilatus, mijn dienaar en vriend, me deze dokter te sturen om me mijn gezondheid terug te geven."

En Volusianus vertrok meteen na het horen van de order van de keizer en kwam bij Pilatus, zoals hem bevolen was. En hij zei tegen deze Pilatus, wat Tiberius Caesar hem bevolen had:

"Tiberius Caesar, keizer van de Romeinen, uw heer, hoorde, dat in deze stad een zekere dokter is, die ziekten geneest door zijn woord alleen, en vraagt u met klem hem te sturen om zijn ziekte te genezen."

Pilatus werd zeer bevreesd, toen hij dit hoorde, want hij wist, dat hij Hem wegens jaloezie had laten doden. Hij zei: "Deze man was een boosdoener en een man, die het hele volk met zich meetrok; dus na met de wijzen van de stad te hebben beraadslaagd, liet ik Hem kruisigen."

Toen de bode terugkeerde naar zijn logeeradres, ontmoette hij een zekere Veronica, die een kennis van Jezus was geweest, en hij zei:

"O vrouw, er was een zekere dokter in deze stad, die de zieken genas slechts door zijn woord; waarom hebben de Joden Hem gedood?"

Ze begon te huilen en zei: "Ach, mij, mijn heer, het was mijn God en mijn Heer, die Pilatus door jaloezie overleverde, veroordeelde en liet kruisigen."

Toen zei Volusianus zeer bedroefd: "Ik vind het vreselijk jammer, dat ik niet kan vervullen, waarvoor mijn heer mij heeft gezonden."

Veronica zei tegen hem: “Toen mijn Heer rondging om te preken en ik zeer tegen mijn zin beroofd was van zijn aanwezigheid, wenste ik zijn portret voor me geschilderd te hebben, zodat, wanneer ik beroofd ben van zijn aanwezigheid, tenminste het beeld van zijn gelijkenis me troost mag geven. En toen ik het linnen naar de schilder bracht om te laten beschilderen, kwam ik mijn Heer tegen, die vroeg, waarheen ik ging. En toen ik Hem de reden van mijn tocht bekend maakte, vroeg Hij me om het linnen en gaf het me terug bedrukt met de gelijkenis van zijn eerbiedwaardige gelaat. Daarom zal jouw heer, wanneer hij devoot hiernaar kijkt, meteen het genot van de gezondheid genieten.”

Hij vroeg: “Is zo’n portret te verkrijgen voor goud of zilver?”

“Nee,” zei ze, “maar met een vroom gevoel van toewijding. Daarom zal ik met u meegaan en het portret naar Caesar brengen om ernaar te kijken en dan teruggaan.”

Zo ging Volusianus met Veronica naar Rome en hij zei tegen Tiberius de keizer: “Jezus, naar wie gij lang hebt uitgekeken, is door Pilatus en de Joden overgegeven aan een onrechtmatige dood en door jaloezie genageld aan het hout van het kruis. Daarom is een zekere mevrouw met me meegekomen, die het portret van deze Jezus meebrengt, en als u hier devoot naar kijkt, zult ge snel het genot van uw gezondheid herkrijgen.”

Dus liet Caesar zijden kleden over de weg spreiden en gaf opdracht het portret voor hem te brengen; en zodra hij er naar keek, herkreeg hij zijn oude gezondheid.

Toen werd Pilatus gearresteerd op bevel van Caesar en naar Rome gebracht. Toen Caesar hoorde, dat Pilatus naar Rome was gekomen, werd hij met een enorme boosheid op Pilatus vervuld en liet hem voor zich brengen. Pilatus nu had de naadloze mantel van Jezus meegenomen en droeg die toen hij voor de keizer verscheen. Zodra de keizer hem zag, legde hij zijn boosheid af en stond vervolgens op en was niet in staat hem ergens streng over aan te spreken: en hij, die in zijn afwezigheid zo vreselijk en meedogenloos leek, werd nu in zijn aanwezigheid zeer aardig gevonden.

En toen Tiberius Pilatus had weggestuurd, werd hij snel weer verschrikkelijk vertoornd op hem en hij verklaarde zichzelf voor een ellendeling, omdat hij niet de woede in zijn binnenste tegen Pilatus kon uiten. En meteen liet hij hem terugroepen, terwijl hij zwoor en verzekerde, dat hij een kind des doods was en ongeschikt om op aarde te leven.

En toen hij Pilatus zag, groette hij hem terstond en legde al de toorn in zijn gemoed ter zijde. Iedereen was verbaasd en ook Tiberius zelf was erover verbaasd, dat hij zo woedend was op Pilatus, als die er niet was, en niets scherps tegen hem kon zeggen, wanneer hij er wel was.

Op het laatst, door Goddelijke ingeving of misschien op advies van een of andere Christen liet hij bij Pilatus de mantel uittrekken en toen hervatte hij snel de oorspronkelijke toorn in zijn gemoed. En toen de keizer hierover zeer verbaasd was, vertelden ze hem, dat het de mantel van de Heer Jezus was geweest.

Toen liet de keizer Pilatus in de gevangenis opsluiten, tot hij zou hebben beraadslaagd met de wijze mannen over wat met hem te doen. En na een paar dagen werd het vonnis tegen Pilatus gegeven, dat hij veroordeeld zou worden tot de schandelijkste dood.

Toen Pilatus dit hoorde, sloeg hij met een dolk de hand aan zichzelf en maakte zo een eind aan zijn leven. Toen Pilatus’ dood bekend werd, zei Caesar: “Waarlijk, hij is de schandelijkste dood gestorven, wiens eigen hand zichzelf niet heeft gespaard.”

Daarom werd hij bevestigd aan een groot blok steen en verzonken in de rivier de Tiber. Maar gemene en onreine geesten, die zich verheugden over zijn gemene en onreine lichaam, bewogen overal eromheen in het water en veroorzaakten in de lucht angstwekkende bliksems en onweer, donder en hagel, zodat iedereen werd aangegrepen

door een vreselijke angst, ten gevolge waarvan de Romeinen hem weer uit de rivier de Tiber opdregden, naar de omgeving van Vienne brachten en hem daar in de rivier de Rhône dumpten. Want Vienne betekent zoveel als *Weg naar Gehenna*, want toen was het een plaats der vervloeking; en kwade geesten waarden daar rond en deden dezelfde dingen.

Die mensen, daarom, hadden geen zin om door de demonen lastig te worden gevallen, verwijderden het voertuig der vervloeking uit hem en zonden het om begraven te worden in de buurt van Losania. Maar toen ook zij uitermate werden gekweld door de voornoemde plagen, deden zij het weg en verzonken het in een of andere poel omringd door bergen, waar nog steeds, volgens het verslag van sommigen, allerlei diabolische verschijnselen uit voort schijnen te komen.

Het voorval met het naadloze gewaad, dat Pilatus draagt, is hetzelfde als het gedwongen opstaan, wanneer Veronica met haar portret binnenkomt. Een dergelijk voorval komen we ook tegen in het *Nic-ev.* (c. 1), waar de Joden bij Pilatus Jezus komen aanklagen en Pilatus een bode naar Jezus stuurt om die voor zich te laten verschijnen.

- 9 En de boodschapper ging heen en, Christus kennende, aanbad hij Hem en legde de mantel, die hij in zijn hand had, op de grond en zei: “Heer, loop hierover en treed binnen, want de landvoogd roept U.”
- 10 Toen de Joden bemerkten, wat de bode gedaan had, riepen ze tegen Pilatus: “Waarom heb je hem niet gesommeerd door een deurwaarder in plaats van een bode? Want die bode aanbad Hem zodra hij Hem zag en spreidde de mantel, die hij in zijn hand had, voor Hem op de grond en zei tegen hem: ‘Heer, de landvoogd roept U.’”
- 11 Toen riep Pilatus de bode en vroeg: “Waarom heb je zo gedaan?”
- 12 En de bode antwoordde: “Toen je me stuurde van Jeruzalem naar Alexander, zag ik Jezus zitten schameltjes op een ezelin en de kinderen der Hebreëen riepen: ‘Hosanna!’ terwijl zij takken van de bomen in hun handen hielden.
- 13 Anderen spreidden hun kleren op de weg en zeiden: ‘Redt ons, Gij, die in de hemel zijt; gezegend is Hij die komt in de naam des Heren.’”
- 14 Toen riepen de Joden luid tegen de boodschapper: “De kinderen van de Hebreëen deden hun toejuichingen in het Hebreuws; en hoe kon jij, een Griek, dat Hebreuws verstaan?”

De bode legt uit, dat hij het aan een van de kinderen gevraagd heeft. Pilatus berispt de Joden en stuurt opnieuw de bode, die doet als voorheen.

- 20 En toen Jezus naar binnen ging langs de vaandrags, die de standaards droegen, bogen hun toppen naar beneden in verering van Jezus.
- 21 Hierop begonnen de Joden nog harder op de vaandrags te schelden.
- 22 Maar Pilatus zei tegen de Joden: “Ik weet dat het niet leuk voor jullie is, dat de toppen van de standaards zo uit zichzelf bogen en Jezus vereerden; maar waarom schelden jullie op de vaandrags, alsof zij het waren, die bogen en vereerden?”
- 23 Zij antwoordden Pilatus: “We zagen de vaandrags zelf buigen en Jezus vereren.”
- 24 Toen riep de landvoogd de vaandrags en zei hen: “Waarom deden jullie zo?”
- 25 De vaandrags zeiden tegen Pilatus: “Wij zijn allemaal heidenen en aanbidden de goden in de tempels; en waarom zouden we Hem vereren? We hielden de standaards slechts in onze handen vast en ze bogen uit zichzelf en vereerden Hem.”

- 26 Toen zei Pilatus tegen de leiders van de synagoge: “Zoeken jullie zelf wat sterke mannen uit en laten zij de standaards dragen en dan zullen we zien of ze uit zichzelf buigen.”
- 27 Dus zochten de oudsten der Joden twaalf van de sterkste en handigste ervaren mannen uit en lieten hen de standaards dragen en staan in aanwezigheid van de landvoogd.
- 28 Toen zei Pilatus tegen de bode: “Neem Jezus mee naar buiten en vraag Hem dan weer binnen te komen.” En Jezus ging met de bode weer de zaal uit. [...]
- 30 Toen liet de landvoogd Jezus weer naar binnen komen.
- 31 En de bode handelde als voorheen, smeekte Jezus op zijn mantel te stappen en erover te lopen en Hij liep erover en ging naar binnen.
- 32 En toen Jezus naar binnen ging, bogen de standaards uit zichzelf als voorheen en vereerden Hem.

De genezing van Tiberius is een ± 600 ontstaan Latijns werk (*Cura sanitatis Tiberii*: Keizer Tiberius, ernstig ziek, stuurt de hoofdpriester Volusianus naar Jeruzalem om Jezus Christus te zoeken. Hij ontdekt, dat deze al dood is en arresteert Pilatus. Dan hoort hij dat Veronica een portret (*likeness*) van Jezus Christus heeft, keert met haar, het portret en Pilatus terug naar Rome, waar Pilatus wordt veroordeeld en verbannen (of zelfmoord pleegt: dit is bovenstaande versie). Tiberius geneest door het portret en bekeert zich.), evenals een Angel-Saksische variant erop: *Het wreken van de Heiland*. Hierin is Veronica de vrouw, die aan bloedvloeiingen lijdt en geneest door het kleed van Jezus aan te raken (Mat 9:20-22; Mc 5:25-34; Luc 8:43-48).

Door Selma Lagerlöf is een bewerking van de genezing van Tiberius opgenomen in haar boek *Christus-legenden*, onder de titel: *De zweetdoek van Veronica*. Hoofdpersoon is Faustina (*faustus*: voorspoed, geluk), een oude vrouw van bijna 90, die een pelgrimage onderneemt naar haar geboorteplek, een hutje in de Sabijnse bergen. Dit blijkt bewoond te zijn door een Christenechtbaar, dat de oude vrouw opneemt, zonder te weten wie ze is.

Op een dag komt een verdwaalde ex-soldaat aangewaaid, die vertelt over de voorspoed van Tiberius in vroegere jaren, terwijl de keizer nu alleen nog dacht aan complotten en door iedereen gehaat werd. Zelfs Faustina, zijn oude min en de enige in wie hij nog vertrouwen stelde, had hem onlangs verlaten.

Een paar jaar later komt Faustina erachter, dat Tiberius melaats is geworden en langzaam wegtrot. Ze gaat terug naar de keizer en stuurt een bode met geschenken naar het Christenpaar, dat haar zo liefderijk opgenomen had. Dan blijkt het geluk, want de Christenvrouw had vroeger ook lepra gehad, maar was ervan genezen door een groot profeet uit Nazareth in Galilea. De priesters aldaar wilden echter de genezing niet erkennen, vanwaar ze Judea verlaten hadden en naar Italië waren gegaan.

Dan gaat de oude Faustina naar Jeruzalem, waar het ontzettend druk is vanwege het op handen zijnde Paasfeest. Faustina, die vergezeld gaat van een jonge Romein, wint inlichtingen in en wordt verwezen naar één van de bedelaars bij de stadsmuur, die een Galileeër zou zijn en één van zijn leerlingen. Echter tot 3x toe ontkent de man, ook als een Joodse vrouw en enige bedelaars zich in het gesprek mengen.

Faustina trekt verder de berghelling op en weet nog net te voorkomen, dat haar paard iemand, die zich in het stof wentelt, vertrapt. De man roept uit, dat ze hem moet vertrappen, want dat hij onschuldig bloed heeft verraden. Van een Israëlitische hoort Faustina, dat ook dit een van de leerlingen is van de profeet.

Het begint Faustina zwaar te moede te worden, maar toch gaat ze verder, nu door de smalle straatjes van de binnenstad, na haar paard te hebben achtergelaten. Dan doet zich een nieuwe wegversperring voor, een gevangene wordt weggevoerd ter kruisiging. Wanneer Faustina de

gekwelde ziet, wordt ze aangegrepen door ontroering en smart, rent op hem af, wanneer hij valt en veegt zijn hoofd af met haar 'zweetdoek van koel fijn linnen'. Daarna wordt de profeet aan een touw ruw voortgesleept en moet Faustina haar daad van barmhartigheid bijna met de dood bekopen.

Terug op Capri laat Faustina aan Tiberius de zweetdoek zien en deze komt door meditatie op het portret tot inkeer en zo ook tot genezing. Uit Palestina laat Tiberius enige leerlingen overkomen en deze zijn nog net op tijd op Capri om Faustina op haar sterfbed te dopen en ze noemen haar Veronica, omdat het haar gegeven was aan de mensen het Ware Beeld (*Veron icon*) van hun Verlosser te brengen.

Het verhaal is zo'n belangrijke rol gaan spelen, dat het zelfs tot zesde statie in de Kruisweg is verheven, terwijl in Jeruzalem nog een straat in de oude stad wordt aangewezen als de Via Dolorosa, waar dit incident zou hebben plaatsgevonden en veel Katholieken (en andere Christenen) zijn van mening, dat het verhaal berust op de Evangelieën. In veel Middeleeuwse passiespelen treffen we haar dan ook aan.

In de *Passio de Semur* was Veronica een lakenverkoopster. Toen Christus op een warme dag haar een *drap* (laken) te leen vroeg om zijn zweet af te drogen, schonk zij hem een doek. Hij droogde zijn gelaat af en gaf haar *la toile* terug. Toen hij zich verwijderde, zag Veronica de *Veron Icon* en riep ontroerd: '*Escripte y est votre face*' (Uw gelaat is erop afgedrukt).

Meer dan 400 van dergelijke teksten zijn er bekend [RvH 116], maar de termen *sindon* of *sudarium* zijn meestal vervangen door *linteramina* (de naam voor de windsels in het graf). In Franse teksten gebruikt men vooral *telle* (doek) of soms *sintuaire*, een verbastering van *sindon* (*sydoine*) en *suaire*.

In het passiespel van Fleury (thans St. Benoit-sur-Loire) spreekt men van *ponant sindonem super altare* (de lijkwade boven [= over?] het altaar plaatsen).

Uit het *Livre de Passion* van ene Michael vernemen we, hoe Jozef van Arimathea een *sydoine* koopt van een handelaar. Toen die vernam voor wie de lijkwade moest dienen, weigerde hij geld te aanvaarden. Wel bad hij de hemel om genezing van zijn doodzieke moeder. Verderop in de tekst vernemen we, dat men het lichaam van Jezus Christus op de lijkwade legde en *la veronique y demeure* (de fronicke bleef erop achter).

Volgens de *Passion Grelan* kocht Jozef de *telle* voor de prijs van 10 *besants* van een koopman. In de *Passion de St. Genevieve* wordt de lijkwade een *telle verte* (groene doek) genoemd, die tegen de wormen bestand was.

St. Bonaventura vertelt in zijn *Meditationes* weer een ander verhaal: Veronica is zelf melaats en weeklaagt, omdat de gestorven Christus haar niet meer kan genezen. Tijdens de kruisaflegging krijgt Maria medelijden met de arme vrouw, doet haar *touaille* (hoofddoek) af en dept ermee het aangezicht van haar gestorven zoon. Ze geeft Veronica haar *touaille* terug, die de *Veron icon* ziet en genezen is.

Peter Mallius, kanunnik van de St. Pieter, heeft weer een heel ander verhaal (\pm 1150): De doek is weliswaar van Veronica, maar er is sprake van 'het sudarium van Christus, waarop hij vóór zijn passie zijn allerheiligste gelaat drukte ... toen zijn zweet als bloeddruppels op de grond viel.' Ongetwijfeld doelt Mallius hier op het lijden van Jezus in de hof van Getsemane, volgens Luc 22:44: 'Zijn zweet werd tot dikke druppels bloed, die op de grond neervielen...'

St. Nino, de vrouw, die in de 4e eeuw de apostel van Georgië werd, laat ons de mededeling na, dat de vrouw van Pilatus de wade in veiligheid bracht en overhandigde aan Lucas, die de relikwie zo goed verborg, dat niemand ooit geweten heeft, wat er verder mee gebeurd is. Deze tekst meldt

ook, dat Pilatus de zweetdoek (*sudarium*) in zijn bezit had. Maar ook van dit linnen is verder geen spoor meer terug te vinden.

Deze mededelingen kunnen we ook aantreffen in het merkwaardige *Evangelie volgens Gamaliël (Le témoignage de Gamaliël)*, geschreven of gekopieerd in de 5e eeuw. Het verhaal presenteert zich als een ooggetuigeverslag van ene Gamaliël. Dit ‘evangelie’ wijkt sterk af van de bekende bijbelversies en er is bijzonder veel aandacht voor de lijkwade. [RvH 54-8]

In Hand 5:34-42 is er sprake van een Gamaliël, een lid van het Sangedrin en een Farizeeër, die een dokter van de wet was en gerespecteerd door het hele volk. Volgens de *JB* is hij uit de school van Hillel en de leraar van Paulus [Hand 22:13]. Ook in het *Nic-ev.* komt hij voor [1:1; 12:21; 21:7], maar slechts als getuige zonder rol van betekenis.

In de vroege morgen van het paasfeest krijgt Pilatus een droomvisioen van Jezus Christus, die hij drie dagen tevoren ter dood heeft laten brengen. Eenmaal wakker ontbiedt hij de Joodse schriftgeleerden en ouderlingen en vertelt hen zijn droom. Hij wordt uitgelachen en opnieuw verklaren de Joden: ‘Zijn bloed kome over ons en onze kinderen.’

Een van de soldaten, die het graf van Jezus bewaakten, komt bij Pilatus het paasgebeuren melden. Dan roept Pilatus naar de Joden, dat hij alleen Jezus liet doden om Herodes ter wille te zijn, en hij beveelt de schriftgeleerden en ouderlingen met hem naar het graf te gaan, maar de Joden weigeren hem te volgen.

Dan zegt hij, vol berouw, dat de Joden boete moeten doen voor het onrecht, dat ze de zoon van God hebben aangedaan. “Laten we over onszelf wenen, want we hebben een zware zonde bedreven, want in onze overmoed hebben we de Zoon van God gekruisigd!”

Maar de Joden drijven de spot met hem. Pilatus dwingt de Joden met hem mee te gaan naar het graf en daar aangekomen blijkt zich een talrijke menigte te hebben verzameld. Ze zien, dat de zware grafsteen inderdaad is weggerold, en in de ingang staat een centurion, die de menigte op afstand houdt. Als hij Pilatus aan ziet komen, wordt hij bang, want zijn verhaal is weinig geloofwaardig, maar Pilatus zegt tegen de angstig kijkende krijger: “Ik ben er zeker van dat het lichaam, dat in deze lijkwade heeft gelegen, uit de dood is opgestaan.” En als uit een goddelijk voorgevoel voegt hij eraan toe: “Ik ben ervan overtuigd, dat dit linnen het licht terug zal schenken aan uw zo zwaar geteisterde oog.” En na de lijkwade nogmaals gekust te hebben, geeft hij het doek aan de verbaasde soldaat, die de wade kust en zijn gezicht erin verbergt. Op hetzelfde moment kan hij weer geheel zien en zijn zijn afschuwelijke verminkingen verdwenen.

Van een afstandje volgen de Joden dit schouwspel en sommigen gaan er snel vandoor, als ze zich realiseren, dat de door hen ter dood gebrachte waarlijk de Messias was. Maar de ouderlingen en hogepriesters weigeren hun ongelijk te bekennen en verbaasd over hun koppigheid zegt Pilatus: “Merken jullie dan die zoete geur niet op, die deze lijkwade verspreidt? Heel anders dan de lijkgeur, die je zou verwachten. Het is als koninklijk purper, doordrenkt met kostbare parfum.” De Joden willen Pilatus geen gelijk geven. “Maar Pilatus, je weet toch dat Jozef van Arimathea en Nicodemus veel geurstoffen hebben gebruikt. Ze hebben het lichaam met mirre en aloë in een lijkwade gewikkeld. Dat is de oorzaak van deze zoete geur.”

Pilatus ziet dit anders, want hij rook in het graf geen lijkgeur, maar een zoete, aangename geur en hij zegt nogmaals: “Dit graf heeft geen lijkgeur, maar een zoete geur, alsof men hier muskaatnoten gemalen heeft of een zacht en kostbaar parfum verspreid.” Maar de Joden replikeren: “De zoete geuren, die men hier ruikt, komen uit de tuin. De wind voert ze hierheen.” En de Joden vragen Pilatus met klem geen acht te slaan op al de wondertekenen, waarvan hij en de menigte getuige waren geweest, en ze voegen eraan toe: “Jij bent een vreemdeling en daarom

kan je niet weten, dat deze Jezus al deze wondertekenden heeft gedaan met behulp van Beelzebub, de duivel zelf.”

Dan is er ineens een sensatie: in een nabije waterput wordt een lijk in een wade ontdekt. Het gerucht, dat Jezus Christus is teruggevonden, slaat Pilatus en vele aanwezigen met stomheid. De priesters triomferen, want het bedrog is ontdekt, maar Pilatus laat de zaak onderzoeken. De dode wordt uit de put gevist en hij laat Jozef en Nicodemus bij zich ontbieden. Pilatus laat aan het tweetal de twee wades zien en vraagt, welke degene is die zij gekocht en gebruikt hebben om de gekruisigde in te begraven, en zonder aarzelen wijzen ze de geurende wade aan, maar de menigte, opgestoot door de ouderlingen, wil Jozef in de put smijten, maar de Romeinse wacht drijft de Joden terug. Dan vraagt Pilatus Jozef en Nicodemus om het gevonden lichaam in de lijkwade te wikkelen en op identieke wijze als Jezus in het graf te leggen, welke lugubere taak het tweetal echter onder grote belangstelling volbrengt.

Wanneer de steen voor het graf is gewenteld, horen allen tot hun grote verbazing een stem uit het graf klinken: “Opent het graf, want Jezus Christus heeft mij weer tot leven gebracht.” Velen vluchten in paniek weg. Opnieuw wordt de steen weggerold en daar verrijst de dode, de Heer lovend, en aan eenieder, die het horen wil, vertelt hij hoe een sterke lichtende verschijning hem uit de dood heeft opgewekt. Pilatus wil de ouderlingen om uitleg vragen, maar die blijken vol angst en schaamte in stilte verdwenen te zijn en vol woede beveelt Pilatus hun arrestatie.

Dan vraagt de verrezene aan Pilatus: “Herkent gij mij?”

Pilatus weet het niet en de man vervolgt op luide toon: “Ik ben de boosdoener, die aan Zijn rechterzijde gekruisigd werd. Reeds toen beloofde Hij mij het paradijs, waarvan ge hier in het graf de zoete geur kunt ruiken.”

Die dag bekeren zich velen. De soldaten in hun jacht op de ouderlingen en schriftgeleerden vernielen de vergaderzaal van de hogepriesters. Pilatus gaat naar huis en bespreekt de gebeurtenissen uitvoerig met zijn vrouw Procla, aan wie hij de beide lijkwaden laat zien, maar zij herkent zonder twijfel de wade van Jezus en neemt deze in bewaring.

Pilatus laat de centurion bij zich komen en laat hem getuigenis afleggen van alles, wat er gebeurd is, hetgeen hij nauwkeurig in een brief aan Herodes vermeldt, die hij verzoekt de ‘geestelijke dwaling’ te herstellen.

Maar Herodes, opgestoot door de schriftgeleerden en ouderlingen, koestert hele andere plannen, dan wat hij in zijn antwoord aan Pilatus schrijft. Herodes vraagt aan Pilatus de getuigenis van de centurion en zijn vier gezellen persoonlijk te mogen horen evenals die van de herrezen boosdoener.

Ook vraagt hij of de hogepriester de lijkwade toevertrouwd kan worden, omdat het bezit van ‘onreine voorwerpen, gebruikt bij begrafenissen’ volgens de wet van Mozes verboden is.

In goed vertrouwen stuurt Pilatus de mannen, maar Procla weigert de lijkwade uit handen te geven, omdat de wet van Mozes niet voor Romeinen geldt. Waarschijnlijk was ze bang, dat de Joden de wade wilden vernietigen, en inderdaad wordt de centurion met zijn gezellen overvallen door huurmoordenaars, die hen allen een kopje kleiner maken. De geest van de goede moordenaar verschijnt aan Pilatus en vertelt hem de droeve gebeurtenis, afsluitend met de voorspelling, dat ook Pilatus een dergelijk lot wacht. [RvH 54-8]

In een Syrisch Ms. uit de 6^e of 7^e eeuw in het Brits museum bevindt zich naast de reeds genoemde brieven van Pilatus aan Tiberius ook een ‘briefwisseling’ van Herodes en Pilatus. In zijn brief aan Pilatus de landvoogd vertelt Herodes na zijn aanhef over de vele plagen, die hem de laatste tijd kwelden.

Zo is zijn geliefde dochter Herodias door het ijs van een vijver gezakt, waarbij ze onthoofd werd en haar hoofd op het ijs bleef liggen. Nu zit Herodes' vrouw met dat hoofd op haar schoot en iedereen is diep bedroefd.

De schuld hiervan ligt bij Herodes zelf, zoals hij maar al te goed beseft. Nier alleen heeft hij Johannes de Doper laten onthoofden, ook heeft hij veel onschuldig kinderbloed [*sic!*] vergoten. Zijn zoon Azbonius ligt ook op sterven.

Zelf heeft hij last van waterzucht, terwijl zijn vrouw uit verdriet voor haar dochter aan één oog blind is geworden, want er is geen vrede voor de kwaaddoeners, zegt de Heer [Jes 48:22 & 57:21]. “Reeds nu zijn grote rampen gekomen over de priesters en de schriftgeleerden, omdat zij de Rechtvaardige hebben overgeleverd aan hem (Pilatus). En het lot van de wereld is, dat de niet-Joden hun erfgenaam zullen zijn, want de kinderen van het licht zullen uitgeworpen worden [Luc 16:8], want ze hebben geen acht geslagen op de dingen, die er gepredikt waren omtrent de Heer en Zijn Zoon. Omgordt dus uw lendenen [1 Petrus 1:13] en ontvang het loon der rechtvaardigen, gij die met uw vrouw Jezus dag en nacht gedenkt; en het koninkrijk zal behoren aan jullie niet-Joden, aangezien wij, het (uitverkoren) volk, de Rechtvaardige hebben bespot.”

Vervolgens verzoekt hij Pilatus om toe te zien op de begrafenis van zijn (Herodes') huisgezin, want liever wordt hij door Pilatus begraven, dan door de priesters, die over een korte tijd, zoals de schriften zeggen, bij de komst van Jezus Christus door wraak zullen worden overmeesterd. Pilatus moet de groeten doen aan Procla en hij stuurt de oorringen van Herodias en zijn eigen ring met de brief mee, want reeds voelt hij de wormen uit zijn lichaam voortkomen [Hand 12:23], waarna hij nog te kennen geeft bang te zijn voor het naderende oordeel.

De brief van Pilatus aan Herodes:

Weet, dat op de dag, dat gij mij Jezus uitleverde, ik spijt had en getuigde door mijn handen te wassen om Hem, die na drie dagen uit het graf verrees, in dat ik uw wil in deze deed, want gij verlangde mij met uzelf te associëren in zijn kruisiging. Maar nu hoor ik van de beulen en van de soldaten, die zijn graf bewaakten, dat Hij uit de dood is verzezen. En ik heb speciaal laten bevestigen wat me gezegd was, dat hij lichamelijk verscheen in Galilea, in dezelfde gedaante en met dezelfde stem en met dezelfde leer en met dezelfde leerlingen, in geen enkel opzicht veranderd, maar nog steeds met durf zijn verrijzenis en het eeuwig koninkrijk prekend.

En zie, hemel en aarde verheugen zich; en zie, mijn vrouw Procla gelooft in de visioenen, die ze had, toen je oordeelde, dat ik Jezus moest overleveren aan het volk van Israël, vanwege de wrok, die ze koesterden.

Toen nu Procla, mijn vrouw, hoorde, dat Jezus was verzezen en verschenen in Galilea, nam ze de centurion Longinus mee plus dezelfde twaalf soldaten, die het graf hadden bewaakt, en ging het aangezicht (?) van Christus groeten, alsof het een grote show was, en ze zag Hem met zijn leerlingen.

En terwijl ze verbaasd naar Hem stonden te staren, keek Hij hen aan en zei: “Wat is er? Geloof je in Me? Weet, Procla, dat in het Verbond, dat God met de aartsvaders maakte, wordt gezegd, dat ieder lichaam, dat ten onder ging, zal leven door Mijn dood, die je hebt gezien. En nu zien jullie, dat Ik leef, die jullie hebben gekruisigd. En Ik heb veel geleden, voordat Ik in het graf werd gelegd. Maar luister nu naar Me en geloof in Mijn Vader: God, die in Mij is. Want Ik heb de banden der dood losgemaakt en de poorten van Sheol verbroken en Mijn komst zal hierna zijn.”

En toen mijn vrouw Procla en de Romeinen deze dingen hoorden kwamen ze naar mij en zeiden het me huilend, want ze waren ook tegen Hem geweest, toen ze het kwaad beraamden, dat ze Hem aandeden. Zo zat ook ik getroffen (aangedaan) op mijn rustbed en trok een rouwkleed aan en nam vijftig Romeinen mee en ging met mijn vrouw naar Galilea.

En terwijl ik die kant opging, getuigde ik ervan: dat Herodes me deze dingen had laten doen, dat hij het me had aangeraden en dwong Hem gewapenderhand voor te leiden en Hem te oordelen, die allen oordeelt, en de Rechtvaardige te geselen, de Heer der rechtvaardigen.

En toen we dichterbij Hem kwamen, o Herodes, hoorden we een luide stem uit de hemel komen en een vreselijke donder en de aarde beefde en produceerde een geur zo zoet als zelfs in de tempel van Jeruzalem niet geroken kan worden.

Terwijl ik zo op de weg stond, zag de Heer me, terwijl Hij stond te praten met zijn leerlingen. Maar ik bad in mijn hart, want ik wist dat Hij het was, die gij mij hebt overgeleverd, en dat Hij de Heer van al het geschapenen en de Schepper van alles is. Maar wij, toen we hem zagen, vielen allen plat op de grond voor Zijn voeten neer. En ik zei met een luide stem:

“Ik heb gezondigd, o Heer, in dat ik U zat te oordelen, die allen in waarheid wreekt (?).

En waarlijk, ik weet dat Gij God bent, de Zoon van God, en ik zag alleen Uw menselijkheid en niet Uw goddelijkheid. Maar Herodes met de kinderen van Israël dwong me U dit kwaad aan te doen. Daarom, heb medelijden met mij, o God van Israël!”

En mijn vrouw zei zeer bezorgd: “God van hemel en aarde, God van Israël, beloon me niet naar de daden van Pontius Pilatus noch naar de wil van de kinderen van Israël, noch naar de gedachten van de zonen van de priesters; maar gedenk mijn echtgenoot in Uw glorie!”

Toen kwam onze Heer dichterbij en hief me overeind, evenals mijn vrouw en de Romeinen; en ik keek Hem aan en zag, dat op Hem de littekens van Zijn kruis waren. En Hij zei: “Dat wat alle rechtvaardige vaders hoopten te ontvangen, maar niet zagen: in uw tijd verrees de Heer der Tijd, de Zoon der Mensen, de Zoon van de Allerhoogste, die eeuwig leeft, uit de dood en is verheerlijkt in den hoge door al wat Hij geschapen heeft en voor eeuwig heeft vastgesteld.”

Dat blindheid een straf kan zijn voor verzet tegen Gods wil, weten we van bijv. Paulus, die door Jezus zelf met blindheid werd geslagen op de weg naar Damascus. Minder bekend is het verhaal van Hand 13:6-12.

Saulus (d.i. Paulus) en Barnabas zijn speciaal door de H. Geest voor een taak uitgezocht (13:2) en komen op het eiland Cyprus te Paphos bij de landvoogd Sergius Paulus, die graag het woord Gods wil horen. Er blijkt echter een magiër rond te lopen, een Joodse pseudo-profeet met de naam Barjesus (d.i. zoon van Jezus!), door Lucas in het Grieks vertaald als Elymas de magiër. Deze probeert de landvoogd op andere gedachten te brengen, maar Paulus, vervuld met de H. Geest, zag hem scherp aan en zei: “Zoon van de Duivel, vol listen en lagen, zult gij nooit ophouden de rechte weg des Heren te verdraaien? Nu zie, de hand van de Heer keert zich tegen u en gij zult een tijd lang (!) blind zijn en de zon niet zien.” En terstond viel op hem donkerte en duisternis en hij tastte rond op zoek naar iemand om hem bij de hand te leiden. Toen de landvoogd zag, wat er gebeurd was, kwam hij tot geloof, zeer getroffen door de leer des Heren.

Tegenover de duisternis van het valse weten staat het licht van de waarheid. En zoals er een dikke duisternis was tijdens het sterven van Jezus Christus aan het kruis, zo zouden we bij zijn geboorte midden in de nacht een omgekeerd effect mogen verwachten.

In het *Proto-evangelie* (het Jacobus-evangelie) treffen we een geheel ander verslag van de geboorte van Jezus aan dan we uit de evangeliën gewend zijn, hoewel het idee, dat Jezus in een grot werd geboren, niet zal verbazen.

- 13:1 Jozef heeft Maria met zijn zoons achtergelaten in de buurt van Bethlehem en gaat op zoek naar een vroedvrouw.
- 2-10 Onderweg heeft Jozef een soort psychedelische ervaring, waarbij de wereld stilstaat, terwijl hijzelf doorloopt.
- 14:1 Dan ziet hij (het verhaal is soms in de ik-vorm geschreven) vanuit de bergen een vrouw naderen, die hem vraagt: “Waar gaat ge heen, man?”
- 2 En hij zegt tegen de vrouw: “Ik zoek een Hebreeuwse vroedvrouw.”
- 3 Waarop de vrouw zegt: “Waar ligt de vrouw te bevallen?”
- 4 J: “In de grot en ze is mijn verloofde.”
- 5 Zegt de vroedvrouw: “Is ze niet je vrouw?”
- 6 J: “Het is Maria, die opgevoed is in het Heilige der Heiligen, in het huis van de Heer, en ze is me ten deel gevallen en ze is niet mijn vrouw, maar zwanger door de H. Geest.”
- 7 Vroedvrouw: “Is dit waar?”
- 8 J: “Kom en zie.”
- 9 En de vroedvrouw gaat met hem mee en staat bij de grot.
- 10 Dan overstraalt een lichtende wolk de grot en de vroedvrouw zegt: “Deze dag is mijn ziel groot gemaakt [Luc 1:46b], want mijn ogen hebben wonderlijke dingen gezien, en redding is voortgebracht naar Israël [zie Luc 2:30-32: let op het: licht der openbaring voor de niet-Joden].”
- 11 Maar ineens wordt de wolk [*sub umbra alarum tuarum Jehova* = onder de schaduw van uw vleugels, JHVH] een groot licht in de grot, zodat hun ogen het niet kunnen verdragen.
- 12 Maar het licht wordt langzaam minder, totdat het kind zichtbaar is, dat aan de borst van zijn moeder Maria zuigt.
- 13 Dan roept de vroedvrouw: “Wat een glorieuze dag is dit, waarop mijn ogen deze buitengewone dingen zagen.”

Hetzelfde verhaal vinden we ook in het *Kindertijd-evangelie*, waar expliciet gemeld wordt, dat het na zonsondergang is, wanneer Jozef met de vroedvrouw terugkomt.

- 1:10 En zie, [de grot] was geheel gevuld met licht, groter dan het licht van lampen en kaarsen, zelfs groter dan de zon zelf.
- 11 Toen werd het kind gewikkeld in luierdoeken en te drinken gelegd aan de borst van zijn moeder St. Maria.
- 12 En toen ze beiden [Jozef en de vroedvrouw] dit licht zagen, waren ze verbaasd; de oude vrouw vroeg St. Maria: “Bent gij de moeder van dit kind?”

Uiteraard bevestigt Maria dit. Even later geneest ze via haar kind de verschrompelde hand van de oude vrouw. In het *Proto-ev.* gaat de vroedvrouw naar buiten en komt daar Salome tegen, die ze vertelt, dat ze iets verbazingwekkends heeft gezien:

14:16 Een maagd heeft voortgebracht, wat iets tegennatuurlijks is.

Hier gelooft Salome natuurlijk geen bal van en ze gaat met de vroedvrouw mee naar de grot, waar Maria op de hoogte wordt gesteld van de controversie, die er gerezen is.

- 19 En Salome kreeg genoegdoening [d.w.z. ze mocht voelen of Maria's maagdenvlies nog intact was!].
- 20 Maar haar hand was verschrompeld en ze kreunde bitter [het ongeloof wordt meteen gestraft!].
- 21 En zei: "Wee mij, vanwege mijn zonde; want ik heb de levende God verzocht en mijn hand valt er bijna af."
- 22 Toen richtte Salome haar smeekbede tot de Heer en zei: "O God van mijn voorvaderen, gedenk mij, want ik ben van het zaad van Abraham en Izaak en Jakob.
- 23 Maak me niet ten schande voor de kinderen van Israël, maar geef me gezond terug aan mijn ouders.
- 24 Want Gij weet goed, o Heer, dat ik veel liefdadigheid in Uw naam bedreven heb en ben ik daarvoor door u zo beloond?"
- 25 Toen kwam een engel van de Heer bij Salome staan en zei: "De Heer God heeft uw gebed verhoord; steek uw hand uit naar het kind, draag het en zo zult gij hersteld worden."
- 26 Salome, weer helemaal blij, ging naar het kind en zei: "Ik zou het graag aanraken."
- 27 En ze begon Hem te vereren met de woorden: "Dit is een grote Koning, die geboren is in Israël."
- 28 En meteen was Salome genezen.

Even verderop komen de drie wijzen uit het Oosten. Zij hadden een uitzonderlijk grote ster zien stralen tussen de sterren van de hemel, die zo boven de andere sterren uitstraalde, dat die onzichtbaar werden, waardoor ze wisten, dat een grote koning geboren was in Israël en die ze dus gingen aanbidden (15:7).

Ook in het *Kindertijd-ev.* (c. 3) komen de drie wijzen opdraven met hun geschenken naar aanleiding van een profetie van Zoroaster (Zoradascht) en van Maria krijgen ze een luier van Jezus. Dan verschijnt er een engel in de vorm van de ster van de heenreis en dit licht volgen ze terug naar hun land.

- 4 Bij hun terugkeer kwamen hun koningen en prinses informeren, wat ze gezien en gedaan hebben, hoe hun reis en terugkeer was en met wie ze reisden.
- 5 Maar zij haalden de luier tevoorschijn, die St. Maria hen had gegeven, waarvoor ze een feest maakten.
- 6 En naar de gewoonte van hun land [Perzië!] maakten ze een vuur, wat ze vereren.
- 7 En ze wierpen de luier in het vuur, dat het opnam en vasthield.
- 8 En toen het vuur uit was, raapten ze de luier onbeschadigd op, alsof het vuur het niet had aangeraakt.
- 9 Toen begonnen ze hem te kussen en legden hem op hun ogen met de woorden: "Dit is voorwaar een onbetwifelbare waarheid en het is werkelijk verbazingwekkend, dat het vuur hem niet kon verbranden of verteren."
- 10 Toen namen ze hem en legden hem met het grootste respect tussen hun schatten.

Hebt u het geraden? De luier is een lap asbest.

Niet alleen Jezus' luiers, maar ook zijn badwater doet wonderen, zoals we een eindje verderop in dit merkwaardige evangelie lezen. De H. Familie is ondertussen in Egypte beland, waar, zoals we eerder zagen, de afgodsbeelden omvielen. Ook hebben er allerlei genezingen plaats door aanraking van Jezus of alleen al, doordat Maria medelijden met een vrouw had. In al deze gevallen is Satan in het spel, die telkens moet vluchten.

- 6:16 De volgende morgen bracht de [genezen] vrouw geparfumeerd water om de Heer Jezus te wassen; en toen ze Hem gewassen had, bewaarde ze het water.
- 17 En er was daar een meisje, welks lichaam geheel wit was van de lepra, die besprenkeld met het water en afgespoeld, onmiddellijk was gereinigd van haar lepra.

Het meisje vraagt of ze met de H. Familie mag meereizen, hetgeen goed wordt gevonden, en vervolgens komen ze in een stad, waar het paleis van een grote koning is. Op een dag komt het meisje bij de prinses, die een groot verdriet blijkt te koesteren vanwege haar onlangs geboren zoontje, dat lepra heeft. Het meisje vertelt haar van het badwater en de volgende dag gaat de prinses met geparfumeerd water op wasbezoek bij de H. Familie en giet naderhand datzelfde water over haar zoontje, dat meteen genezen is.

In de volgende stad, waar ze komen [c. 7], heeft weer een spontane genezing plaats. Een man, in wiens huis ze overnachtten, was pas getrouwd, maar kon niet van zijn vrouw genieten door de invloed van tovenaars. Dat was dus de volgende ochtend over en de man was zo blij, dat ze nog een nacht moesten blijven.

In weer een volgende stad komt het meisje drie vrouwen tegen, die zeer verdrietig bij een graf vandaan komen. De vrouwen nodigen het meisje en de H. Familie uit bij hen te logeren. Dan blijkt, dat de broer van de vrouwen omgetoverd is tot een muilezel door een dwaze en jaloerse vrouw, wat door geen wijze of magiër te verhelpen is. Het meisje vertelt hoe ze zelf van lepra genezen is en beweert, dat ook de dames geholpen kunnen worden. Dan gaat ze de H. Familie halen en wanneer Maria het verhaal heeft gehoord, zet ze Jezus op de rug van de muilezel en vraagt Hem de jongeman zijn normale gedaante terug te geven. Nauwelijks heeft ze dit gezegd of de muilezel is in de jongeman veranderd zonder enige deformatie. Vervolgens koppelen de drie zusters met Maria als beloning (?) de broer aan het meisje en er wordt een prachtig bruiloftsfeest voor haar gegeven.

Ook wanneer de H. Familie weer terug is in eigen land blijven de wonderen niet uit [c. 9].

Een vrouw komt bij Maria, met haar zoontje op punt van sterven. Maria is net Jezus aan het wassen en beveelt de vrouw wat badwater over haar zoontje te sprenkelen, dat na een tijdje genezen wakker wordt. Als de vrouw thuis is met haar zoontje, vertelt ze het verhaal tegen haar buurvrouw, wier zoontje aan hetzelfde euvel lijdt. Ook dit wordt genezen, maar Maria zegt wel, het verhaal niet aan de grote klok te hangen.

Een andere vrouw, ook Maria geheten, is kennelijk op de hoogte van de kwaliteiten van Jezus' luiers, want ze gaat met een fraai tapijtje naar Maria om het te ruilen tegen een luier. Weer thuis met de luier maakt ze er een mantel van voor haar zieke zoontje Caleb, dat vervolgens genezen is. De andere vrouw van dezelfde man had niets gedaan en haar zoontje ging dood. Op een dag zag deze rivale de kans schoon om de kleine Caleb in de oven te stoppen, die ze vervolgens heel heet stookte, waarna ze snel wegging. Toen Calebs moeder kwam, lag hij midden in de oven te lachen, terwijl de oven steenkoud was, en ze wist meteen, dat haar rivale dit had gedaan, en ze vertelt het verhaal aan Maria. Dan ziet de rivale het kind Caleb spelen bij de put en

ze pakt het en gooit het in de put. Toen mensen kwamen putten, zagen ze het kind op het water zitten en met touwen werd het er uitgehaald. Zijn moeder kwam en nam het kind, weeklagend, mee naar Maria, die zei dat God haar zal wreken. Een paar dagen later ging de rivale weer naar de put en ze raakte met haar voet verward in het touw, zodat ze voorover in de put viel en toen mensen haar te hulp schoten, bleek ze haar nek gebroken te hebben. Op deze manier werd het spreekwoord vervuld: wie een kuil graaft voor een ander, valt er zelf in.

Ook c. 11 gaat over een wonderbare genezing:

Een andere vrouw in de stad had twee zieke zoontjes. Toen één ervan gestorven was, ging ze met de ander, die ook op punt van sterven stond, naar de H. Maagd Maria en beklagde zich. Toen Maria het grote verdriet van de vrouw zag, zei ze: "Leg je zoon in mijn zoons bed en dek hem toe met Zijn kleren." En zodra de geur van Jezus' kleren de jongen bereikte, riep hij luid om brood en begon erop te sabbelen. Deze jongen kennen we uit het NT als Bartholomeus.

In c.12 vinden we nog meer badwatergenezingen:

Weer komt een melaatse vrouw bij Maria om hulp en Maria geeft haar wat badwater van Jezus, waarop de vrouw genezen is. Een paar dagen later komt deze vrouw bij een prins en zijn vrouw, wier huwelijk door de prins voor nietig is verklaard, omdat hij bij zijn bruid leprasporen had waargenomen. Dan vertelt de vrouw over ene Maria, die ze in een grot [!] in Bethlehem had ontmoet, die een zoontje had, Jezus genaamd, met welks badwater zij was genezen, en ze gaan met zijn tweeën naar Maria, die ook deze vrouw met het badwater geneest, waarop de prins nogmaals met haar trouwt.

Behalve vuurbestendig (fireproof) beschikken de luiers ook over genezende eigenschappen (c. 13):

- 1 Daar ter plaatse was ook een meisje, dat door Satan werd gekweld;
- 2 Want die vervloekte geest bezocht haar vaak in de gedaante van een draak, die haar wilde opslokken en zodanig al haar bloed opzoog, dat ze eruit zag als een lijk. [vgl. Testament van Salomo (1^e eeuw NC)]

Iedereen is met haar begaan en de vrouw van de prins uit het vorige verhaal zag de vrouw vanaf de top van haar kasteel zich de handen wringen en huilen en ze laat de moeder van het meisje komen en vertelt de vrouw over Maria en Jezus. De moeder gaat naar Maria en krijgt van haar wat badwater en een luier, die ze moet laten zien aan de 'vijand'. De vrouw gaat met de spullen naar huis en toen Satan weer verscheen in de gedaante van een geweldige draak [= gevleugelde slang]:

- 17 Maar zodra ze (het meisje) de luier op haar hoofd gelegd had en over haar ogen en dat hem (Satan) liet zien, kwamen er vlammen en brandende kolen uit de luier, die op de draak vielen.
- 18 Tsjonge, wat een groot wonder werd hier gedaan: zodra de draak de luier van de Heer Jezus zag, kwam er vuur uit, dat zich over zijn kop en ogen verspreidde, zodat hij luid riep: "Wat heb ik U gedaan, Jezus, gij zoon van Maria, waarheen zal ik voor jou vluchten?"
- 19 Dus trok hij zich zeer bevreesd terug en verliet het meisje.
- 20 En ze was verlost van deze ellende en loofde en dankte God en met haar al degenen, die bij het wonderteken aanwezig waren.

In die tijd was Satan reuze actief (c. 14):

Een andere vrouw had een zoontje, dat bezeten was door Satan. De jongen heette Judas (!) en hij wilde iedereen bijten en als er niemand was om te bijten, beet hij zichzelf. De moeder hoorde van Maria en Jezus en ging met Judas naar de H. Familie. Jezus is net met zijn grote broers Jacobus en Joses (Mc 14:40, gelijkgesteld aan Mc 6:3 [JB: Joset]) aan het spelen en als Judas komt, wil hij zoals gewoonlijk bijten, maar als dat niet gaat, slaat hij Jezus in zijn rechterzijde, zodat hij het uitgilt.

- 8 En op hetzelfde moment verliet Satan de jongen en rende weg als een dolle hond.
- 9 Deze jongen, die Jezus sloeg en die Satan verliet in de gedaante van een hond, was Judas Iskariot, die hem verried aan de Joden.
- 10 En dezelfde zijde, waarop Judas hem sloeg, doorboordden de Joden [*sic!*] met een speer.

5. De Wrake van Jeruzalem

Uit: E. Kölbing & M. Day, *The Siege of Jerusalem*, London 1932 (EETS N° 188)

Vindicta Salvatoris [gecomponeerd ± 700 te Aquitanië en ± 11e eeuw in AS vertaald, aldus Dobschütz]

Ten tijde van Tiberius Cæsar heerste Titus over Aquitaine te Bordeaux en leed aan kanker in het gezicht. Nathan, de zoon van Naum, bracht tribuut van Jeruzalem naar Tiberius, werd door een storm naar Bordeaux gedreven. Hij werd voor Titus gebracht, die vroeg of hij een genezing voor zijn ziekte wist. Nathan wist er geen, maar vertelde van de profeet genaamd Jezus Christus en van zijn wonderen, o.a. de genezing van de bloedvloeiende Veronica, en dood door de Joden. Toen Titus keizer Tiberius afzwoer, onder wiens heerschappij een dergelijke misdaad had plaatsgehad, werd hij plots genezen. Hij zwoer toen wraak op de vijanden van Jezus Christus en zond zijn broer Vespasian (die de Angelsaksen zijn *fyrðgemaca* noemen) naar Italië voor hulp. Ze vielen Judea binnen, waarop de koningen en prinses van dat land door vrees getroffen werden. Archelaus doodde zichzelf en Pilatus sloot zich op in Jeruzalem, waar de Joden in hoogste hongersnood verkeerden. Toen de stad gevallen was, namen Titus en Vespasianus Pilatus [gevangen] en vroegen hem hoe hij niet gevreesd had de zoon van God te doden. Pilatus antwoordde, dat de Joden Hem veroordeeld hadden en dat hij Hem niet had durven loslaten. Een van zijn discipelen verkocht Hem voor 30 zilverstukken. Hij werd geseld, met de speer doorboord en in het graf gelegd. Titus en Vespasianus zeiden, dat ze met de Joden zouden doen, zoals de Joden met Christus hadden gedaan. Sommigen doodden ze door geseling, sommigen door het zwaard, sommigen door kruisiging. Vespasianus zei: “Wat zullen we doen met de overgeblevenen?” Titus zei: “Ze verkochten onze Heer voor 30 zilverstukken; en wij zullen 30 Joden voor 1 zilverstuk geven.” En aldus deden ze. Toen vroegen ze of er een portret van Jezus Christus was, hoorden van een, dat Veronica bezat, en dwongen haar het op te geven. Ze zonden het met Pilatus naar Tiberius, Veronica ging mee. Tiberius werd genezen door het *Vernicle*, Pilatus werd voor hem gebracht en veroordeeld tot opsluiting te Vienne aan de Rhône. Tiberius beval, dat niemand hem gekookt voedsel (Cp. *Cura Sanitas Tiberii: coctum ab igne et aqua non comedet*) mocht geven, en vele dagen werd hij gevoed op *arbusta* (= *arbuta*?¹³), honing en kaas. Na vele dagen opsluiting vroeg hij de bewaker of hij in het licht mocht komen. Toen hij zag dat zijn huid zwart was als van iemand verbrand in het vuur, vroeg hij om een appel en toen om een mes om die te schillen en stak zich in de borst en stierf. De Viennes begroeven hem buiten de stad, maar de aarde wierp zijn lichaam op. Toen bouwden ze een tombe in een oude muur, maar degenen, die passeerden, pakten een kou en de bibberitis, die hen tot de dood bracht. Ze zonken zijn lijk in de Rhône, met het gevolg, dat de schepen door stormen geslingerd er zonken. Toen na 3 dagen bidden en vasten, haalden ze zijn lijk uit het water, sloten het in een ton en lieten het de rivier afdrijven, waar een rots zich opende en het opnam. [xvif]

In *De Pylate*, door Dobschütz in midden 11^e eeuw geplaatst, lijdt Vespasianus aan wespen in de neus (eerste vermelding); hij is de heerser van Galicia. De bode is gezonden door Pilatus om excuses te maken aan Tiberius voor de dood van Christus. Dan volgen het gezantschap van Volusianus en de genezing van Tiberius. Het levensverhaal van Pilatus wordt in zijn geheel

¹³ *Arbustum* = 1. Plantsoen, boomgaard; 2. Struik, boom. *Arbutum*, vrucht van de aardbezieboom.

gegeven; na ter dood veroordeeld te zijn, neemt hij een mes en doodt zichzelf (geen verslag van de belegering!).

In de Franse Chanson de Geste *La Destruction de Jerusalem* is Vespasianus al keizer te Rome; zijn seneschal gaat naar Jeruzalem om een geneesmiddel voor Vespasianus' lepra en kanker te vinden, en om Pilatus een rijk offer te vragen. Pilatus weigert deze te geven en de seneschal keert terug naar Rome, het portret van Veronica meebrengend. Deze ontmoet te Rome St. Clement, vertelt hem het verhaal van haar genezing, belooft in het vervolg naar zijn raad te leven en geeft hem het *Vernicle* (II:291-347). Vespasianus wordt genezen en in dank biedt hij Veronica welk kasteel of stad ze wenst uit zijn bezit. Ze vraagt hem dat liever aan St. Clement te geven, want wat ook van haar is, geeft ze aan hem (II:350-393). Vespasianus en Titus belegeren vervolgens Jeruzalem en nemen het in. Ze keren in triomf naar Rome terug en Pilatus wordt gestraft.

In de *Legende Aurea* staat het verhaal bij Jacobus de Mindere (c. lxxvii).¹⁴ De tekenen, die aan de belegering voorafgaan, worden opgesomd; dan volgt een verslag (als *De Pylato*) van een bode (Albam), die Pilatus naar Tiberius stuurt om zich vrij te pleiten van iedere verantwoordelijkheid voor Jezus' dood, hoe deze bode door een storm gedreven werd naar Vespasianus in Galatia, hoe Vespasianus werd genezen van de wespenplaag en, na toestemming gekregen te hebben van Tiberius, in de regering van Nero begon met de belegering van Jeruzalem; naar Rome geroepen om keizer te worden, liet hij het leiderschap over aan Titus. Het verhaal van de belegering volgt Josephus, maar op basis van *a certain apocryphal history* (vanwaar het verhaal over de wespen) is het verhaal van de genezing van Titus door Josephus toegevoegd. Tenslotte worden de Joden 30 voor een penning verkocht. (Titus heeft kanker in de neus. In *The Siege* is het in de lip, ter onderscheiding van Vespasianus.) (xviii-xix)

Noot 1 (p. xx): Het appel-mes-verhaal is waarschijnlijk een aanpassing van het verslag van Herodes' zelfmoordpoging (Jos. I, xxxiii, 7). De naakte vermelding van Pilatus' zelfmoord is te vinden bij Eus., *Hist. Eccl.* II:7; Gregorius van Tours (*Hist. Fr.* I) zegt dat Pilatus zich eigenhandig doodde; en net zo door goddelijke wraak nam koning Herodes, de vervolger der apostelen, toen hij door ziekte getroffen was, een mes om een appel te schillen en doodde zichzelf. In de 15^e eeuw vergeleek Mirc (*Festial*, ed. Erbe EETS, ES 96, p. 194) het lot van koning Herodes, die zichzelf doodde met een mes, terwijl hij een appel schildte, met dat van Pilatus, die zichzelf in het hart stak met een schaar, die hij leende om zijn nagels te knippen. In een vroeg 12^e-eeuws Engels Ms (BM Add 37472) is een afbeelding van Herodes, die zichzelf steekt; een dienaar houdt de appel op, terwijl een duivel Herodes' ziel wegvoert.

De Engelse metrische romance *Titus and Vespasian* (Ed. J.H. Herbert, 1905), gebaseerd op de verloren Latijnse bron van de Chanson de Geste, de *Leg. Au.*, het *Nic-ev.* en de geschriften van Josephus (of Hegesippus), begint met meer dan 5000 octosyllabels over de passie en verrijzenis van Christus en de tekenen en profetieën van de naderende belegering. Nathan de Jood wordt op zijn weg naar Rome naar Bordeaux gedreven, waar Vespasianus, ziek van zowel wespen als kanker, koning is. Nathan wordt voor zijn zoon Titus gebracht en vertelt hem van de wonderen van Jezus Christus. De *steward*, Velosianus, overheert het relaas. Nathan gaat door naar Nero en presenteert Pilatus' excuusbrief (waarna verslag van Pilatus' vroegere leven). Velosian gaat naar Jeruzalem om een geneesmiddel voor zijn heer te vinden en brengt Veronica met het *Vernicle* naar Gascony, waar Clements in St. Peters plaats paus is. Vespasian wordt genezen, hij en Titus belegeren met Nero's toestemming Jeruzalem. Rest als *The Siege*, behalve: Vespasianus keert, na

¹⁴ Vgl. Schotse *The Legends of the Saints*, ScTextSoc 1896.

keizer gemaakt te zijn als Nero's naaste verwant, terug naar Jeruzalem, waarna het vervolg van het verhaal van Pilatus, zijn zelfmoord en al de wonderen rond zijn lijk, waarna de romance besluit met het leven van Judas Iscariot. [xxiv-xxv]

Onderzoek hiernaar: F. Bergau, *Untersuchungen über quelle und verfasser des mittelenglischen reimgedichts, The Vengeance of God's Death*, 1901 (Königsberg Diss.). Echter niet correct in *T + V* als bron van *The Siege*; juist andersom t.a.v. de dood van Pilatus, die vraagt om een mes *For to paren a pere* (*T + V* II, 4389); vgl. *Siege* II, 1328: & *forto paren his pere*, etc. Dit zijn de enige keren, dat het een peer is (elders appel), vanwege de alliteratie in het Engels. Datering *T + V*: ± 1400; *Siege* iets daarvoor, maar na *The Troy Book* en Chaucer's *Troilus* (1382/5).

Niet langer draalden Vaspasyanus en Titus, maakten alles klaar voor de reis naar Judea, gingen aan boord en staken de zee over, zo snel ze maar konden. Daar aangekomen werd Pilatus meteen gevraagd met hen te komen praten. Met schrik in zijn benen ging Pilatus naar hen toe en zei tegen Vaspasyen al het mogelijke voor hem te zullen doen. Zonder dralen zei Vaspasiën:

1766 “Ik ben hier gekomen om te wreken
De dood van Jezus, die mij heeft genezen.”

Toen Pilatus dat hoorde, werd hij zeer bevreesd, want hij meende met grote oneer zijn lichaam en zijn bezit te zullen verliezen en aan de dood te worden overgeleverd. Omdat hij dacht beschuldigd te zijn, zei hij tegen Vaspasiën, hem precies te zullen vertellen hoe alles verliep m.b.t. de profeet en zijn dood, en hij stelt voor, dat Vaspasiën hem in de gevangenis stopt en tegen de Joden laat zeggen, dat dat is, omdat hij, Pilatus, Hem niet wilde veroordelen, maar eerder Hem verdedigde. Vaspasiën deed aldus en liet door het hele land alle Joden optrommelen. Toen ze bijeen waren, vroeg Vaspasiën, wat ze met de profeet hebben gedaan. Hij wil het nu meteen weten, want Hij was meer de Heer, dan zijn vader, koning, graaf of keizer.

1795 “Jullie hebben gehandeld als verraders,
Die zo'n oneer deden.”

Maar de stinkende afvalligen zeiden,
Dat Pilatus hem ondersteunde
En zich aan zijn kant opstelde.

1800 “Dat zagen we niet zitten,
Want al diegenen, die zich koning willen maken,
Spreken tegen je vader en tegen jou.
En Pilatus bleef zeggen,

1804 Dat hij hierom de dood niet verdiende.
Wij wilden dat niet toestaan:
Wie zich koning maakt moet sterven.

Nog een grotere arrogantie sprak hij:
1808 Want hij riep zich uit tot koning der koningen.”
Vaspasiën heeft daarop geantwoord:

“Hierom heb ik hem laten stoppen in het diepst
Van mijn kerker, omdat ik gehoord had

1812 En bovendien ook heel goed wist,
Dat hij slecht had gewerkt;

- Want meer dan van mij heeft hij van Hem gehouden.
 Nu wil ik van jullie hierover weten
- 1816 En dus zeg me de hele waarheid,
 Wie van jullie het meest bezwaard was
 Over dat Hij zich tot Heer maakte
 En koning en meester van de Joden
- 1820 En wie wat Hem deed voor dat slechte,
 Hoe jullie je tegenover Hem gedroegen
 De eerste keer, dat jullie Hem zagen,
 En waarom jullie zo'n grote haat
- 1824 Tegen Hem koesterden in jullie hart,
 Wie degenen van de Grote Raad waren
 En wie van hen jullie het best raad heeft gegeven,
 Heel die zaak in zijn totaliteit
- 1828 En vooral het begin.”

Toen de Joden dit hoorden, waren ze in hun hart blij, dat niet zij, maar Pilatus de boze piet was. Uitgebreid begonnen ze te vertellen, hoe die Jezus Christus zich tot koning had gemaakt over hen allen, wat hen zeer bezwaarde. Daarom haatten ze Hem zo, dat ze Hem niet konden luchten of zien. Vervolgens vertellen ze hoe Judas Hem verraadde en voor 30 deniers aan hen verkocht had. Judas was zijn leerling en het was slecht dat hij Hem verkocht. Degene, die de deniers had, kwam naar voren; hij was daar evenals degenen, die Hem hadden gearresteerd en nu liepen op te scheppen van de smaad en de schurkenstreken, die ze Hem deden – moge God hen vervloeken!

Ze waren naar Pilatus gaan klagen en hadden hem gezegd Jezus ter dood te veroordelen en als een booswicht te verdoemen. “Zeker waar, heer, hij wilde Hem niet veroordelen, noch aan ons overhandigen, als men hem geen verantwoordelijke zou leveren, iemand op wie hij zou kunnen terugrijpen als men hem er iets over zou willen vragen; goed wilde hij zichzelf indekken. Zonder te twijfelen namen wij (de schuld) op ons en sloten onze kinderen daarbij in. En op deze wijze werd Hij aan ons overgegeven en werd het bloed van Hem vergoten, waarmee wij zijn verbonden en onze kinderen voor hebben borg gesteld. Hierover klagen wij allen tegen jou, over dat hij ons zo'n schade deed, en wij willen, dat jij ons verlost van de verbonden, waarover we zojuist spraken.”

- 1871 Vaspasiën heeft dit gehoord,
 Hun oneerlijkheid heeft hij beluisterd,
 Hun boosaardigheid, waarvan ze zo vol waren,
 Zoals door hen goed werd getoond.
 Hij liet hen allen tezamen vastnemen
- 1876 En zette hen in een groot gebouw.

Toen liet hij Pilatus ontbieden en uit de gevangenis verlossen. Pilatus kwam voor hem en vroeg zijn heer of hij zo fout geweest was wat betreft de profeet en zijn dood.

- 1883 “Niet zo erg als ik dacht
 En als ik in mijn hart oordeelde.”
 Hij zag Pilatus voor zich staan

- En beval hem met de volgende woorden:
 “Ik wil al de Joden vernietigen
 1888 Er zal er geen een zijn, die niet zal sterven.
 Goed hebben ze alles weten te onthullen
 Vanwaar zij allen moeten sterven.”
 Hij liet hen voor zich roepen
 1892 En zette er dertig apart;
 Hij liet voldoende paarden aanrukken
 En liet hen aan de staarten vastbinden,
 Zodat ze allen uit elkaar werden getrokken,
 1896 Voorwaar, geen een ontsnapte dat lot.
 Aldus liet hij die dertig vernietigen.
 De anderen konden daar niet om lachen;
 Waarom hij dat deed, vroegen ze.
 1900 Hij zei: “Voor de dood van Jezus,
 Die zo gemeen was behandeld.
 Of reuzensnel geef je Hem me terug,
 Of jullie zullen allen smadelijk sterven.”
 1904 “Op ons woord, aan Jozef hebben we Hem gegeven
 En daarna zagen we niets meer van Hem.
 Jozef heeft Hem van het kruis afgenomen
 En we weten niet, wat hij met Hem deed;
 1908 En als jij ons Jozef teruggeeft,
 Zal je door hem het lichaam van Jezus terughebben.”

En Pilatus antwoordde hen: “Jullie vertrouwden hem niet, daarom liet je Hem bewaken; drie dagen bleven jullie daar waken, waar Hij was neergelegd, want jullie zeiden, dat Hij gezegd had, dat Hij op de derde dag zou verrijzen. Dat had Hij tegen zijn leerlingen gezegd. Jullie twijfelden of zij Hem niet zouden stelen in de nacht en Hem wegdragen. En dat ze zouden bekend maken, dat zij Hem levend hadden gezien, en dat ze de mensen zouden doen dwalen in de schepping en vals doen geloven; want als Hij was verrezen, zou dat een groot gevaar en grote narigheid zijn.” Hierop zei Vaspasiën, dat ze allen behoorden te sterven, waarop de Joden zeiden, dat dat weinig nut had, want ze konden Jezus toch niet terugbrengen als ze niet eerst Jozef zouden terugkrijgen.

- 1933 Zoveel werden er daar gedood met schande,
 Dat ik niet weet hoe ik het verhaal moet vertellen
 Voor een deel liet hij hen verbranden:
 1936 (Want) zo wilde hij hun leven beëindigen.

Onder de Joden was er een, die - toen hij zag, dat ze allemaal moesten sterven - met luide stem uitriep:

- 1941 “En als ik Jozef zal tonen,
 Zal dan mijn leven gered worden
 En dat van mijn vrouw en al mijn kinderen?”
 1944 Vaspasiën antwoordde onmiddellijk:
 “Jawel en twijfel er niet aan,

Je zal lid noch leven verliezen.”

Meteen nam de man Vaspasiën mee naar de toren, waarin ze Jozef hadden opgesloten en zei: “Ik zag hem daarin gestopt worden en weet goed, dat hij er niet meer uitgekomen is. Pilatus liet hem overal zoeken, maar ze hebben hem niet gevonden.” Vaspasiën vroeg toen, hoe lang geleden dat was: “Zeg me, waarom ze hem hier stopten en opsloten; wat heeft hij misdaan?” En ze vertelden het hele verhaal, hoe Jozef van hen het lichaam van de profeet overgenomen had, toen die was overleden, en dat hij het ergens neergelegd had, waar niemand het kon vinden, zodat ze het niet terug konden krijgen.

“Het was ons ontstolen; dat wisten we goed,
Evenals dat we erom zouden worden ondervraagd,
Als het niet gevonden zou kunnen worden.
Daarom besloten we allen tezamen,
Dat we heel snel Jozef zouden grijpen
En dat we hem van het leven zouden beroven,
Zodat hij ons niet meer zal beschuldigen.
En wie naar Jezus zal vragen,
Zal Jezus door Jozef terugkrijgen.
Want Jozef heeft Hem gehad.
Zo zouden we vrede hebben over Jezus,
Omdat men Jozef niet zal hebben,
Omdat die het leven verloren had.

We hebben zijn discipelen van tevoren horen getuigen, dat hij op de derde dag zal verrijzen en uit het graf naar buiten komen; daarom hebben wij Jozef in die kerker opgesloten.” Vaspasiën vroeg of ze hem eerst gedood hadden.

1987 “Geenszins, maar stevige klappen gaven we hem
En daarna stopten we hem daarbeneden,
Voor de dwaasheden, die hij zei,
En die hij aan ons ten antwoord gaf
(Toen) we hem vroegen om Jezus,
1992 Die hij ons had ontstolen en afgenomen.”

Nu vraagt Vaspasiën, of ze denken, dat hij dood is, en ze antwoordden, dat ze dat niet weten, maar dat naar hun mening hij wel dood zal zijn, want het is al zolang geleden, dat hij daarin werd gestopt.

Vaspasiën overtuigde hen, dat net zo goed Degene Jozef beschermd kan hebben, die hem heeft genezen en hier naar toe heeft gebracht, aangezien alleen Hij tot zoiets in staat is, wat ook de reden is, waarom Jozef werd ingemetseld en klappen heeft gekregen. Hij kan zich niet voorstellen, dat Jezus Jozef daar zou hebben laten stikken, en besluit de zaak grondig te onderzoeken. De Joden halen de deksel van de put en Vaspasiën roept Jozef, maar krijgt geen antwoord. Volgens de Joden zou het een wonder zijn als hij nog leefde, zo lang als hij daar heeft gezeten zonder eten of drinken of ander comfort. Maar Vaspasiën wil eerst zien, dan geloven, vraagt om een lang touw, dat snel wordt gebracht, terwijl hij nog een paar keer roept zonder resultaat. Dan begrijpt hij, dat hij geen antwoord hoeft te verwachten, en laat zich naar beneden

zakken. Daar aangekomen kijkt hij rond en ziet in een nis een licht. Hij laat het touw ophalen en stapt de nis in.

* * *

Voordat we met Vaspasien in Jozefs *kluis* stappen, wil ik eerst dit stukje verhaal in ogenschouw nemen. De historische Vespasianus heeft weinig meer te maken met de Vaspasien, die hier ten tonele wordt gevoerd, al heeft hij uiteraard wel als model gefungeerd. Vespasianus is de hoofdfiguur in de historische ‘roman’ (meer autobiografie) van Flavius Josephus, die zelf als ‘Jozef’ ook een belangrijke rol speelt in dit boek, dat handelt over de val van Jeruzalem. Ook Josephus zat opgesloten en wordt op een gegeven moment voor Vespasianus en Titus gebracht. In dit boek vol curiositeiten, *De Joodse Oorlog* genaamd, geeft Josephus op vele plaatsen te kennen, dat de ondergang van Jeruzalem de straf van God is vanwege de zondigheid van het Joodse volk, welke zondigheid hij dan ook breed uitmeet (inclusief een moeder, die haar kind opeet).

4:325 Maar ik denk, dat God deze verontreinigde stad veroordeeld heeft tot vernietiging en geweld heeft, dat het heiligdom gereinigd wordt door vuur...

5:335 Want God sloeg hun ogen met blindheid vanwege hun overtredingen...

5:560 Maar het was God, die het volk veroordeelde en iedere manier van ontsnappen tot hun vernietiging omkeerde... Ik kan niet binnenhouden wat mijn gevoelens me dicteren. Ik denk, dat wanneer de Romeinen hun aanval op deze heiligschennende schurken nog langer hadden uitgesteld, óf de grond zich geopend zou hebben om de stad te verzwelgen, óf een vloed haar overweldigd, óf bliksem haar vernietigd zou hebben zoals Sodom. Want zij bracht een generatie voort, goddelozer dan zij, die toen werden vernietigd, een generatie, wier dwaze grillen de natie naar de ondergang voerden.

En in een speech tot zijn landgenoten in Boek 6 (110) zegt hij:

‘Het is God zelf, die met de Romeinen vuur brengt om de tempel te zuiveren en die deze stad van de aardbodem vaagt, zo vol bederf als nog nooit het geval is geweest.’

We kunnen begrijpen, dat Josephus geen populaire schrijver bij de Joden was en zeker niet, vanwege de dubieuze populariteit, die hij bij de Christenen genoot, die het werk in een geheel nieuwe richting ombogen. Voor de Middeleeuwen is God identiek met Jezus en zo is het maar een kleine stap van Josephus’ wraak van God, naar Vespasianus (of zie eerder, keizer Tiberius), die de dood van Jezus komt wreken. En had Jezus het niet zelf voorspeld [Luc 19:41-44]:

“Er zullen dagen over u (= Jeruzalem) komen, waarin uw vijanden een bolwerk tegen u zullen opwerpen en u omsingelen en u van alle zijden in het nauw brengen en zij zullen u en uw kinderen in u vertreden en zij zullen in u geen steen op de andere laten, *omdat* gij de tijd niet hebt opgemerkt, dat God naar u omzag.”

Al in vs 26 noemt Robert de Boron de Joden *la gent de pute eire*, het volk van hoerenjongen, de vijanden van Jezus. Ook Judas is zo’n hoerenjong (277) als verrader van Jezus voor 30 deniers. Valselijk hebben ze Hem aan het kruis geslagen (456) en de stinkende honden bij het kruis (526) wilden eerst zijn lichaam niet afstaan aan Jozef. Wanneer Jozef in de gevangenis bezocht wordt door Jezus, heeft hij het over Joodse *pautenieren* (784), volgens VERDAM: zwervers, landlopers, vagebonden, afgeleid van *pauteniere* = bedelzak, buidel, geldzak. In 1039 zegt Robert, dat het de rijke mensen in Judea zijn, die Hem haatten, maar in 1051 is het toch weer

generaliserend *La pute gent*, het hoerenfolk, en *Li Juif, qui sunt de pute eire* (1060), kruisigden Hem, na Hem stevig te hebben geslagen.

Overigens is het thema nauw vervlochten met Pilatus' handwassing, een dapper mens, die zoiets nooit zou toelaten (1137/9). Hoe minder schuld voor Pilatus, des te meer schuld op de Joden! Het vrijpleiten van Pilatus is nodig om de schuld geheel op de Joden te kunnen schuiven, een proces, dat al in het NT in gang wordt gezet. Zo is er de gewoonte van Pilatus 'bij elk feest een gevangene los te laten voor wie zij dit vroegen.' (Mc 15:6), een uitermate merkwaardige gewoonte voor een bezetter. Bij Lucas (23:17) vinden we hierover een tussengevoegd vers, duidelijk nodig voor de plotselinge overgang naar het schreeuwen om de vrijlating van Barabbas. Want eerst zegt Pilatus: "Ik zal Hem dus geselen en dan loslaten," waarop vers 17 stelt: Want hij was verplicht hen op het feest iemand los te laten. In het Joh-ev. wordt het bijna een persiflage, wanneer Pilatus zegt (18:39): "Maar bij u [de Joden] bestaat het gebruik, dat ik u op Pascha iemand loslaat." Bij Mattheus (27:17) vraagt Pilatus: "Wie wilt ge, dat ik u zal loslaten, [Jezus] Barabbas of Jezus bijgenaamd de Messias?" Maar bij Marcus vraagt hij: "Wilt ge dat ik u de koning der Joden loslaat?" en uit henzelf komt de vraag om Barabbas. Ook Johannes en zoals we zagen Lucas volgen dit scenario.

Pilatus oordeelde het raadzaam de schare haar zin te geven (Mc 15:16), liet Barabbas los en gaf Jezus - na geseling - over om gekruisigd te worden, uiteraard aan zijn eigen soldaten. Bij Mattheus echter nam Pilatus, toen hij zag dat niets meer baatte, maar dat er veeleer oproer ontstond, water en waste zich de handen ten aanschouwe van de schare, waarna de verschrikkelijke tekst komt van het volk, dat zegt: "Zijn bloed kome over ons en onze kinderen." Dan volgt dezelfde tekst als bij Marcus. Ook Lucas en Johannes hebben deze bloedwraaktekst *niet!* Lucas is wel vaag, als Pilatus Jezus overdraagt:

doch Jezus gaf hij over aan hun wil. (23:25)

Nergens zegt hij, wie de kruisigenden zijn: telkens is er weer een vaag 'zij'. Pas in vs. 36 komen 'ook' de soldaten naderbij om Hem te bespotten, etc. Ook bij Joh. luidt de tekst:

Toen gaf hij Hem aan hen over.

Pas in vs. 23 wordt gezegd:

Toen de soldaten Jezus gekruisigd hadden...

waarbij we dan maar moeten bedenken, dat dit Romeinse soldaten zijn, aangezien er verder geen soldaten zijn; de tempelsoldaten worden 'dienaar' genoemd, niet 'soldaat'.

Mattheus, de enige met de handwassing en de Joodse zelfvervloeking, is ook de enige met de droom van Pilatus' vrouw. Ook is hij de enige met de consequente keuze. Het *Nic-ev.* volgt deze versie in zijn geheel, met hier en daar wat toevoegingen uit het Joh.-ev. De houding van Pilatus is er nog onwaarschijnlijker op geworden. Eindeloos blijft hij Jezus verdedigen, daarin zelfs nog ondersteund door Nicodemus, Veronica en andere, door Jezus genezenen, maar uiteindelijk komt hij er niet onderuit toestemming te geven, bang als hij is voor zijn baantje. Wanneer na de dood van Jezus Jozef wordt gegrepen en ondervraagd, zegt hij:

"God zei door de profeet: Wraak is aan Mij, en Ik zal jullie terugbetalen het kwaad gelijk dat waarmee jullie mij hebben bedreigd. De god, die jullie aan het kruis hingen, zal me uit jullie handen verlossen. Al jullie doortraptheid zal op jullie neerkomen. Want de landvoogd, toen hij zijn handen waste, zei: 'Ik ben rein van het bloed van deze rechtvaardige,' maar jullie antwoordden: 'Zijn bloed kome over ons en onze kinderen.' En zoals jullie het hebben gezegd, zo mogen jullie voor eeuwig vergaan." [IX:9-11]

In 6:11 noemt Pilatus de Joden een opstandig volk en werpt zich op als een Oud-testamentische profeet, door de Joden te herinneren aan hun godafvalligheid in de woestijn, toen

zij het kalf aanbaden. In *Het proces en de veroordeling van Pilatus* horen we Pilatus hetzelfde argument gebruiken. Tiberius vraagt hem, waarom hij het deed, en Pilatus antwoordt: “Ik deed het vanwege de overtredingen en opstandigheid van de wetteloze en goddeloze Joden.” Met als gevolg dat Tiberius, ‘vol toorn’, een decreet afkondigt, waarin hij verklaart, dat de Joden ... verspreid moeten worden over alle volkeren, in slavernij gebracht en door hun volk uit Judea zo snel mogelijk te verdrijven, [aangezien is] aangetoond – voor zover dat nog niet het geval is – dat zij vol kwaad zijn.

Uiteraard had dit tot gevolg, dat Licianus

...heel het volk van de Joden vernietigde, en de overblijvers in slavernij bracht.

Ook Pilatus, zoals we zagen, wordt ter dood veroordeeld en in zijn laatste stonde bidt hij tot de Heer:

“O Heer, vernietig mij niet met de doortrapte Joden, want ik zou mijn hand niet aan U geslagen hebben, ware het niet vanwege het volk van de wetteloze Joden, omdat zij een opstand tegen mij uitlokten...”

Opvallend is in dit verband, dat in *De dood van Pilatus* [supra] totaal geen poging tot witwassen van Pilatus wordt gepleegd en zo ook totaal geen zwartmakerij van de Joden.

Daarentegen is het *Evangelie van Petrus* een extreem voorbeeld van het alle schuld op de Joden schuiven. Van de tekst is maar een gedeelte teruggevonden (in 1886/7 te Akhim in Boven-Egypte in het graf van een monnik). Het evangelie was bekend aan Serapion, bisschop van Antiochië van 190-211, die er grote moeite mee had. Het behouden stuk tekst begint meteen met het witwassen van Pilatus:

1 ... van de Joden echter waste niemand zijn handen, noch Herodes, noch een van zijn rechters. En toen zij (hun handen) niet wilden wassen, stond Pilatus op.

2 Daarop beval koning Herodes om de Heer weg te leiden met de woorden: “Wat ik u bevelen heb met Hem te doen, doet dat.”

5b En hij gaf Hem over aan het volk op de dag vóór hun feest der ongezuurde broden.

6 En zij namen de Heer en duwden Hem in looppas voort en zeiden: “Laat ons de Zoon van God voortslepen, nu we Hem in onze macht hebben gekregen.”

7 En zij deden Hem een purperkleed om en zetten Hem op een rechterstoel en zeiden: “Richt rechtvaardig, koning van Israël!”

8 En een van hen bracht een doornenkrans en zette die op het hoofd van de Heer.

9 En sommigen gingen voor Hem staan en spuwden Hem in het gezicht, anderen sloegen Hem op zijn wangen, weer anderen staken hem met een riet en enigen geselden Hem en zeiden: “Met zulk een eer willen wij de Zoon van God eren!”

We zien, dat alle actie van de Romeinse soldaten, die we uit de andere evangeliën kennen, hier door het simpele niet vermelden van deze soldaten is overgebracht op de overgebleven kandidaten voor die rol: de Joden. Bovendien worden de uitgevoerde kwellingen vergroot, terwijl ook de intentie wordt verzwaard: “Laten we Hem over de grond sleuren.” Wanneer een van de medegekruisigden de Joden berispt, dat ze aan Jezus een onrechtvaardige kruisigingsdaad voltrekken, krijgt hij als antwoord, dat ze hem voor straf zijn benen niet zullen breken (vs 14). Wanneer ze Hem zure wijn gemengd met gal te drinken hebben gegeven, wordt gezegd:

En zij vervulden alles en maakten de maat van de zonden over hun hoofd vol. (17)

Echter na Jezus' dood beseffen de Joden, welk een groot kwaad ze zichzelf hebben aangedaan en ze slaan zichzelf op de borst en zeggen: "Wee over onze zonden, het gericht en het einde van Jeruzalem is nabijgekomen."

In 46, wanneer de Romeinse [sic!] soldaten, die het graf bewaken, bij Pilatus verslag komen uitbrengen van de verrijzenis, zegt Pilatus nog eens: "Ik ben rein aan het bloed van de zoon Gods."

Het witwassen van Pilatus is op te vatten als een poging tot het acceptabel maken van het Christendom in Romeinse ogen; het hierdoor automatisch overdragen van schuld op de Joden kan gezien worden als een afzetten tegen de ouderreligie, een soort rituele vadermoord; het zwartmaken van de Joden echter kan niet anders gezien worden dan als anti-Judaïsme (= 'anti-semitisme'). Dit anti-Judaïsme is al heel oud en had vooral in de Hellinistische tijd een hoge vlucht genomen. Dit heeft voornamelijk te maken met de Joodse gewoontes geen andere goden te vereren en geen vreemd voedsel te eten. De gruwelverhalen uit het OT en uit het boek Makkabeeën spreken wat dat betreft boekdelen. Leest u het 4^e boek der Makkabeeën er maar eens op na.

Ook in de Romeinse tijd waren de Joden een volk 'gehaat door de goden.' Gemakkelijk verandert onbegrip in wanbegrip en de verhalen deden de ronde, dat de Joden een ezel in hun tempel vereerden. Ook in Egypte circuleerden al vroeg verhalen, die de Joden in een kwaad daglicht plaatsden. Zo zouden ze melaatsen zijn, die koning Bocchoris het land uitzette op advies van het orakel van Ammon. Ook in Griekenland worden vroeg rare berichten verspreid. Tenminste twee schrijvers verspreidden de sage van de rituele moord: ieder jaar zouden de Joden een Griek gevangen nemen, hem in de tempel vetmesten en tenslotte voor rituele doeleinden vermoorden.

De eerste geregistreerde pogrom was in 38 AD te Alexandrië n.a.v. het bezoek van koning Herodes Agrippa. Joden maakten dit bezoek belachelijk door een onnozele hals, *Carabas* genaamd, als een koning uit te dossen en uitbundig te huldigen. De stadhouder Flaccus zag dit als een bespottung van de vriend van de keizer en verklaarde de Joden tot ongewenste vreemdelingen en indringers. Kennelijk was hierop gewacht, want binnen een kwartier hadden de stadsbewoners de Joden bij elkaar gedreven en was er overgegaan tot een massale moord- en plunderpartij, gevolgd door de gebruikelijke brandstichting.

Officieel heeft de Kerk nooit beweerd, dat de Joden schuldig zijn aan de dood van Jezus. In de geloofsbelijdenis van Nicea (381) lezen we:

Die geleden heeft onder Pontius Pilatus.

Zo staat ook in de *Annales* van Tacitus:

Christus werd onder de heerschappij van keizer Tiberius door de procureur Pontius Pilatus terechtgesteld.

Echter reeds Melito, bisschop van Sardes, verklaarde in een beroemd geworden paaspreek:

Wat heb jij gedaan, Israël? Heb jij dan niet de tekst uit de Schrift gelezen: vergiet geen onschuldig bloed tot uw eigen bederf? 'Ik heb werkelijk de Heer gedood,' zegt het Joodse volk. De Heer moest lijden, maar niet door jou. Hij moest terechtgesteld worden, maar niet door jouw rechtspraak. Jij bereidde voor Hem scherpe spijkers en valse getuigen, ketens en zweepslagen, azijn en gal, het zwaard [= de lans?] en de ellende als voor een moordenaar. En zo doodde jij jouw Heer op de grote feestdag. Jij hebt, o Israël, niet geweten, dat Deze de eerstgeborene van God is. Israël, jij die de wet overtreedt, waarom heb je dit onrecht begaan, je Heer in ongehoorde kwellingen te storten, jouw Heer, die jou gevormd heeft, die jou geschapen heeft, die jou geëerd heeft, die jou Israël [= strijder

Gods] genoemd heeft? Jij hebt tegen de Heer gestemd, Hem voor wie de volkeren zich ter aarde wierpen, voor wie de onbesnedenen bewondering hadden, voor wie zelfs Pilatus zich de handen wies, die hen jij op het grote feest gedood. Jij hebt je Heer midden in Jeruzalem gedood. Hoort het, alle geslachten der volkeren, en ziet: een ongehoorde moord werd midden in Jeruzalem, in de stad van de Wet, bedreven. En wie werd vermoord? Die de aarde ophing, die de hemel vastmaakte, werd zelf vastgespijkerd. Die het heelal schiep, werd zelf aan het hout vastgenageld. De Heer werd gedood. God werd vermoord. De koning van Israël werd door de handen van de Joden geëlimineerd. O, de ongehoorde moord! O, het ongehoorde onrecht!

Hiermee was de mythe van de godsmoord vastgelegd, in feite een logisch voortvloeiend uit de usurpatie van de bijbelexegese door het Christendom. Zoals bijv. Origines (3e eeuw, Alexandrië) verklaart naar aanleiding van 'zijn bloed kome':

Daarom zijn ze niet alleen aan het bloed van de profeten schuldig geworden, maar ook aan het bloed van Christus. Daarom horen zij God tegen hen zeggen: "Wanneer gij uw handen uitbreidt, verberg Ik mijn gelaat voor u, want uw handen zijn vol bloed!" Daarom lieten zij het bloed van Christus niet alleen over de Joden, die tijdgenoten van Jezus waren, als een vergelding komen, maar ook over alle nakomende generaties van Joden, tot aan het einde der tijden.

Dat verhaal over 'het bloed van de profeten' kunnen we al in het begin van het boek Handelingen (7:51ff) terugvinden in de rede van Stephanus:

- 51 Hardnekkigen en onbesnedenen van hart en oren, gij verzet u altijd tegen de (H.) Geest; gelijk uw vaders, zo ook gij. (Jes 63:10)
- 52 Wie van de profeten hebben uw vaders niet vervolgd? (2 Kron 36:16; Luc 6:23); zelfs hebben zij hen gedood, die geprofeteerd hebben van de komst van de Rechtvaardige, van wie gij nu verraders en moordenaars geworden bent,
- 53 gij, die de wet ontvangen hebt op beschikking van engelen, doch haar niet hebt gehouden.

We zien hier al vrijwel alle elementen aanwezig: de Joden zijn Messias-moordenaars: eerst de profeten en dan de Rechtvaardige. In Handelingen zijn de Joden vervolgers en Paulus is een van degenen, die in hun ijver Stephanus stenigen. Na zijn bekering wordt hijzelf het slachtoffer van dergelijk religieus fanatisme, wat natuurlijk tevens aanleiding is om zich stevig af te zetten. Ook bij Paulus zit het anti-Judaïsme in zijn theologie ingebakken: zie Hebr 10:29f:

- 29 Hoeveel zwaarder straf, meent gij, zal hij verdienen, die de Zoon van God met voeten heeft getreden...
- 30 Want wij weten wie gezegd heeft: Mij komt de wraak toe, Ik zal het vergelden! En wederom: De Here zal zijn volk oordelen. Vreselijk is het, te vallen in de handen van de levende God.

Een van de aktievere figuren uit de vroeg-Christelijke anti-Joodse campagne is Johannes Chrysostomes, die van 386-397 hofprediker was van de bisschop van Antiochië, in welke stad een actief verkeer tussen de Joden en Christenen was, hetgeen de bisschop een doorn in het oog was vanwege de gevaarlijke invloed die dit had. Johannes met-de-gouden-stem kreeg de opdracht er wat aan te doen en schreef acht berucht geworden preken:

“Laat het u niet verbazen, wanneer ik de Joden rampzalig heb genoemd, want zij zijn werkelijk rampzalig en ellendig, die zoveel goede zaken, die van de kant van de hemel in hun handen kwamen, hebben afgewezen en met veel ijver hebben verworpen. Zij hebben de profeten van jongs af aan gekend en Hem, over wie geprofeteerd was, gekruisigd. Zij, die tot het zoonschap geroepen waren, zijn tot het geslacht der honden vervallen. Zo worden ook redeloze dieren, wanneer ze van een overvloedige ruif genieten en zeer vlezig worden, lastiger en onhandelbaar en dulden zij juk noch teugels, noch de hand van de menner. Zo ook de natie der Joden: doordat zij via dronkenschap en vlezigheid in het uiterste kwaad geraakt zijn, zijn ze springerig geworden en hebben zij het juk van Christus niet aangenomen, noch de ploeg van zijn leer getrokken. Dergelijke redeloze dieren worden, omdat ze niet geschikt zijn om te werken, geschikt voor de slacht. Dat hebben die Joden ook mee moeten maken: omdat ze zich onbruikbaar voor de arbeid betoonden, zijn ze voor de slacht geschikt geworden. Ik weet, dat velen eerbied hebben voor de Joden en hun levenswijze nu voor eerbiedwaardig houden. Daarom haast ik mij dit verderfelijke vooroordeel met wortel en tak uit te rukken. Ik heb gezegd, dat de synagoge er in niets beter voor staat dan het theater. Inderdaad, de synagoge is niet alleen een bordeel en een theater, maar ook een hol van rovers en een onderkomen voor wilde dieren. En niet alleen wilde dieren, maar zelfs voor onreine wilde dieren.”

Fragmenten uit zijn preken zijn opgenomen in de Byzantijnse liturgie voor de Goede Week. Op 27 januari is zijn (Roomse) herdenking als bisschop, belijder en kerkleraar (-407). Chrysostomos, dat is Guldenmond, om de glans van zijn welsprekendheid, Patriarch van Constantinopel, door keizerin Eudoxia, die zijn vrij woord lastig vond, twee maal verbannen. Er is een speciale *collecta*:

Moge met hemelse genade, zo smeken wij, Heer, Uw Kerk verrijkt worden: welke Gij door de glorierijke verdiensten en leringen van de H. Johannes Chrysostomos, Uw belijder en bisschop, hebt willen verheerlijken. Door...

Met als *graduale* (Eccl 44:16):

Deze is Uw hogepriester, die gedurende zijn leven aan God behaagd heeft. Zijn gelijke werd niet gevonden om de Wet te onderhouden van de Allerhoogste.

En tot slot de *alleluia* (Jac 1):

Zalig de man, die de beproeving doorstaat: want daar hij beproefd is geworden, zal hij de kroon van het leven ontvangen. Alleluia.

Na de verwoesting van Jeruzalem door Hadrianus, keizer van 117-138, was het de Joden verboden Jeruzalem te betreden. Het Edict van Milaan (313) bezorgde de Christenen de felbegeerde godsdienstvrijheid, maar niet de Joden. Wanneer die het waagden een heiden te bekeren, werden ze verbrand, een lot wat hen ook wachtte, wanneer ze probeerden te verhinderen, dat een Jood Christen werd. Ook mochten Joden geen slaven meer hebben. Wel mochten ze naar Jeruzalem, maar dit was als extra straf bedoeld, want ze mochten eenmaal per jaar, op de dag van de verwoesting, daar gaan klagen ter herinnering aan de Romeinse en nu ook Christelijke suprematie.

Ook Augustinus, in *De Stad van God* (18:46) schrijft, dat de Joden, die Hem doodden en weigerden in Hem te geloven en te geloven, dat hij moest sterven en verrijzen, een vreselijke verwoesting door Romeinse hand leden en geheel uit hun koninkrijk ontworteld werden... Ze werden verspreid over heel de aarde - want er is inderdaad geen plek op aarde, waar ze niet te

vinden zijn - en dragen zo door het bewijs van hun eigen Schrift getuigenis voor ons uit, dat wij de profetieën over Jezus niet hebben verzonnen.

Het ontbreekt Augustinus niet aan spitsvondigheid, want zelfs als een Jood niet gelooft in onze schrift, dan vervult hij zijn eigen Schrift, aangezien zij die lezen met blinde ogen. Toch vindt hij de radicale uitroeiing van alle Joden te ver gaan. Op goed gezag van een psalm zegt hij:

‘Doodt hen niet..., maar verspreidt hen met alle macht en op gezag van de Apostel...’

Paulus uiteraard, Rom 11:11, waar staat dat de struikeling (val) van Israël tot het heil der heidenen [= niet-Joden] geworden is. Dus de Joden moeten in leven blijven om daarmee de waarheid van het evangelie te kunnen aantonen en ze kunnen het beste maar over de hele wereld verspreid worden, zodat ze overal als getuigen kunnen fungeren.

In de apocriefe literatuur kunnen we ook wel voorbeelden aantreffen van een ver(der) doorgevoerd anti-Judaïsme. Zo lezen we in een speech van Johannes in de *Handelingen van Johannes*, 94:

Voor Hij gepakt was door de wetteloze Joden, die de wet werden voorgeschreven door een wetteloze slang, &c.

Of zoals in de *Openbaring van Paulus*:

Mijn bloed is om jullie vergoten en toch hebben jullie geen berouw gehad. Om jullie heb Ik een krans van doornen op Mijn hoofd gedragen. Voor jullie heb Ik vuistslagen op Mijn kaken gekregen... Water vroeg Ik, toen Ik aan het kruis hing, en ze gaven Me azijn met gal vermengd. Met een lans openden ze Mijn rechterzijde. Omwille van Mijn naam hebben ze Mijn dienaren gedood, de profeten en de rechtvaardigen gedood.

Laten we echter terugkeren naar de praktijk van Christelijke naastenliefde. In 388 laat de bisschop van Edessa een synagoge te Callinicum a/d Eufraat in brand steken. Keizer Theodosius gelast hem de wederopbouw. Hiertegen komt bisschop Ambrosius van Milaan in het verweer: de ere Gods staat op het spel. Geen Christen mag gedwongen worden een plaats van goddeloosheid en ongeloof op te bouwen. Zelfs verklaart hij in zijn brief aan de keizer zelf de opdracht te hebben gegeven tot de vernieling van deze plek, waar Christus wordt verloochend.

Een van de kerkvaders, die zeer veel aan de Joden te danken heeft, ja, die door hen geholpen werd bij het maken van zijn Vulgatavertaling van de Bijbel is de H. Hiëronymus (331-420). Maar tegen hen, die zijn Joodse studies hem als ketterij verweten, betuigt hij zijn ware geloof door te vertellen: “Als het nodig is de enkeling en het volk te verachten, dan verafschuw ik der Joden met een onuitsprekelijke haat.” [WK 114]

Christendom en Jodenhaat gaan hand in hand of zoals ene Erasmus het zou formuleren: “Als het voor een goed Christen een verplichting is om de Joden te haten, dan zijn we allemaal goede Christenen.”

Niemand spreekt over Christenen als een volk. We zijn ons er terdege van bewust, dat het Christendom een geloof is. Maar het Jodendom blijft de mythe van een volk achtervolgen. 2000 jaar, nadat het Joodse volk ophield te bestaan en er alleen nog sprake is van een Joodse religie, worden deze termen (volk en religie) nog steeds met elkaar verwisseld. Evengoed als iedereen Christen kan worden door zich te laten dopen en de Christelijke leer aan te nemen, zo kan men ook Jood worden door zich te laten besnijden en de Joodse leer aan te nemen. Daarmee wordt je geen lid van een volk, maar van een religie. Van een nog veel grotere waanzin getuigt het om deze geloofsaanhangers ‘Semieten’ te noemen, eveneens een volkomen misplaatste, reeds lang achterhaalde taalgroepnaam. Vanwaar ik het ook verwerpelijk vind te spreken van ‘anti-semitisme’, aangezien het een volkomen onduidelijke zaak is wie die Semieten zijn. Gaan we in de Bijbel na wie Sem is, dan komen we helemaal bij de Zondvloed terecht! Deze zou volgens

orthodoxe berekening hebben plaats gehad zo'n 2300 jaar VC! Noah had 3 zonen en als we de mythe moeten geloven, zou 1/3 van de wereldbevolking Semiet kunnen zijn.

Waar we hier echter over praten, is over geloofshaat tussen de grote geloven: Christenen – Joden – Moslims – Hindoes – Boeddhisten, en tussen onderdelen van deze geloven, die elkaar in de praktijk met dezelfde haat blijken te haten als de aanhangers van de diverse religieuze systemen elkaar. Hoe komt het nu, dat al deze religieuze systemen, die allemaal de goddelijke *liefde* proclameren, zoveel haat en onverdraagzaamheid ten toon spreiden? Maar liefde en haat gaan ook hand in hand:

Lief had Gij rechtvaardigheid en Gij haat rechtsverkrachting (Ps 44, Vulgata).

Het idee is prachtig, maar de uitwerking is verschrikkelijk, want we zien de hekken van de concentratiekampen, de brandstapels van de inquisitie, de eeuwige straffen van de hel al op ons afkomen. De haat is dus een onvermijdelijk bijverschijnsel van alle godsdienst. Bemin het goede, haat het kwade. Maar wat is het kwaad? In principe natuurlijk alles wat anders denkend is, maar er zijn gradaties. Sommigen zijn meer de gebeten hond dan anderen. Daar spreekt een inferioriteitsgevoel mee mee: zowel de Joodse religie als de daarmee samenhangende cultuur zijn duidelijk superieur ten opzichte van het Christendom. Dit gold zeer zeker in de Middeleeuwen. Op die manier vormde het Jodendom een voortdurende bedreiging van het Christendom, een bron van infectiegevaar, een veroorzaker van ketterse ideeën, die de basis van het Christendom bleef aantasten. De meest effectieve, reeds in de Oudheid toegepaste manier om een geloof te diskwalificeren, is het verspreiden van laster en valse voorstellingen. [...]

6. Het Genootschap van de Graal

1. Petrus (& de Graalmis)

Het derde en laatste deel van de “Jozef van Arimathea” van Robert de Boron beschrijft de verdere lotgevallen van Jozef en zijn “Graalgenootschap”.

Jozef nam dus afscheid van Vespasianus en reist met zijn volgelingen naar verre landen, waar ze lang blijven. En onderweg maakt Jozef van de gelegenheid gebruik om heilige lessen te geven. Iedereen werkt hard en de zaken gaan goed. Dan zakt plotseling de zaak in en al hun werken komt tot niets. De oorzaak is de zonde van de lust, door Robert aangeduid als viezigheid en laagheid, die hen plotseling overvalt. De hongersnood slaat toe en er wordt geklaagd bij Hebron, die het weer aan Jozef vertelt, die naar de Graal gaat om raad te vragen. Een stem afkomstig van de H. Geest [d.w.z. = God = Jezus] geeft Jozef een raad, die aangeduid wordt als zijnde van grote betekenis. Jozef moet de schotel nemen waarin zich Gods bloed bevindt en die openlijk ten toon stellen als een test voor de zondaars. Ook moet hij ter nagedachtenis aan het Laatste Avondmaal net zo'n tafel maken en zelf gaan zitten op Jezus' plaats. Bron, die een goede man is, moet naar het water gaan en een vis vangen. Dan moet Jozef de Graal op tafel zetten, bedekt met een doek, en de vis ertegenaan leggen. Dan moet iedereen komen. Hebron moet rechts naast hem gaan zitten en dan zal Jozef zien, dat hij een open plek tussen hen beiden zal laten, die de stoel van Judas voorstelt. Deze plek is bestemd voor het kind van Enygeus en Bron, dat nog geboren moet worden. Jozef voert de orders nauwkeurig uit. Sommigen nemen plaats aan tafel, terwijl anderen niet willen gaan zitten. Zo wordt iedere plek aan tafel gevuld, behalve de niet-vulbare plek en degenen, die zijn gezeten, ondergingen onmiddellijk een grote zaligheid, die hun hart tot overvloeien vult. Een van hen, Petrus genaamd, vraagt aan de staande blijvers of ze ook deze blijdschap ervaren, maar dat is niet het geval. Dan zegt Petrus: “In dat geval valt er niet aan te twifelen, dat jullie besmet zijn door die doodzonde, waardoor jullie Gods genade verloren hebben.” Ze zijn zo beschaamd, dat ze het huis verlaten. De anderen voeren de dienst uit en Jozef verzoekt hen na afloop elke dag terug te komen, zodat hij kan zien, wie de zondaren zijn. Natuurlijk zijn de anderen heel benieuwd te weten, wat die genadegave van de Graal nou precies inhoudt, maar dat is niet communiceerbaar: “Geen hart kan omvatten, niemand kan zich voorstellen, welk een extase we ervaren, hoe we worden gedrenkt in grote vreugde, zodat we verplicht zijn op dezelfde plek te blijven tot de morgen.” Ook vragen ze waar deze genade vandaan komt en Petrus zegt: “Deze genade komt van de gezegende Jezus, die Jozef in de gevangenis, waarin hij onterecht was opgesloten, beschermdde.”

De ongelukkigen besluiten het Graalgenootschap te verlaten en vragen naar de naam van dit wonderlijke vaatwerk, dat hen heeft afgesneden van de anderen, en Petrus antwoordt: “Ik heb geen reden om dat u te verhullen. Zij die het bij de juiste naam willen noemen, noemen het de Graal, want, zo geloof ik, wie de Graal ziet, vindt hem aangenaam (‘agréable’). Hij behaagt iedereen in dit land; ze vinden hem prettig en aangenaam. Zij die in staat zijn erbij te blijven en de aanwezigheid ervan kunnen verdragen, zullen wanneer zij hem zien, vreugde voelen en blij zijn als een vis, die uit de greep van de hand van een mens kan ontsnappen en weer vrij zwemmen in het water.”

Iedereen is het hiermee eens, zodat voortaan geen andere naam dan de Graal wordt gebruikt, zowel door de blijvers als door de vertrekkers.

2. Mozes

Voor de blijvers wordt de Graaldienst op het derde uur vastgesteld. Er is echter een man achtergebleven, Mozes genaamd, van wie wordt gezegd, dat hij niet is wat hij lijkt. Hij heeft de naam van een wijze en doet alles heel nauwgezet en maakt een vrome indruk. Hij verkondigt niet zo snel het Graalgenootschap te willen opgeven en begint luid te jammeren en vraagt aan iedereen om bij Jozef te bemiddelen. Ze hebben medelijden met hem en gaan naar Jozef, die naar de Graal gaat om raad.

[De tekst vertoont hier een lacune van 2 pagina's, die echter opgevuld kan worden vanuit de prozaversie ("L'Estoire").]

Het antwoord, dat God via de Graal geeft, luidt: "Jozef, Jozef, de tijd is daar, dat je zal zien, wat ik je verteld heb over de lege plek tussen jou en Bron. Iedereen denkt dat Mozes is, wat hij lijkt te zijn. Zeg hem, dat wanneer hij is wat hij claimt en als hij genade verwacht zoals hij voorgeeft, dat hij een stoel moet nemen en aan de tafel aanschuiven en je zal zien wat er met hem gebeurt."

Jozef vertelt dan de anderen, dat Mozes mag komen als hij meent te zijn wat hij lijkt; en Mozes wordt gehaald. Jozef waarschuwt nogmaals Mozes, maar die is overtuigd van zijn recht en neemt plaats op de open plaats naast Jozef. Ogenblikkelijk wordt hij door de aarde verzwolgen en iedereen rond de tafel ziet dit en ze zijn bevreesd. Petrus vraagt aan Jozef, wat er met Mozes gebeurd is, maar die weet het ook niet en begeeft zich naar de Graal om in tranen de Heer te smeken hem te vertellen, wat er met Mozes is gebeurd.

De Stem zegt hem, dat dit het aangekondigde teken was en dat die stoel in nagedachtenis aan Judas was, die zijn plaats verloor door onwetendheid, toen Jezus hem vertelde, dat hij hem zou verraden: "Ik zei je, dat deze plek niet gevuld zou worden tot de dag des Oordeels, in afwachting waarvan alle volken leven. En ik zei, dat jijzelf deze plek zou vullen, wanneer je de herinnering van je dood hebt teruggebracht. Maar ik zeg je om je te troosten, dat deze plaats niet gevuld zal worden tot de komst van de derde man, die van je lijn afstamt en uit je familie geboren zal worden; Hebron zal zijn vader zijn en Enygeus, jouw zuster, zal hem baren. En hij, die aan zijn zoon wordt geboren, zal deze plaats vullen."

Ten aanzien van Mozes vertelt de Stem uit de Graal, dat de enige reden voor Mozes' achterblijven was om Jozef te bedriegen. Hij was jaloers op de genade van het Graalgenootschap en wilde het te schande brengen. Nu is hij in de afgrond gevallen en verdwenen en zijn naam zal niet meer in de liederen en romans genoemd worden tot de terugkeer van de man, die de lege plek zal vullen: die man zal hem vinden; maar het is niet goed er nog meer over te vertellen. Zij, die het geloof in het genootschap hebben opgezegd, zullen zware beschuldigingen erover inbrengen. Dit alles moet hij vertellen aan het genootschap, hetgeen hij doet zonder iets achter te houden, en iedereen zegt: "Groot is de kracht van God. Het is dwaasheid om je eigen doelen na te jagen in dit smartenvolle leven."

3. Alein

Bron en zijn vrouw krijgen 12 zonen, allemaal mooi, edel en sterk en op een dag besluiten ze Jozef om raad te vragen wat er van hun zoons moet worden. Jozef legt deze vraag aan de Graal voor en de Heer stuurt een engel, die Jozef vertelt, dat ze in de dienst van de Heer zullen komen als leerlingen met een meester over hen. Ze zullen trouwen en hem dienen, die niet zal trouwen. Deze moet Jozef persoonlijk onder zijn hoede nemen.

Jozef rapporteert alles aan Bron, die zijn gezin bijeenroept en hen naar hun verlangens vraagt. Na

veel aandringen blijken er 11 trouwlustigen te zijn, hetgeen vervolgens snel wordt geregeld, alles geheel volgens de oude wet zonder trots of arrogantie volgens de ritus vastgesteld door de H. Kerk. De twaalfde zoon, die liever levend gevild wilde worden dan te trouwen, wordt door Jozef meegenomen en ingewijd in de geheimen van de Graal, alles geheel volgens de instructies van de Graal.

Hij moet hem vertellen, hoe Jezus naar de aarde kwam en hoe Zijn vijanden krijg tegen Hem voerden, hoe Hij verkocht was, overgeleverd, geslagen en beledigd, verraden door een van Zijn eigen leerlingen, uitgejouwd en bespuugd en vastgebonden aan de staak, waar ze zoveel leed deden als ze konden, want op 't laatst hingen ze Hem op.

“Zeg je neef hoe je Me van het kruis nam, Mijn wonden waste, hoe je in het bezit kwam van de schotel en Mijn bloed erin verzamelde, hoe je gevangen werd genomen door de Joden en in de diepte van hun gevangenis werd gesmeten en hoe Ik je troostte toen Ik je in je cel vond; en daar gaf Ik je dit geschenk en aan al je nakomelingen en aan al degenen, die weten en bereid zijn te leren. Vertel hem over de liefde en het leven, dat Ik aan jouw gemeente geef. Denk eraan dat Ik jou de vervulling van de harten der mensen gaf in jouw gemeente; verberg dit niet voor je neef, noch voor al degenen, die dit weten, zodat ze in staat zijn om het correct te vertellen, en degenen, die deugdzaam handelen in deze wereld zullen vreugde hebben en gratie (genade). Zij, die dit sacrament uitvoeren ter herinnering aan Mij; hun erfenis zal Ik beschermen en Ik zal hen bijstaan in iedere rechtzaal en ze zullen veilig zijn voor valse oordelen en kunnen niet verwond worden in hun leden of bezittingen. Wanneer je hem dit alles hebt onthuld, breng dan Mijn schotel naar hem en zeg hem wat die bevat, n.l. het Bloed, dat uit Mijn lichaam vloeide. Als hij dit oprecht gelooft, zal zijn geloof versterkt worden. Leg hem uit, hoe de Vijand Mijn vrienden verstrikt en bedriegt en al diegenen, die aan Mijn kant staan, zodat hij zal doen wat Ik vraag en op zijn hoede zal zijn. Vergeet hem niet te vertellen zich te onthouden van toorn en kwaadheid, die hem kunnen verblinden, want iemand, die niet helder kan zien, is werkelijk ongelukkig. Hij doet er geen goed aan hieraan vast te houden. Het zal hem het snelst en effectiefst bevrijden van slechte gedachten, droefheid of toorn. Hij zal hieraan behoefte hebben en het zal zeer effectief zijn hem te beschermen tegen de listen van de Vijand, zodat die geen deel aan hem zal hebben. Laat hij zich afzijdig houden van de geneugten van het lichaam, zodat hij zichzelf niet als een zot hoeft te zien. Het vlees zou hem spoedig verstrikken en hem verdriet en zonde bezorgen. Wanneer je dit alles aan hem onthuld hebt, vraag hem alles aan zijn vrienden te herhalen en het onder geen voorwaarde te laten afweten. Laat hem langdurig over Mij praten tot hen, van wie hij weet, dat het waardige lui zijn, en hij, die hij meent deugdzaam te zijn, waar hij ook is, ver weg of dichtbij; want hoe meer goeds hij over Me zegt, des te meer goedheid zal hij erin vinden. Zeg hem, dat hij een mannelijke erfgenaam zal voortbrengen, die zal komen. Hij zal deze schotel behoeden en je moet hem ook Ons en Onze gezellen tonen. Vergeet bovenal niet, wanneer je dit alles gedaan hebt, hem de leiding te geven over zijn broers, evenals zijn zusters. Dan zal hij vertrekken naar het westen, naar de verst mogelijke plaats. Iedere dag, overal waar hij komt, zal hij Mijn naam prijzen door het hele gebied. En hij zal zijn vader om gratie bidden en hij zal die ontvangen. Morgen, wanneer jullie verzameld zijn, zal je een heldere straal tussen jullie zien neerdalen, die jullie een brief brengt. Laat Petrus deze brief voorlezen en zeg hem onmiddellijk te vertrekken in welke richting hij zelf wil, waarheen zijn hart hem leidt, en niet bang te zijn, want Ik zal hem niet vergeten. Vraag hem, nadat je hem dit gezegd hebt, in welke richting zijn hart hem het sterkst trekt. Laat niemand eraan twijfelen, dat hij zal antwoorden, dat hij zal gaan naar het Dal van Avaron en in dat land blijven. Want dat land ligt zeer zeker in het westen. Zeg hem daar te wachten op de zoon van Alein. Hij zal niet kunnen sterven of uit deze wereld vertrekken tot de dag, dat hij de man treft, die hem zijn brief zal voorlezen. Hij zal hem leren tot welke kracht deze

schotel in staat is, en hem vertellen, wat er gebeurd is met Mozes, die verloren was. Wanneer hij deze dingen gezien en gehoord heeft, zal hij sterven en zonder dralen opgenomen worden in de eeuwige vreugde. Wanneer je al deze dingen gezegd hebt, laat dan je neven komen en herhaal tegen hen de woorden, die ik je nu verteld heb en geef deze lessen aan hen door zonder ook maar iets weg te laten.”

Op deze wijze werd Alein een bekeerde uit geheel zijn hart en vervuld met de genade van God. Meester Robert de Boron verzekert ons dat wanneer hij woord voor woord alles zou vertellen, wat bij het boek hoort, dat de omvang ervan wel 100x zou verveelvoudigen! Maar degenen, die dit kleine deel ervan bezitten, kunnen groot profijt ondervinden uit de leringen van Jozef aan zijn neef.

Dan geeft Jozef Alein het gezag over zijn broers en laat dit bekrachtigen door Bron en zijn vrouw. De volgende dag, tijdens de mis, verschijnt 'n verblindende lichtstraal, die de brief brengt, die Jozef vervolgens aan Petrus geeft met de woorden: “Petrus, lieve broeder, heilige man, Jezus, de Koning van het Paradijs, die ons van de banden van de Hel bevrijd heeft, heeft jou als zijn boodschapper uitverkoren. Neem deze brief met je mee, waarheen je ook wilt gaan.”

Petrus achtte zichzelf niet waardig voor deze taak, maar Jozef zegt hem, dat God hem beter kent dan hijzelf, maar wel wil Jozef weten welke richting hij uit wil gaan. Dat weet Petrus wel zonder twijfel, al heeft niemand hem dat verteld: hij gaat naar het westelijke land, dat nog helemaal woest is, naar het “Dal van Avaron”, waar hij zal wachten op Gods genade. En hij vraagt de anderen voor hem te bidden, dat hij nooit tegen Gods wil in zal gaan en dat de duivel hem niet naar de ondergang zal voeren.

4. “Hebron / Bron”

Bron draagt de leiding over zijn kinderen over aan Alein, die met hen vertrekt en onderweg overal de dood van Jezus bekend maakt en Zijn naam predikt, zodat hij overloopt van genade. Dan wil Petrus ook vertrekken, maar op algemeen verzoek blijft hij nog één dag. Jozef krijgt weer bezoek van een engel, die hem komt uitleggen, waarom Petrus nog één dag blijft, want Jozef moet n.l. de Graal overdragen aan Bron, die hij tevens alles moet leren, wat Jozef van Jezus heeft geleerd, toen hij opgesloten zat in de toren. Aan Bron moet hij de geheime woorden overdragen, die deze goed moet bewaren en met de Graal moet vertrekken naar het westen. De genade van de Graal gaat dan van Jozef over op Bron, die voortaan de “Rijke Visser” wordt genoemd, vanwege de vis, die hij gevangen heeft. Daarna moet Bron naar het westen vertrekken, waarheen hij wil om aldaar te wachten op de zoon van Alein, die de Graal zal overnemen. Zo komen alle goede dingen in drieën, als een voorstelling van de Drieëenheid en met deze derde zal Christus zijn wil doen en hij zal de meester zijn van de Graal en niemand kan of zal hem die afnemen. Ook Petrus zal dan vertrekken en hij zal dan met recht kunnen zeggen, dat hij Hebron, de Rijke Visser, bezit heeft zien nemen van de schotel en de eer, die daarmee gepaard gaat, en hij zal over land en zee reizen en God zal hem behoeden. Daarna zal Jozef deze wereld verlaten om deelachtig te worden aan de perfecte vreugde van de Heer, die bestemd is voor al degenen, die deugdzaam zijn, d.w.z. in het eeuwig leven.

Dus doet Jozef wat de engel beveelt en vertelt alles aan iedereen en leert Bron de geheime woorden, het geheim van de Graal, en geeft hem geschreven documenten en de Graal, waarna Bron de leiding overneemt en vertrekt, terwijl Jozef achterblijft.

Meester Robert de Boron besluit hier het eerste deel van Zijn “Geschiedenis van de Graal” met de opmerking, dat we de verhalen van dit viertal (Bron, Alan, Mozes en Petrus) nog bij elkaar

zullen moeten brengen, als iets wat hij zeker van plan is, als hij tenminste de gegevens kan vinden in een of ander boek. Ondertussen zal hij zich bezig gaan houden met een vijfde (Merlijn) en deze vier terzijde laten om later in het verhaal op zijn gemak terug te keren naar dit viertal.

Het Genootschap van de Graal (bespreking)

Het derde en laatste deel van de “Jozef van Arimathea” behandelt de komst van de Graal naar het westen en de verdere lotgevallen van Jozef en zijn gezellen. Het moet een brug slaan naar de volgende delen van de Graal-cyclus, die gesitueerd zijn in het fabelachtige Brittannië van koning Arthur.

Uit de vage hints van Robert de Boron valt op te maken, dat hij een trilogie in gedachten moet hebben gehad, met als deel 1 de “Jozef van Arimathea”, gevolgd door de “Merlijn” en afgesloten door “Perceval”. De bronnen hiervoor waren in zijn tijd al aanwezig en het enige wat Robert hoefde te doen, was de zaak op een zinvolle wijze aan elkaar te koppelen. Helaas is hij niet verder gekomen dan een paar honderd regels van de “Merlijn”. Weliswaar heeft iemand anders op zijn naam deze *Merlijn* verder afgeschreven, maar pas veel later en nadat er een hele nieuwe wending aan het verhaal was gegeven.

De figuren, die Robert in dit derde hoofdstuk ten tonele voert, lijken me dan ook eigen vondsten toe.

1. Mozes

Mozes kennen we natuurlijk uit de bijbel en bij hem vinden we een ongeveer identiek verhaal (Num 16:31), waar een aantal tegenstanders van Mozes door de grond worden verzwoegen en zo levend in het dodenrijk afdalen. In ons verhaal is het Mozes, die wordt verzwoegen, wat duidelijk de bedoeling heeft aan te geven, dat de Mozaïsche wet niet meer geldig is (niet meer toereikend). Op dezelfde manier als Mozes het beloofde land niet in mocht, wordt hij nu uitgesloten van de vreugde van de Graal.

Ook is er een parallel tussen de Graal en de Ark van Mozes. De Graal is de Ark van het Nieuwe Verbond, eveneens een door de Heer gegeven geheimenis, die het Oude Verbond opheft. Diverse eigenschappen van de Graal zijn vergelijkbaar met die van de Ark.

Zo is de Graal een bezorger van vruchtbaarheid en voorspoed, net als de Ark, terwijl dit in het omgekeerde omslaat bij onreine behandeling. Net als Jozef de Graal als communicatiemiddel met God gebruikt, gebruikten Mozes en Samuel de Ark.

2. Petrus

Wanneer we in Mozes het volk van het Oude Verbond mogen zien, dat dus collectief uitgesloten wordt van de gratie van de Graal, omdat ze niet echt in God geloven, doch slechts doen alsof, dan ligt het voor de hand om in Petrus de Kerk van Rome te zien. Van Mozes zegt Robert de Boron, dat niemand weet, wat er van hem geworden is, maar dat het toch noodzakelijk is om hem weer terug te vinden, hetgeen bij de Graal-”Quest” zal gebeuren, een door latere schrijvers niet meer opgepakte draad [zie Openb. 14:1, over de 144.000 geredden].

Van Petrus is het de bedoeling, dat hij naar het westen vertrekt, natuurlijk om de Kerk van Rome te stichten. Maar voor hij vertrekt, leert hij eerst nog veel over de Graal. De brief lijkt me een symbool voor het Evangelie, de boodschap van God, die Petrus uitdraagt, terwijl de Roomse

misgebruiken van de Graal worden afgeleid (deel 4, bij bevrijding van Jozef) en herinneren aan het Lijden van Jezus. Zo staat het tafellaken voor de lijkwade, het *sudarium*, terwijl het altaar zelf staat voor de grafsteen. Dit wordt nog eens herhaald in het klein in de symboliek van de kelk. Volgens Robert de Boron is de kelk van de mis een afbeelding van de Graal, die de beker (of schotel) van het Laatste Avondmaal is. Nu is die beker in het NT gewoon een beker (*poterion*), waarschijnlijk van aardewerk en misschien een van de vele bekers van de tafel. Per slot gaat het om het gebaar (de symboliek) en niet de beker. Zelfs de inhoud, althans in de (Roomse) mis, is niet van belang en de wijn is slechts symbolisch bedoeld.

3. Bron ([He]Bron => Br[et]on)

Ongetwijfeld heeft Robert de B[o]ron diepe bedoelingen met die naam Bron gehad, zoals b.v. de associatie met zijn eigen naam: de Boron, hoofdplaats van het kanton Rhône, arr. Lyon. Verder maakt Robert een Bijbels woordspelletje door de naam af te leiden van Hebron, de stad van Israël, vooral bekend om het graf van Abraham. In dit Hebron herkennen we ook de naam Hebreëen, het stamvolk van Abraham en nog steeds de naam van de taal der Israëlieten. De verkorte naam Bron voert ons naar het westen. In het Nederlands is een bron een plaats, waar water uit de grond komt, dus het begin van het leven [vgl. geboren]. In het Middelnederlands is het *born* en betekent het ook water, zoals b.v. in *te borne en te brode leggen* = op water en brood zetten. Verder is *bornen* = *barnen*, *bernen* = branden, met bronst en ook brons (gloed, koper) als verledentijdsvormen bij branden. Op deze wijze ontdekken we de Keltische onderlaag in het woord Bron, n.l. Bran en Bren(nus).

Brennus of beter Brenn was de aanvoerder van de Galliërs, die Rome innamen in 390 (387 volgens LWB) VC. Brennus kwam overeen de belegering op te heffen voor 1000 pond goud. Terwijl ze bezig waren dit bedrag te verzamelen, beschuldigden de Romeinen de overwinnaars ervan gebruik te maken van valse gewichten. Brennus gooide toen zijn zware zwaard in de weegschaal en riep: '*Vae victis!*' (Wee de overwonnenen).

Naast deze Brennus kennen we nog een andere, de aanvoerder van het leger der Galliërs, dat 287 VC Macedonië veroverde en Griekenland binnendrong. Dit doet vermoeden, dat de naam Brenn meer een titel was, en inderdaad vinden we in de *Lexikon des Mittelalters* bij *Brenin*: gebruikelijke Welshe benaming voor de koning. Het Welshe *rhi*, verwant met het Franse *roi*, Latijns *rex*, wordt alleen in verzen en composita gebruikt. Ervan afgeleid is het Midwelsh *breint*: vrijheid, rechtsstatus. De samenhang met Brenn is overduidelijk, evenals die met het Nederlandse *brein*, Engels *brain*. 'Brein' betekent niet alleen 'hersens', maar ook 'aanvoerder, leider', zoals we ook nu nog spreken van het brein achter een organisatie. De connectie met Bran is ook hier overduidelijk, aangezien deze Keltische 'god' vooral om zijn hoofd bekend is geworden.¹⁵ Brennus (I), naar wie (misschien) de Brennerpas is genoemd bij de gelijknamige berg in de Alpen tussen Tirol en Vorarlberg, komt voor in de *Geschiedenis der Britse Koningen* van Geoffrey de Monmouth, die hem Brennius noemt. [Verder is er in Frankrijk een gebied dat La Brenne heet, dat gelegen is tussen Touraine en Berry en waarvan de bewoners *Brennous* heten.]

4. Alan¹⁶

¹⁵ Zie verder Cavendish, Richard, *King Arthur & The Grail. The Arthurian Legends and their Meaning*, London 1978, 150-152.

¹⁶ Zie: C. Scott Littleton & Linda A. Malcor, *From Scythia to Camelot. A Radical Reassessment of the Legends of King Arthur, the Knights of the Round Table, and the Holy Grail*, New York-London 1994 (met genealogieën).

Alan zet ons stevig op het spoor naar het westen. Overigens heeft die tocht naar het westen mythische dimensies. Het westen is de richting van de ondergaande zon, van het Avondland, verbonden met de Onderwereld (vgl. de reis van Odysseus naar het westen). Ook de volksverhuizingen gingen westwaarts en een van de belangrijkste groepen, die aan de Grote Volksverhuizing deelnamen, was de stam van de Alanen.¹⁷ De Alanen verbonden zich in een vroeg stadium met de Avaren, die echter in Midden Europa bleven plakken en daar samen met de Longobarden een groot rijk stichtten.

Het doel van Alans tocht is de 'Vale of Avaron', door Jean Rogers wat al te voortvarend veranderd in 'Avalon', een voor de hand liggende en ook door anderen gemaakte correctie, gezien ook de verbinding, die Robert de Boron gaat maken met het werk van Geoffrey de Monmouth in de *Merlijn*. Geoffrey spreekt echter niet van een *vale*, maar van het *Isle of Avalon* (waar het zwaard Caliburn was gesmeed en waarheen de dodelijk gewonde Arthur werd gebracht om zijn wonden te laten verzorgen).

Een ander feit is, dat de Bourgondiër Robert de Boron de plaats Avallon gekend moet hebben. Het is de oude Keltisch-Romeinse legerplaats Castra Avalonensis aan de Yonne, in de *pagus* Avalensis (Autun), graafstede met burcht, in 1005 ingenomen door koning Robert II van Frankrijk, maar het bleef verbonden met de graven van Nevers (in 1200 stadsrechten). [Ook is er in Bretagne een heuvelrug genaamd Les Avaloirs.]

De keus van Robert voor *Avaron* zou dus een *pun* kunnen inhouden, die ons ontgaat. Zo is (reeds in de Romeinse tijd) Avaricum de oude naam van Bourges. De Avaren zijn vooral bekend door de overwinning van Karel de Grote (796), waarbij hij een enorme buit binnenhaalde, de zgn. Avaren-schat (waardoor de Avar een spreekwoordelijke goudpottier of vrek werd), die misschien model heeft gestaan voor de Nibelungenschat.

De herkomst van de Avaren is onduidelijk; pas in de 6^e eeuw horen we van een grote groep Avaren, die voor de opkomende Turken (vanaf 552) wegvluchten en zich aansluiten bij de Alanen. Justinianus weet hen voor zich te winnen met geschenken om hen als buffer te gebruiken voor de opkomende steppevolken. Ze onderwerpen veel Slaven, waardoor die naam die bijbetekenis kreeg. Vanaf 562 worden ze geregeerd door Khagan Bajan, die zijn (roof-)rijk weet uit te breiden van de Beneden-Donau tot aan de Elbe. Hij verbindt zich met de Longobardische koning Alboin ter vernietiging van de Gepiden. In 568 verovert hij Pannonië en trekt verder in de richting van Byzantium. Bij zijn dood (610) loopt het gebied van de Balkan tot Thüringen. Echter na 623, de opstand der Wenden, takelt het rijk af. Nieuwe volken komen Europa binnen en in Bulgarije ontstaat een Slavische staat, waardoor het contact met Byzantium verloren gaat. Bij de strijd met Karel de Grote tegen de Longobarden bieden ze onderdak aan Longobardische vluchtelingen, zoals b.v. de Beierse hertog Tassilo III in 788.

In 791 onderneemt Karel zijn eerste expeditie tegen de Avaren, zonder tot een strijd te komen. In 795-6 wordt de expeditie hernieuwd en ditmaal weet Karel de zgn. *hring* te veroveren, waardoor hij in het bezit komt van de Avarenschat (o.a. vele malen de jaarlijkse schatting van Byzantium, die tussen de 60 en 120.000 soldi per jaar was). Het restant van de Avaren werd gekerstend en bleef tot 870 een aanwijsbaar volk in de Ostmark.

Ook de Alanen komen uit verwegistan en bevinden zich in de 1^e eeuw VC in de steppen van de Kaukasus. Ze lijken op de Sarmaten en de Scythen en er zijn Iraanse invloeden. In de 3^e eeuw worden ze opgedreven door de Hunnen en vallen het Romeinse rijk binnen, waar ze in Spanje tot

¹⁷ Zie de tocht op de kaart in de *Atlas van de Middeleeuwen* (Donald Matthew), Amsterdam-Brussel 1985, 28.

stilstand komen. Ook van de Alanen wordt gezegd, dat ze door de Byzantijnen zijn gebruikt voor hun legers, waardoor ze verchristelijkten.¹⁸

De eerste duidelijk aanwijsbare Alan in de geschiedenis noemt zich (als eerste en laatste) Rex van Bretagne, maar hij moet als snel vluchten voor de Noormannen naar Aethelstan. Onder Louis IV heeft een restauratie plaats van het Franse koninkrijk en keert deze Alan de Bretagne terug en wordt hertog over de graafschappen Nantes en Rennes (van 936-952). Zijn bijnaam is Barbetorte. Na hem blijft de naam Alan prominent aanwezig in de adel van Bretagne, afgewisseld met de namen Conan en Hoël. Deze drie namen vinden we ook terug in de *Geschiedenis der Britse Koningen* van Geoffrey de Monmouth, waar de naam Hoël sterk met die van koning Arthur verbonden is.¹⁹

Einde van deel I.

¹⁸ In Loth, *Nennius*, 161 = c. 17: Primus homo venit ad Europam de genere Iafeth Alanus cum tribus filiis suis, quorum nomina sunt Hessitio, Armenon, Nogue. Hessitio autem habuit filios quattor, hi sunt: Francus, Romanus, Britto, Alamannus. Armenon autem habuit quinque filios: Gothus, Valagothus, Gebidus, Burgundus, Longobardus. Nogue autem habuit tres filios: Vandalus, Saxo, Boguarus (& Turingus). Loth (51) wijst erop, dat Alanus (= Alain) met de 3 zonen (Hissito, Ermenon, Niguo) in Carol. en (Istio, Erminus, Inguo) in Merov. tableau.

¹⁹ Verder over Alan Rufus en de verovering van Engeland door Willem de Veroveraar.